په تيارو کې ځلانده ستوري

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله پر ژوند ځغلنده کتنه

Ketabton.com

تاليف: عبدالرحمن فاتح
ژباړه: عبادالله ابراهيمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

هغـو سرشـاره او بـا احساسـه ځوانـانو تـه، چــې کـه لـه يـوې خـوا پـرې د وخـت ظالمـانو د جـبر او سـتم کـړۍ خـورا راتنګـه کـړې وي او د ابـن تيميـه رحمـه الله پـه څيـر د هغـوی پـه اسارت کـې لـه درد اوکـړاوه ډکـې شـپې ورځـې تيـروي؛ خـو لـه بلـې خـوا يـې پـه سـينه کـې د ايـمان جذبـه لا هـم لمبــې وهــي؛ د هـر ظلـم، بــې عـدالتۍ او جهالـت پـه ليـدو يـې وجـدان پـه لـړه راځـي، پـه وړانـدې يـې د مقاومـت جنـډې پورتـه کـوي، او پـه مـخ کـې يـې لکـــــه د ذوالقـــــــرنين ديـــــــوال داســــــې ټينـــــــګ ودريــــــږي .!

ژباړن

۱۴۰۲

لمريز کال د دلوې شپږم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

د دې کتــاب ژبــاړه د کتــاب د لیکـــوال پــه اجــازه پــه الکترونیکـــي بڼــه پــر لیکــه کیـــږي، سره لــه دې ځینـــو کســانو یــې د چــاپ پــه برخــه کــې ژمنــه کــړې وه خــو لا هــم متاســفانه چــې کتــاب پــه چــاپي بڼــه لا شــتون نــه لــري، بیــا هــم پــه دې برخــه کــې د مرســتې هیلــه مــن یــم إن شــاءالله چــې چــاپ بــه یــې لــه اجــر او مفــاد څخــه خــالي نــه وي . همدارنگــه د کتــاب ژبــاړې پــه برخــه کــې هــم کــه کومــه تیروتنــه وینـــئ پــه لانــدې ایمــل یــې راسره شریکولی شئ

په درنښت

ژباړن

abadullahibrahimi2@gmail.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سریزه 5

له شیخ الاسلام ابن تَیْمِیّه رحمه الله سره اشنایي 9

نوم او نسب 9

په یوه علمي او پیژندل شوي کورنۍ کې د شیخ الاسلام رحمه الله رالویدل 10

د شیخ الاسلام ابن تیمه رحمه الله حافظه او ذکاوت 14

د شیخ لإسلام رحمه الله ځینې غوره صفتونه 16

د شیخ الاسلام رحمه الله عقیده 25

ځینې هغه ستونزې چې شیخ الاسلام رحمه الله د دین په لاره کې 27

ګاللي دي 27

د شیخ الاسلام رحمه الله د زنداني کیدو پیښې 28

د شیخ الاسلام رحمه الله له زنداني کیدلو څخه درسونه او پندونه 35

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وفات 36

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ الاسلام رحمه الله علمي مقام او د هغه د شخصيت په اړوند د علماؤ تعريف او تمجيد 38

د شيخ الاسلام رحمه الله په اړوند د نورو اشخاصو ستاينې 43

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ځينې تاليفات 58

د شيخ الإسلام رحمه الله د كتابونو ځينې ځانګړتياوې 69

د شيخ الاسلام رحمه الله استادان 70

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله شاګردان 71

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ځينې څرګندونې 73

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه د عصمت دعوا نه كوو. 77

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله په اړوند له شبهاتو څخه اوو... 79

شبهو ته ځواب 80

لومړۍ شبهه: ايا شيخ الاسلام رحمه الله په تجسيم باندې 80

(c) ketabton.com: The Digital Library

قائل وه؟ 80

دوهمه شبهه: آیا ابن تیمیه رحمه الله تکفیري وه؟ 113

دریمه شبهه: آیا شیخ الاسلام رحمه الله څلورګونو امامانو ته 126

توهین او جسارت کړی دی؟ 126

څلورمه شبهه: آیا ابن تیمیه رحمه الله ناصبی او د اهل بیتو 143

دښمن وه؟ 144

پنځمه شبهه: ایا شیخ الاسلام رح د قبرونو له زیارت څخه منکر دی په ځانګړې توګه د

پیغمبر ص د قبر زیارت یې حرام ګڼلی؟ 155

شپږمه شبهه: آیا شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله د جهنم 178

د اور په فناء یا له منځه تللو باور درلود؟ 178

اوومه شبهه : آیا شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله د عالم 184

په ازلی والي عقیده درلوده؟ 184

اتمه شبهه: ایا ابن تیمه رح د اولیاؤ له کراماتو منکر وه او د 191

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای دوستانو ته يې بد رد ويل؟ 191

خاتمه 207

د منابعو فهرست 208

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمدلله، والصَّلاة والسلامُ علی رَسول الله، و علّی آله و اصحبه ومن والاه و علی من اتبع هداه الی یوم لدین.

د الله تعالی بې ساري مننه او شکرانه ګي ادا کوم چې اسلام یې د کامل، جامع او شامل دین په توګه مونږ ته رالیږلی، سلام او درود دې وي پر رسول الله ﷺ چې د الله دین یې په درسته ښه تر مونږ رارسولی او ښوولی دی، او سلام دې وي د هغه پر صحابه وو چې نړیوالو ته د اسلام د رسولو په لاره کې یې له هیڅ ډول هڅو او منډو څخه دریغ نه دی کړی.

الله تعالی د دې دین حفاظت ژمنه کړې او هغه یې د تحریفوونکو له تحریف څخه خوندی ساتلی دی، الله تعالی فرمایي: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَّ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾.[1]

ژباړه: مونږ پخپله ذکر(قرآن) نازل او مونږ پخپله ددې ساتندویان یو.

هر کله چې اهل بدعت د دین د څیرې د بدولو هڅه کړې او غوښتي یې دي چې سنت په بدعت بدل کړي؛ نو الله تعالی هم د خپل دین د ساتنې لپاره علماء او غم خواران را مخې

[1] (سوره حجر ۹آیت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کړي تر څو له دين څخه په کلکه دفاع وکړي، د هيچا له ملامتۍ څخه ونه ويريږي او په دې لاره کې په ميړانه سربښندنه او قربانۍ ورکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: «إن الله يبعث لهذه الامة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها».[1]

يعني:« الله تعالى په هرو سلو کلونو کې د دې امت لپاره يو داسې کس راليږي چې دد دوی لپآره دين له سره تازه او تجديد کړي.»

په دې کې شک نشته چې د دغو تجديدونکو له ډلې شيخ الاسلام امام احمد بن تيميه رحمه الله هم دی چې د اوومې هجري قمري پيړۍ په پای او د اتمې په پيل کې اوسيدلو. په رښتيا هم دې ستر امام د سلفو رحمهم الله د صحيح منهج د بيا راتازه کولو لپاره خورا ډيرې هڅې کړي، په دې لاره کې يې خپل ټول عمر تير کړی او له خپل هر څه ورته تير شوی دی، نه يې له چا ويره کړې او نه يې هم د چا گواښ او ملامتۍ ته پام کړی دی.

دا چې دا مظلوم امام د خپلو حسودو او کينه کښو مخالفيو لخوا تر ظلم او تيري لاندې راغلی نو لازمه مې وگڼله تر څو د شيخ الاسلام رحمه الله د ژوند د حالاتو د بيان او دهغه په اړوند د ځينو شبهاتو د ځوابولو لپاره يو کتاب وليکم او نوم ورته "ستاره درخشان در شام"

[1] (سنن ابو داوود ۴۲۹۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

(سیری در زندگی شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله) غوره کړم. هڅه مې کړې تر څو په دې کتاب کې لاندې ټکو ته ډېره پاملرنه وکړم.

- په روانه او ساده ژبه یې ولیکم او د سختو لغاتونو له کارولو څخه ډډه وکړم
- تر ممکنه حده د موضوع له داسې اوږدلو چې د ستړیا او خستګۍ لامل شي او هم له داسې اختصار څخه چې خلل رامنځته کړي ډډه وکړم.
- د مراجعو او منابعو په ذکر ا و توثیق کې پوره دقت وکړم او خپل ناقص انساني توان په کار یوسم.
- د دغه ستر امام له مظلومیت څخه دفاع وکړم او د هغه ریښتوني څیره ننداریې ته وړاندې کړم.
- د شیخ رحمه الله سالم منهج پرته له افراط او تفریط څخه لکه څنګه چې دی هغسې یې وکښم.
- تر کومه ځایه چې زه معلومات لرم په فارسي ژبه کې په دې ډول او طرز سره د کتاب نشتون.
- د هغه په وړاندې د اهل بدعت والاو دروغ او تبلیغات او همدارنګه دا چې پر هر مسلمان لازمه ده تر څو له حق او مظلومیت څخه ننګه وکړي په ځانګړې توګه کله چې مظلوم د شیخ الاسلام رحمه الله په څیر ستر امام او لارښود وي.
- د شیخ رحمه الله د ځلانده علمی مقام او همدارنګه د هغه د کتابونو د معرفي کولو لپاره چې خورا ډېرې ګټې او ښیګړې پکې نغښتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د علماؤ او دعوتگرانو د ډاډگيرنې لپاره تر څو د دغه امام له ژوند څخه زده کړه وړکړي او پندونه ځنې واخلي او د دعوت، توحيد، کتاب او سنت د خپراولو په سخته او له کړاوه ډکې لارې کې له زغم او حوصلې څخه کار واخلي.
- د اسلامي علومو د زده کوونکو لپاره يو درس شي تر څو له رسول الله ﷺ وروسته دغسې مشران خپل لاربنود او الگو وټاکي.
- ترڅو مې پخپله هغه ژمنه وفاء کړي وي چې لس کاله وړاندې مې پخپله رساله "د وهابيت پيژندنه د تحقيق پر بنسټ نه د تقليد" کې کړي وه چې د شيخ الاسلام رحمه الله په اړوند د شبهاتو په هکله به يو څه ليکم.
- دهغې سختې او بې کچې مينې په خاطر چې له شيخ الاسلام رحمه الله سره يې لرم.

د همدې او ځينې نورو اهدافو لپاره مې دا کتال وليکلو او د الله تعالى له دربار څخه غواړم چې زما دا ناچيزه هڅه د امت له يوه عالم څخه د دفاع او همدغه راز د اسلامي امت د وينبتابه پخاطر قبوله او په دې لاره کې لا نور توفيق رانصيب کړي. آمين.

عبدالرحمن فاتح

د مدينې منورې د اسلامي پوهنتون د د حديثو او اسلامى علومو له پوهنځي څخه فارغ التحصيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

له شيخ الاسلام ابن تَيْمِيّه رحمه الله سره اشنايي

نوم او نسب

تقی الدين ابو العباس احمد بن عبد الحليم بن مجد الدين ابو البرکات عبدالسلام، ابن تيميه حرانی رحمه الله . دا چې ولې دغې کورنۍ ته ابن تيميّه ويل کيږي، د علماوو تر منځ پرې د نظر اختلاف دی او ويل کيږي چې د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله له نيکونو څخه د محمد بن خَضِر په نوم شخص چې کله د حج له سفر نه تر راګرځيدو وروسته د تَيْمَاء په نوم سيمې ته ورسيدو، نو هلته يې يوه نجلۍ وليده، تر دې وروسته کله چې نوموړی خپل کور ته راغلو نو ميرمن يې چې له مخکې اميندواره وه ماشومه لور يې پيدا شوې وه، نوموړي هم له هغې ماشومې سره د ورته والي له مخې چې د تيماء په سيمه کې يې ليدلې وه د ماشومې نوم تيميه کيښودو. دغه تيميه د شيخ الاسلام رحمه الله نيا وګڼل شوه چې يوه واعظه او پرهيزګاره ميرمن وه او د نوموړې له خاطره دغې کورنۍ ته آل تيميه ويل کيږي.[1]

[1] (معجم البلدان، ياقوت حموی؛ ۳۱۷/۱ ددې په ضمن کې مادهء "باجدا" و تاريخ إربل، ابن المستوفي ۹۷/۱ و العقور الدرية من مناقب شيخ الاسلام ابن تيمة صفحه۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رحمه الله په ٦٦١ ه.ق کال د حران په ښار کې نړۍ ته سترګې غړولي.[1][2]

نوموړی لا اووه کلنی ته نه وه رسیدلی چې مغولو د عراق تر نیولو وروسته پر حران یرغل وکړه او د نوموړي کورنۍ د شام[3] پر لور هجرت ته اړ شوه. تر هغه مهاله لا مغولو د شام پر لور د حملې قصد نه وه کړی.

په یوه علمي او پیژندل شوې کورنۍ کې د شیخ الاسلام رحمه الله زالویدل

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، صفحه۱۸)

[2] (حران د ترکی په شمال ختیځ کی د شا نلی اورفه شار ته نژدی شار دی او فعلا آباد دی.)

[3] نني سوریه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رحمه الله په یوه علمي او پیژندل شوې کورنۍ کې رالوی شوی دی. پلار یې عبدالحلیم ابن تیمیه رحمه الله[1] شام ته تراتګ وروسته د دمشق په اموی جامع مسجد کې زده کوونکو ته د درس ورکولو لپاره پر څوکۍ ډېره ولګوله، شیخ الاسلام رحمه الله اصول فقه او حنبلی فقه له خپل پلار څخه ولوستل .[2] نیکه یې مجد الدین ابو البرکات عبدالسلام ابن تیمیه رحمه الله [3]هم لوی حنبلي فقیه او د ګڼو تالیفاتو څښتن دی. د نیکه له ارزښتناکو تالیفاتو څخه یو یې " المنتقی من أحادیث الْاحکَام" دی چېځ امام شوکاني رحمه الله دغه ستر کتاب شرحه کړی او نوم یې ورته "نیل الاوطار شرح منتقی الاخبار" ایښی دی.

د نوموړی نیکه هم په ابن تیمیه مشهور دی او د نیکه او لمسي تر منځ د تفکیک لپاره باید ووایو چې: که په مطلق ډول ابن تیمیه وویل شی؛ او یا ابن تیمیه حفید(لمسی) وویل شی

---

[1].عبدالحلیم بن عبدالسلام بن عبدالله بن تیمیه، د حنبلی علماؤ له مشرانو دی او فقه یی له خپل پلار ابوالبرکات ابن تیمیه نه زده کړی وه او د مفتی په توګه د خپل پلار په ځای کښیناست. هغه محقق امام او د میراث په علم کې یی لوی لاس درلوده، په ۶۸۴ه کال په دمشق کې وفات شو. (شذرات الذهب في أخبار من ذهب ۳۷۵/۵).

[2] (ذیل طبقات الحنابلة ۴۹۴/۴)

[3]په ۵۹۰ ه کال نړی ته راغلی او په ۶۵۲ ه وفات شوی دی(الأعلام للزرکلی ۶/۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدف ورڅخه پخپله شيخ الاسلام رحمه الله دی او که ابن تيميه جد يا هم ابو البرکات ابن تيميه وويل شي هدف تريه د نوموړی نيکه دی.

ورور يې عبدالله شرف الدين ابن تيميه رحمه الله (متوفای۷۲۷ه) هم د حنابله وو له لويو علماو څخه وه، علوم او د حديثو کتابونه يې زده کړي ول او په فقه، سيرت او تاريخ کې يې پوخ لاس درلود.[1]

بل ورور يې زين الدين أبو محمد عبد الرحمن بن عبد الحليم بن عبد السلام بن تيميه رحمه الله (متوفای۷۴۷ ه) دی، نوموړی هم د علماؤ او مشرانو له ډلې دی او امام ذهبي رحمه الله يې نوم د خپلو مشايخو په ډله کې له لړ شرحې سره ذکر کوي. [2]

[1] (ذيل طبقات الحنابلة ۴۷۸/۴)

[2] (من ذيول العبر۲۵۹/۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الاسلام رحمه الله اکا عز الدین ابو محمد عبد العزیز بن عبد السلام بن تیمیه رحمه الله هم یو فقیه او محدث وه، لکه څنګه چې ابن الفوطی[1] یې په اړه وایي« من بیت العلم والفقهه والحدیث والتفسیر وادب وکان عز الدین فصیح اللسان جمیل الأخلاق، قد سمع الأحادیث النبویة...» [2]

یعني: "عزالدین د علم،فقه، حدیث، تفسیر او ادب له کورنۍ څخه وه، د فصیحې ژبې او ښو اخلاقو څښتن وه او نبوی احادیث یې اوریدلی وه..."

عمه یې ست الدار بنت مجدالدین ابن تیمیه رحمهاالله (متوفای٦٨٦) یوه عالمه او فاضله میرمنه وه چې شیخ رحمه الله د خپل علم یوه برخه له هغې څخه تر لاسه کړې.[3]

لنډه دا چې : دا یوه مشهوره او په علومو او فنونو مشغوله کورنۍ وه او هر یو یې امام او عالم دی. طبعا په داسې یوه عالمه او پیژندل شوې کورنۍ کې د شیخ الاسلام رحمه الله رالویدل د هغه په وده او علمي نبوغ کې ډیر موثر ول.

[1] عبدالرزاق بن احمد، کما ل الدین ابو الفضل (متوفای۷۲۳ه) مورخ او فیلیسوفانو څخه حسابیږی (الأعلام للزرکلی۳۴۹/۳)
[2] (مجمع الآداب في معجم الألقاب ۲۳۳/۱)
[3] (تا ریخ الإسلام ووفیا ت المشاهیر و الاعلام ۱۵ /۵۷۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ الاسلام ابن تيمه رحمه الله حافظه او ذکاوت

شيخ الاسلام رحمه الله له غښتلې حافظې څخه برخمن وه او د هغه ګڼ او ارزښتناک تاليفات د دې ادعا ښه بيلګه ده.

نوموړي رحمه الله په ماشومتوب کې قران کريم حفظ کړ او همدارنګه يې د نحوې د علم په برخه کې د سيبويه کتاب (متوفاى١٨٠) او د حديث شريف په برخه کې يې "المجمع الصحيحين" د محمد بن فتوح حميدى کتاب (۴۸۸متوفى) او همدارنګه د علومو او فنونو له هرې برخې يې کتابونه حفظ کړل.

علامه ابن عبدالهادى رحمه الله چې د شيخ الاسلام رحمه الله يو له مهمو شاګردانو څخه دى وايي" وسمع مسند الإمام احمد بن حنبل مرات وسمع الكتب الستة الكبار والاجزاء ومن مسموعاته معجم الطبرانى الكبير وعني بالحديث وقرأ ونسخ وتعلم الخط والحساب فِى الْمكتب وحفظ القرآن وأقبل على الفقهه وقرأ العربية على ابن عبد القوى ثم فهمها وأخذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يتأمل كتاب سيبويه حتَّى فهم فِي الْنحو وأقبل على التفسير إقبالا كليا حتَّى حاز فيه قصب السبق وأحكم اصول الفقهه وغير ذلك؛ هذا كله وهو بعد ابن بضع عشرَة سنة" [1]

يعنی: «شيخ لإسلام رحمه الله مخکې له دې چې شل کلنۍ ته ورسيږي، څو ځله يې مسند امام احمد او د احاديثو شپږگوني کتابونه(صحيح بخاری، صحيح مسلم، سنن ابوداوود، سنن ترمذی، سنن نسائی او سنن ابن ماجه) او همدارنگه يې د حديثو اجزاء او د امام طبراني معجم الکبير يې اوريدلی او د احاديثو علم ته يې ځانگړې پاملرنه کوله. نوموړی همدارنگه ليک لوست،خط او رياضی زده کړل او قرآن کريم يې حفظ کړ. په دې سربيره يې د فقهې زده کړې ته مخه کړه، د عربې ژبې قواعد يې له ابن عبدالقوی څخه ولوستل او د نحوې په برخه کې يې د سيبويه کتاب زده کړ.»

نوموړی د قرآن کريم د تفسير په برخه کې له ټولو مخکښ وه او همدارنگه يې اصول فقه او د نورو علومو او فنونو زده کړې ته مخه کړه او ياد يې کړل.

علامه ابن حجر عسقلاني رحمه الله وايي: "وقال جمال الدين السومري فِي أماليه ومن عجائب ما وقع فِي الحفظ من أهل زماننا أن ابن تيمية كَان يمر بالكتاب مطالعة مرة فينتقش فِي ذهنه وينقله فِي مصنفاته بلفظه ومعناه"[2]

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص١٩).

[2] (الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة، ١٧٨/١او١٧٩)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: «جمال الدين السومري پخپل کتاب کې وايي چې زمومږ په زمانه کې د غښتلې حافظې په اړوند عجيبه پيښه دا ده چې کله به ابن تيميه يو کتاب د يو ځل لپاره مطالعه کړلو، نو په ذهن کې به يې داسې انځور شو چې په پخپلو ليکنو او مصنفاتو کې به يې په هماغه لفظ او مفهوم سره رانقل کولو.»

د شيخ لإسلام رحمه الله ځينې غوره صفتونه

شيخ لإسلام رحمه الله په علم او مال کې يو سخي انسان وه، چې په دې برخه کې د نوموړي د سخات ښه بيګه د هغه ګڼ کتابونه او دشاګردانو روزل دي.له بيوزلو سره د هغه د سخاوت په اړوند يې شاګرد ابو حفص بزار رحمه الله (متوفای۷۴۹ه) وايي: "فقد کَان يتصدق حتّىَ إذا لم يجد شيئا نزع بعض ثيابه المحتاج اليه فيصل به الفقير" [1]

[1] (الأعلام العلية في مناقب ابن تيمية، ص۴۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: «د الله تعالی په لاره کې به يې ډيره صدقه ورکوله تر دې چې که به يې د صدقې ورکولو لپاره څه شی و نه موندل؛ نو د خپلو جامو يوه برخه به يې کښله محتاج او بيوزله ته به يې ورکوله»

همدارنگه د مغولو په وړاندې نوموړی په غښتلی دريځ او ميړنی شخصيت مشهور دی او د يرغلگرو په وړاندې يې جهاد او مقاومت او د اسلام له خاورې څخه دفاع ټولو ته څرگند دي.[1]

شيخ لإسلام رحمه الله پر دې غوره صفاتو سربيره د شرک، بدعت او خرافاتو په رد او همدغه راز د د فيلوسوفانو، متکلمينو او مختلفو اديانو په نقد کې پوخ لاس لري.[2] د د غو ټولو ډلو د بطلان په څرگندولو کې يې داسې مظبوط دلايل مطرح کړي چې هر لوستونکی يې په سملاسی توگه داسې تصور کوي چې گني د نوموړي تخصص يوازې په همدې موضوع کې دی. سبحان الله![3]

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص١٩٣).

[2] (ښه بيلگه يې د هغه کتابونه دي چې راپاتې او دهغه د شاگردانو او نورو باانصافه مورخينو اقرارونه)

[3] (ذيل طبقات الحنابلة، ۴۹۸/۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ لإسلام رحمه الله سره له دې چې د باطلو افکارو او نظرياتو په نقد کې يو غوڅ او بې پروا انسان وه او د هيچا له ملامتۍ يې ويره نه درلوده؛ خو په ضمن کې يې له حکمت او تدبر څخه کار اخيستلو، د نوموړي حکمت د هغه به له مناظرو او ليکنو څخه ښکاره دی.

په دعوت کې د نوموړي د پراخه ليدلوري او حکمت يوه بيلگه دلته ليکم؛ علامه ابن قيم رحمه الله (متوفای٧٥١ه) وايي: "سمعت شيخ الإسلام ابن تيمية قدس اللَّه روحه ونور ضَريحه يقول: مررت أنا وبعض أصحابي فيِ زمن التتار بقوم منهم يشرَبون الْخمر، فأنكر عليهم من كَان معيِ، فأنكرت عليه، وقلت له: إنما حرم اللَّه ا لْخمر لأْنها تصد عن ذكر اللَّه وعن الصلاة، وهؤلاء يصدهم ا لْخمر عن قتل الْنفوس وسبْي الذرية وأخذ الْأموال فدعهم".[1]

يعني:« له شيخ الاسلام رحمه الله نه مې واوريدل چې ويل يې: يو ځل د مغولو په دور کې زه او يو ملگرى مې د مغولو د يوې ډلې له څنگه تيريدلو چې د شرابو په څښلو لگيا ول، زما سره موجود ملگري مې هغوى منعه کړل او ددغه کار بدي يې ورته بيان کړه، خو ما خپل ملگرى منعه کړ او ورته مې وويل: سمه ده چې الله تعالى شراب حرام گرځولى ځکه د الله تعالى له يادولو، ذکر او لمانځه څخه مخنيوى کوي، خو د دوى لپاره شراب د دې سبب

[1] (إعلام الموقعين عن رب العالمين ،١٣/٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي چې د خلکو له وژلو، غلامولو او د هغوی د مال له چور کولو څخه راوګرځي. نو پري يې ايږده!»

دا د شيخ الاسلام رحمه الله د ليدلوری د دقت ښکاروندوی دی چې لومړی يې د قضې اړخونه يې سنجولي، بيا يې دعوت کړي او د انکار منکر له درجو او مراتبو سره په ښه توګه آشنايی لري.

شيخ الاسلام رحمه الله يو زاهد انسان وه، د نو رو څوکۍ، مال او قدرت يې سترګې نه وي نيولې او خپله غريبانه زندګي يې تيروله. د هغه په سيرت کې راځی چې يوه ورځ سلطان ناصرالدين الله ورته وويل "إنني أخبر ت أنك قد أطاعك الْناس، وأن فِى نفسك أخذ الْملك".

يعني:« زه خبر شوی يم چې خلک له تا څخه پيروي کوي او ته د پاچاهۍ او قدرت د لاسته راوړلو په فکر کې يې» شيخ رحمه الله د ټولو په حضور کې په لوړ اواز ورته وويل: "أنا أفعل ذلك؟! والله إن ملكك وملك الْمغل لا يساوي عند فلسيْن".

يعنی:« زه داسې کوم؟ په الله قسم ستا او د مغولو پاچاهي زما په وړاندې د دوو روپيو په اندازه ارزښت نه لري». تر دې وروسته سلطان په خندا شو او ويې ويل: نو هغه کس چې ما ته يې دا خبر راوړی وه ستا د نوم بدولو قصد يې درلوده او درواغ يې ويلي دي. [1]

[1] (الكواكب الدرية في مناقب المجتهد ابن تيمية، ص۹۹-۹۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ الاسلام رحمه الله يو ښبونکی او گشت پذيره انسان وه او خپل ډير سرسخته دښمنان يې هم ښښلي او د هغوی پر ناسمو کړنو يې سترگې پټې کړي دي. په يو ځای کې راځي چې سلطان ناصرالدين محمد بن قلاوون له شيخ الاسلام رحمه الله څخه د فتوا ورکولو غوښتنه وکړه تر څو د هغه ځينې مخالفين ووژني مگر شيخ رحمه الله له دې فتوا سره موافقه ونه کړه، علامه ابن عبدالهادی رح له نوموړي څخه نقل کوي چې وايي: "فشرَعت فِي مدحهم والثناء عليهم وشكرهم وأن هؤلاء لو ذهبوا لم تَجد مثلهم فِ دولتك أما أنا فهم فِي حل من حقي ومن جهتي وسكنت ما عنده عليهم".[1]

يعنی: «(کله چې وپوهيدم سلطان د هغوی د ځينو د وژلو په هکله د فتوا غوښتونکی دی) نو مې د هغوی په ستاينه او ورڅخه په مننې کولو پيل وکړ او سلطان ته مې وويل که هغوی ستا په حکومت کې ونه اوسي نو ته به يې جوړه پيدا نه کړې. ما هغوی ښښلي او هغه څه چې د سلطان په زړه کې د هغوی لپاره راگرځيدل هم مې ارام کړل(تر څو له هغوی غچ وانه خلی)».

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص٢٩٨).

(c) ketabton.com: The Digital Library

حتی د شیخ رحمه الله دښمنانو یې هم په دې اعتراف کړی او هغه په نیکۍ او ښې یاد کړی لکه ابن عبدالهادی رح چې وایي: "فكَان القاضِي زيد الدين ابن مخلوف قاضِى المالكية يقول بعد ذلك ما رأينا أتقى من ابن تيمية لم نبق مُمكنا فِي السعِي فيه ولما قدر علينا عفا عنا".[1]

یعني؛« قاضي زید الدین بن مخلوف به د سلطان په حضور کې د شیخ الاسلام رحمه الله د عفوی تر پیښې وروسته ویل؛ له ابن تیمیه مې بل پرهیزگاره نه دی لیدلی مونږ هغه ته له هیڅ ډول ضرر رسولو دریغ نه کاوه؛ مگر کله چې هغه پر مونږ مقدر شو نو یې ښښنه راته وکړه» شیخ الاسلام رحمه الله یو بی ساری عابد او متواضع شخصیت وه. علامه ابن قیم رح وایی: "و حضرت شيخ الاسلام ابن تيمية مرة صلى الفجر ثم جلس يذكر الله تعالى إلى قريب من انتصاف الْنهار، ثم التقت إلي وقال: هذه غدوتي، ولو لم أتغد الغداء سقطت قوتي". [2]

یعنی: «یوَځل د شیخ الاسلام رح په وړاندې حاضر شوم، هغه د سهار لمونځ وکړ او تر هغه وروسته نژدې تر نیمې ورځې د الله تعالی په ذکر او یادولو مشغول شو، تر هغه وروسته یې

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص٢٩٩).
[2] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص٤٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مخ کړ او ویې ویل دا زما سباناری دی او که چیری سبا ناری ونه کړم ځواک مې له منځه ځي».

همدارنگه ابن قیم رح وایی: "وقال لي مرة: لا أترك الذكر إلا بنية إجمام نفسي وإراحتها لْأستعد بتلك الراحة لذكر آخر"[1] . یعنی؛« د الله تعالی ذکر او یاد نه پریږدم مگر د دمې جوړولو په نیت ترڅو بیرته د الله تعالی د ذکر لپاره اماده شم».

همدغه راز زیاتوي: "سمعت شيخ الاسلام ابن تيمية قدس الله تعالى روحه يقول: الذكر للقلب مثل الْماء للسمك فكيف يكون حال السمك إذا فارق الْماء؟ ". [2]

یعني:« له شیخ الاسلام ابن تیمیه رح نه مې واوریدل چې ویل یې: د الله تعالی ذکر او یاد د زړه لپاره داسې دی لکه اوبه د ماهي لپاره، نو که اوبه نه وی د ماهي به څه حال وي؟».

---

[1] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۴۲)

[2] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۴۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدی خاطره ده چې ملا علی قاری هروی رح(متوفای۱۰۱۴) د مشکات المصابیح په شرحه د کتاب اللباس په روایت شماره ۴۳۴۰ کې له شیخ الاسلام رح څخه په دفاع کې وایي: "ومن طالع شَرح منازل السائرين، تبينْ له أنهما كَانا من أكابر أهل السننة وا لجماعة، ومن ألياء هذه الامة". [1]

یعني:« هر څوک چې شرح منازالسائرین (مدارج السالکین علامه ابن قیم) مطالعه کړي و رته به ثابته شي چې ابن تیمیه او ابن قیم د اهل سنت والجماعت له مشرانو او د امت له اولیاؤ څخه دی».

که څوک غواړي چې تر دې لا ډیر د عابد او زاهد ابن تیمیه په اړه وپوهیږي نو ښه ده چې د مجموع الفتوی (السلوک) نهم جلد ته مراجعه وکړي او په دقت یې مطالعه کړی.متاسفانه نن سبا ډیر داسې خلک شته چې ځان شیخ الاسلام رح ته منسوبوي او یوازې د هغه د ژوند یو اړخ چې پر مخالفینو له رد څخه عبارت دی په پام کې نیسي خو د دې ستر شخصیت د ژوند نورې برخې لکه د هغه عبادت او تقوی هیروي او له پامه یې غورځوي.و اَسفاً!

[1] (مرقاة المفتاح شرح مشكاة المصابيح ۲۷۷۸/۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ الاسلام رح د تواضع په هکله يې شاګرد ابو حفص بن علی بزار رح وايي: "وأما تواضعه فما رأيت ولا سمعت بأحد من أهل عصره مثله فِ ذلك كَان يتواضع للكبير والصغير والجليل والحقير والغنى الصالح والفقير وكان يدني الفقير الصالح ويكرمه ويونسه ويباسطه بحديثه الْمستحلى زيادة على مثله من الاغنياء". [1]

يعنی: « په تواضع او عاجزۍ کې مې د هغه په څير بل څوک هغې زمانه کې نه ليدلی او نه هم اوريدلی وه، هغه د لوی او کوچني، عزتمند او حقير، نيکوکاره شتمن او بيوزله په وړاندې متواضع وه. په نيکوکاره فقير به يې ډير شفقت کولواو د هغه به يې احترام کاوه، په ښه انداز به يې ورسره خبرې کولې او تر شتمن به يې د هغه ډير عزت کاوه.

[1] (الأعلام العلية في مناقب ابن تيمية، ص ٥٠)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ الاسلام رحمه الله عقيده

د شیخ الاسلام رحمه الله عقیده هماغه د اهل سنت او جماعت صحیحه عقیده وه او په حقیقت کې نوموړی د سلف رحمهم الله د عقیدې محرر، راژوندی کوونکی او غښتلی شاهد دی.

نوموړی په ځلونو خپل مخالفین ننګولی او ویلی یې دی: "ولا أذكر إلا ما اتفق عليه سلف الأمة وأئمتها. وقد قلت لهم غير مرة: أنا أمهل يخُالفني ثلاث سنينْ إن جاء بحرف واحد عن أحد من أئمة القرون الثلاثة يُخالف ما قلته فأنا أقر بذلك"[1]

یعنی: «زه له هغه څه پرته چې د امت سلف او امامان پرې اتفاق لری بل څه نه بیانوم. او بیا بیا مې خپلو مخالفینو ته ویلی که یو حرف هم راوړی چې ما په هغه کې د قرون ثلاثه یو امام(صحابي، تابعي، تبع تابعي) سره هم مخالفت کړی وی نو زه به هم پرې اعتراف او اقرار وکړم».

که چیرې باانصافه شخص له شیخ الاسلام رح نه مخکې د ائمه ؤ، او د هغو علماؤ چې ربنتینې او راسخین فی العلم دي کتابونه مطالعه کړي نو به ورته څرګنده شي چې شیخ رح

[1] (مجمع الفتاوی۳/۲۲۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دي برخه کې کومه نوې خبره نه ده کړې بلکې د سلف رحمهم الله د مذهب مجدد او ځرګندوونکی دی.

د بیلګې په توګه دلته هغو علماؤ ته لنډه اشاره کوم چې له شیخ رحمه الله نه یې مخکې د اهل سنت و جماعت د عقیدې په هکله کتابونه لیکلي دي : کتاب "الإمان" د امام ابوعبید قاسم بن سلام رحمه الله (متوفای ۲۲۴ه)، کتاب "الإمان" د امام ابوبکر بن أبی شیبة رحمه الله (متوفای ۲۳۵)، کتاب"أصول السنة" و کتاب "الرد على الزنادقة والجهمة" د امام احمد رحمه الله (متوفای ۲۴۱ه)، کتاب"خلق أفعا ل العباد" او همدارنګه "کتاب التوحید" د صحیح بخاری، د امام بخاری رحمه الله (متوفای ۲۵٦ه)، کتاب "شرح السنة" د امام اسماعیل بن یحیی المزنی (متوفای ۲٦۴ه)، "کتاب السنة" یوه برخه د سنن ابوداوود، د امام ابوداوود رحمه الله (متوفای ۲۷۵ه)، کتاب "الرد على الجهمیة" و "النقض على بشر المریسی" د امام عثمان بن سعید دارمی رحمه الله (ت۲۸۰ ه)کتاب"السنة" د امام ابوبکر بن ابی عاصم (متوفای۲۸۷ه)، کتاب"السنة" د امام عبد الله بن احمد بن حنبل رحمهما الله (متوفای۲۹۰ه)، کتاب "العرش " د امام ابوجعفر ابن ابی شیبه (متوفای۲۹۷ه)، کتاب "صریح السنة" د امام ابوجعفر طبری (متوفای ۳۱۰ هی)، کتاب "السنة" د امام ابوبکر خلال رحمه الله (متوفای۳۱۱ه)، کتاب "التوحید وإثبات صفات الرب عز وجل" د امام ابن خزیمة رحمه الله (متوفای ۳۱۱ه)، کتاب "العقیدة الطحاویة" د امام ابو جعفر طحاوی رحمه الله (متوفای۳۲۱)، کتاب "شرح السنة" د امام بربهاری رحمه الله (متوفای ۳۲۹ه)، کتاب "اعتقاد أئمة الحدیث" د امام ابوبکر اسماعیلی رحمه الله (متوفای۳۷۱ه)، کتاب "الصفات" د امام دارقطنی رحمه الله (متوفای۳۸۵ه)، کتاب "التوحد" و کتاب "الإیمان" و کتاب "الرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

على الجهمية" د امام ابن منده رحمه الله (متوفاای۳۹۵ها)، کتاب "اصول السنة" د امام ابن أبی زمنین رحمه الله (متوفای۳۹۹ه)، کتاب "شرح اصول اعتقاد أهل السنة والجماعة"، د امیام هبت الله لالکائی (متوفای ۴۱۸ه) ، کتاب "عقیدة السلف وأصحاب الحدیث" ، د امام ابوعثمان صابونی رحمه الله (متوفای۴۸۹ه) ، و کتاب "الحجة في بيان المحجة"، د امام ابوالقاسم اسماعیل بن محمد مشهور په قوام السنة اصبهایی رحمه الله (متوفای ۵۳۵ه). (چې ورته دې مراجعه وشی او مطالعه دې کړای شي.)

دغو کتابونو ته له مراجعې وروسته به تاسو ته په یقین سره څرګنده شي چې شیخ الاسلام رح د عقیدې په برخه کې هیڅ حرف له ځانه دی رامنځته کړی بلکې(هغه څه یې ویلي چې) له هغه څخه مخکې امامانو او علماو همغسې لیکلي او یا ویلی دي.

ځینې هغه ستونزې چې شیخ الاسلام رحمه الله د دین په لاره کې ګاللي دي

شیخ رحمه الله د خپل لوړ علمي مقام، صریحې لهجې او چاته د غوړه مالۍ نه کولو له امله د کینه ګرو تر حسادت او کینې لاندې راغلی او دا ددې سبب شوې چې نوموړی بیا بیا زندان ولویږي او د خپل عمر ډېر کلونه هلته تیر کړي. داسې چې شیخ رحمه الله د ۳۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونو په موده کې(له ٦٩٣ه تر٧٢٦ه) تر پنځو کلونو ډیر د خپل باور او عقیدې له امله په زندان کې تیر کړي او په دې موده کې اووه ځله زندانی شوی دی.

د شیخ الاسلام رحمه الله د زنداني کیدو پیښې

لومړی ځل: شیخ رحمه الله په ٦٩٣ه کال د عساف نصراني له امله د څو ورځو لپاره زنداني کړای شو د پیښې لنډیز او کیسه د علامه ابن کثیر له کتاب څخه لولو:

یوه ډله کسانو ادعا وکړه چې عساف نصرانی چې د سویداء له وګړو څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سپکاوي کړی، له همدې امله شیخ الاسلام او شیخ فارقي رحمهماالله د امیر عزالدین ایبک خواته ورغلل او هغه ته یې قضیه ورسوله.په عساف پسې نفر ولیږل شو او را جلب کړای شو، د نوموړی د راوستلو پر مهال ځینې خلکو هغه ته سپکې سپورې ویلې، له عساف سره مل کس خلکو ته مخ کړ ویې ویل: عساف له تاسو غوره دی. په دې سره خلک عصبانی شول او دغه نصراني یي په ډبرو وویشت او ټپي یې کړ.

امیر عزالدین ایبک شیخ الاسلام او شیخ فارقي ور وغوښتل، او د خلکو د دغې کړنې په خاطر یې د هغه نصراني په حضور کې وهل او ډبول ورکړل او زندان ته یې واچول. هغه په زندان کې لنډه موده تیره کړه او وروسته له ځینو پیښو...امیر بیرته شیخ الاسلام او شیخ فارقي له زندان نه ازاد، خوشحاله او راضي یې کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ الاسلام ابن تيميه رح له همدې خاطره ول چې خپل مبارک کتاب "الصارم المسلول على ساب الر سول" يې له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه په دفاع کې وليکو او اسلامي ټولنې ته يې وړاندې کړ. [1]

دوهم ځل: شيخ رحمه الله د ٧٠٥ ه کال د رمضان په ٢٦ د جمعې په ورځ د مصر پّه قاهره کې زنداني کړای شو او تر يو کال او شپږ مياشتې زندان وروسته په ٧٠٧ه کال د ربيع الاول پّه٢٣ له زندان نه ازاد شو. د دغه زندانی کیدلو علت د الله تعالی دعرش او هغه د صفت نزول د اثبات په هکله د شیخ رحمه الله صحیحه عقیده وه. [2]

دريم ځل: شيخ الاسلام رح د ٧٠٧ه کال د شوال په دريمه د څو محدودو ورځو لپاره په مصر کې زنداني کړای شو. افراطي صوفيانو له دی امله چې نوموړی د استغاثې، نامشروع توسل او محی الدين عربی وحدت الوجودي پر ضد ځرگندونې کړې وې له هغه څخه يې شکايت وکړ او هغه ته يې درې انتخابونه وړاندې کړل:

[1] (البداية والنهاية ٣٣٥/١٣ او٣٣٦)

[2] (البداية والنهاية ٣٩/١٤-٣٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

1) بيرته به دمشق ته ګرځي.

2) په اسکندريه کې به اوسيږی -البته په شروطو سره-

3) زندان به غوره کوي.

د دغه امر په لومړيو ورځو کې شيخ رح زندان غوره کړ خو د ملګرو تر ټينګار وروسته يې د دمشق انتخاب غوره کړ او تر اتلسو ورځو زندان وروسته د شوال په ۱۸ له زندان نه ازاد شو.[1] وروسته د همدې پيښې له امله وه چې نوموړي خپل مبارک او عظيم الفايده کتاب "الإستغاثة الكبير" چې معروف په "الإستغاثة يي الرد على البكري" دی وليکلو.

خلورم ځل: د ۷۰۷ ه د شوال په آخرو د ۷۰۸ ه کال تر لومړيو پورې د څه باندې دوو مياشتو لپاره شيخ رحمه لله زنداني کړای شو. وروسته تر دی چې نوموړی ازاد شو د دمشق په لور

---

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۲۸٦ او۲۸۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مخه کړه، خو له نیمې لارې بیرته راوګرځول شو او نصر منبجی صوفی حلولی او د ابن عربی سرخته مدافع چیځ د هغه وخت د امیرانو په وړاندې یې لوړ مقام درلود په غوښتنه بیرته زندان ته واچول شو، دا ځل شیخ الاسلام رح د هغه څه له امله زندانی شو چې دریم ځل زندانی شوی وه.[1]

پنځم ځل: د ۷۰۹ه کال د ربیع الاول له اولی تر اتم د شوال د همدی کال په اسکندریه کې شیخ رحمه الله د اوو میاشتو او څو ورځو لپاره زندانی شو، داځل هم د نصر منجی او د هغه د ملګرو په مکر او چل شیخ رحمه الله زندان ته لاړو تر دې چې د هغه د وژلو لپاره یې د فتوا هڅه کوله مګر د سلطان ناصرالدین محمد بن قلاوون په راتګ سره شیخ رح بیرته ازاد کړای شو او آن سلطان د شیخ له مخالفینو څخه د غچ تصمیم ونیو چې بلاخره شیخ رح هغوی وبښل. شیخ رح وکړای شوه چې د څه مودې لپاره هوسا ژوند وکړي.[2] په دې موده کې هغه د سلطان په وړاندې ځانګړي ځای درلود او په اسانه یې کولای شول چې د علم خپراوی او د کتابونو لیکلو ته مخه کړي.[3]

---

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص ۲۸۸او ۲۸۷).

[2] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۲۹۴).

[3] (ذيل طبقات الحنابلة، ۵۱۷/۴ و البداية و النهاية ۵۱/۱۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړي په دې موده کې په مصر کې ګڼ کتابونه وليکل د هغو له جملې: كتاب منهاج السنة النبويية في نقض كلام الشيعة القدرية، كتاب الإستقامة، كتاب بيان تلبييس الجهمية في تأسييس بدعهم الكلامية، كتاب الفتاوى المصرية او نور...

شپږم ځل: شيخ رحمه الله د ۷۲۰ه کال د رجب له ۱۲پنجشنبې د ۷۲۱ه کال د محرم تر ۱۰ دوشنبې ورځې پورې په دمشق کې د پنځو مياشتو او ۲۸ ورځو لپاره زنداني کړای شو. کله چې له اوو کلونو وروسته شيخ رح دمشق ته راوګرځيد نو خلک يې په خوا راټول شو ل. د نوموړی د مخالفينو حسادت يو ځل بيا راوپاريد، او د دسيسو او فتنو په جوړلو يې پيل وکړ خو دا چې د شيخ رح د قاطع منطق په وړاندې پاتې راغلی ول نو سلطان ته يې شکايت وکړ. شيخ رحمه الله دا ځل د قسم د طلاق په اړه د فتوا له امله د مخالفينو لخوا زندان ته وليږل شو. له همدی امله هغه ګڼې فتواګانې وليکلی او له خپلې فتوا نه يې دفاع وکړه د هغو ليکنو له جملې: "الرد الكبير على من اعترض عليه فِي مسألة الحلف بالطلاق" دي.[1]

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، صفه۳۴۲ و ذيل طبقات الحنابلة، ۵۲۳/۴و۵۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم او وروستی ځل: شیخ رحمه الله د ۷۲٦ه کال د شعبان٦ د دوشنبې په ورځ زنداني شو او د دوو کلونو شپږو میاشتو او څوارلسو ورځو لپاره په زنداني کې وه چې بلاخره د ۷۲۸ه کال د ذوالقعده په ۲۰په زندان کې له نړۍ نه وکوچیدو.

داځل د انبیاؤ او صالحینو د قبرونو په لور د شد الرحال[1] په هکله د شیخ رح د فتوا له امله د نوموړي مخالفینو د هغه پر ضد ظالمانه فتواګانې ورکړې تر دې چې ځینو یې د دې حقې فتوا له امله هغه ته کافر وویل چې ددې کسانو شمیر ۱۸ تنه وو او په سر کې یې د قاضي اخنائی مالکي په نوم کس وه. دغه دسیسې او مخالفتونه د دې سبب شول چې شیخ الاسلام رح زنداني شو او په زندان کې له نړۍ وکوچید. شیخ رح د دې پیښې له امله په زندان کې د الرد علی الاخنائی په نوم خپل مبارک کتاب ولیکه او له خپل دریځ او فتوا څخه یې دفاع وکړه.[2]

له دې ټولو ستونزو سره سره نه یوازې دا چې د شیخ الاسلام رح همت کمزوری نشو بلکې د زنداني کیدلو په هره مرحله کې تر پخوا لا ډیر راسخ او غښتلی شوی او په لا ډیر جدیت

[1] (په دی اړه د شبهاتو په برخه کی توضیح ورکړای شوی ده)
[2] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، صفه۳۴۳-۳۸۴ و ذیل طبقات الحنابلة، ۵۲۸/۴-۵۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مخ ته تللی دی، تر چې زندان يې ځان ته د عبادت تدريس او تاليف په ځای تبديل کړی وه.

علامه ابت قيم رح وايي: شيخ الاسلام رح راته وويل: "ما يصنع أعدائي بي؟ أنا جنتي وبستاني فِي صدري ، إن رحت فهي معيِ، لا تفارقني، إن حبسي خلوة، وقتلي شهادة، وإخراجي من بلَدي سياحة.[1]

يعني:« دښمنان مې زما په حق کې څه کولی شي؟ باغ او گلستان مې په سينه کې موجود دی هر چيري چې لاړ شم ملتيا مې کو ي او هيڅکله مې يوازې نه پريږد ي. زندان زما لپاره خلوت، مرگ زما لپآره شهادت او له وطن نه اخراج او تبعيد به راته سياحت او گردش وی.» سبحان الله! په رښتيا هم د داسې چا په حق چې له ټولو فرصتونو نه پخپله گټه استفاده کوي څه کولی شي؟ هيڅ!

[1] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۴۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رح به په زندان کې شاګردان روزل، ډیر شمیر کتابونه یې لیکل، د خلکو د مسائلو په اړوند یې فتواوې ورکولې او پوښتونکو ته یې ځوابونه ورکول. تر دې چې د عمر په وروستیو میاشتو کې یې د شاګردانو د ورتګ اجازه پرې بنده کړه، او په پای کې یې د لیکلو مواد هم ترینه واخیستل، شیخ رح وروسته تر دې د سکرو په واسطه ځینې لیکنې کولې. تر دې ظالمانه سختګریو وروسته پر عبادت او د قرآن کریم په تلاوت مصروف شو داسې چې ویل کیږی د ژوند په وروستیو ورځو کې یې اتیا یا هم یو اتیا ځله قرآن کریم ختم کړی دی او روزانه یې درې پارې تلاوتولې. [1]

د شیخ الاسلام رحمه الله له زنداني کیدلو څخه درسونه او پندونه

- د دعوت لار یو سخت او له کړاونو ډک مسیر دی.
- دعوتګر باید د هرې ستونزې او سختۍ په وړاندې اماده وي او دد مصیبتونو په وړاندې ځپل ځان ونه بایلي.

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۳۷۹-۳۸۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که څوک په خپل ځان کې زغم او حوصله نهويني، بايد په دې لاره کې ګام پو رته نه کړي.
- له حق نه تيريدل او د اهل باطل په وړاندې په شاتګ بايد هيڅکله ونشي.
- دعوتګر بايد ښوونکی وي، او د خپل شخصيت او شخصي مسايلو لپاره له چانه غچ وانه خلي.
- د دښمنانو ګوزاونه بايد د د د عوت په لاره کې د توقف او سستوالي سبب نشي.
- دعوتګر بايد له الله تعالی سره ټينګه اړيکه ولري او په دې اړيکه کې ناغيړي ونه کړي.
- داعي بايد خپل سپيڅلی دعوت په هيڅ ډول شتمنۍ او واک ورنه کړي. او ځينې نور درسونه او پندونه...

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وفات

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رح له یو عمر مبارزې، تدریس، تالیف، رنځ او مشقت څخه وروسته په ۷۲۸ه کال د ذوالقعدې په میاشت کې د دوشنبې پّه ورځ د ٦٧ کلونو په عمر د دمشق کلا په زندان کې ځان خپل پروردګار ته وسپارلو او وروستۍ آيتونه چې تر مرګ مخکې یې تلاوتولو دا ول: {إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٍ وَنَهَرٍ * فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍۭ}.[1] ژباړه: نافرمانۍ څخه ډډه کوونکي (پرهېزګاران) به په باوري توګه په باغونو او ویالو کې وي؛ په داسې یو رښتینی مجلس کې (چې دروغ او یاوه سرایي به پکې نه وي ... په) وړاندې د ډېر مقتدر او ځواکمن باچا (چې د ټولو کائناتوخدای او خالق دی) .[2]

د شیخ الاسلام رح وفات ټول غمجن کړل، د هغه جنازې ته یې غسل اوتکفین ورکړ او په جامع اموی کې یې پرې د جنازې المونځ اداء کړ. په جنازه کې یې دومره ډېرو خلکو ګډون کړی وه چې د پښې ایښدو ځای نه موندل کیدو. او په پآی کې یې نوموړی د الصوفیه په هدیره کې د خپل ورور شرف الدین عبدالله تر څنګ دفن کړ.[3]

---

[1] (سور قمر آیا ۵۴-۵۵)

[2] (البداية و النهاية ۱۳۸/۱۴)

[3] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، صفحه ۳۸٦، البداية و النهاية ۱۳۸/۱۴ و الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة،۱۸٦/۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ رحمه الله په جنازه کې له درې تنو پرته نورو ټولو د علم خاوندانو ګډون وکړ چې دا درې تنه عبارت ول له: ۱- ابن جمله ۲- الصدر،۳- القفجاری. چې دې درې تنو هم له شيخ رح د سختې دشمنۍ او مخالفت له مخې د هغه په جنازه کې ګډونونه کړ او ويريدل چې که يې خلک ووينې نو حتما به يې ووژنې يا به يې له منځه يوسي[1] په شيخ رح د نړۍ په ګوټ ګوټ حتی يمن او چين کې غايبانه جنازه اداء کړای شوه. [2]

د شيخ الاسلام رحمه الله علمي مقام او د هغه د شخصيت په اړوند د علماؤ تعريف او تمجيد

د شيخ الاسلام رحمه الله د لوړ علمی مقام تر ټولو ښه معرف او ښکارندوی د هغه کتابونه او همدارنګه د هغه روزلی ستر شاګردان دي چې پريښې يې دي. نوموړی ته تر اتيا ډيرو د هغه مهال همعصرو علماؤ د شيخ الاسلام لقب ورکړی تر دې آن چې تر ټولو ناوړه دښمنانو يې هم د هغه په پوهه او لوړ علمی مقام اعتراف کړی دی.

---

[1] (البداية و النهاية ۱۳۹/۱۴)

[2] (ذيل طبقات الحنابلة، ۵۲۸/۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الاسلام لقب، ابن تیمیه رح ته د هغه د پراخې پوهې او لوړ علمی مقام په خاطر ورکړی شوی دی. سره له دې چې له شیخ رح څخه وروسته د هغه ځینې تکفیری دښمنانو ویلي: هر څوک چې ابن تیمه رح ته د شیخ الاسلام لقب ورکړی کافر او مرتد دی. معاذالله من هذا الخذلان

په همد ی خاطر علامه ابن ناصرالدین دمشقی رح(۸۴۲متوفای ه) د "الرد الوافر علی من زعم بأن من سمّی ابن تیمیة شیخ الإسلام کَافر" تر عنوان لاندی کتاب لیکلی او په دې کتاب کې یې تر اتیا د ډیرو علماؤ نومونه او د هغو له کتابونو هغه دلایل راوړی چې ابن تیمیه رح ته یې د شیخ الاسلام لقب ورکړی دی.

علامه ابن حجر عسقلانی رح د ابن ناصرالدین رح پر الرد الوافر کتاب تقریظ لیکلی دی او دی تقریظ په یوه برخه کي لیکي: "وشهرة إمامه الشیخ تقي الدین ابن تیمیة أشهر من الشمس وتلقیبه بشیخ الإسلام باق إلی الاْن علی الاْلسنة الزکیة ویستمر غدا لْما کَان بالاْمس ولا ینکر ذلك إلا من جهل مقداره وتَجنب الإنصاف" [1]

[1] (تقریظ للحافظ ابن حجر العسقلاني علی الرد الوافر، صفحه ۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنی: «د شيخ تقی الدين ابن تيميه رح شهرت، امامت او بزرگي تر لمر هم مشهوره ده. او دهغه شيخ لقب تر نن پورې په پاکو ژبو شتون لري او سبا به يې هم ولري، او د نوموړي له دي لقب څخه له جاهل او بې انصافه پرته بل څوک نه منکريږي». تر دې چې وايي: "فإنه شيخ مشايخ الاسلام فِی عصره بلا ريب".[1]

يعنـي: « پرته له شکه هغه په خپل عصر کې يو شيخ له مشايخو د اسلام وه».

د يادونې چې د احنافو يو ډير ستر محقق علامه ابن عابدين شامی رح او همدارنگه ډيرو نورو حنفی علماؤ، ابن تيميه رح ته شيخ الاسلام ويلي دي. ابن عابدين رح وايي: "ورأيت فِي كتاب الصارم المسلول لشيخ الإسلام ابن تيمية الحنبلی ما نصه... "[2]

[1] (تقريظ للحافظ ابن حجر العسقلاني على الرد الوافر، صفحه ۱۴)

[2] (حاشيه ابن عابدين ۲۱۴/۴ په ضمن د : مطلب في حكم سب الذمي النبي صلى اللز عليز وسلم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی:« او د شیخ الاسلام ابن تیمیه په کتاب الصارم المسلول کې مې ولیدل چې کلام یې دا دی...». نو ایا ابن عابدین شامی او نور علماء او فقهاء کافر او مرتد دي؟ والله المستعان! په رښتیا هم تعصب انسان تر کوم ځای پورې بیایی.

هوکې! ابن تیمیه رح شیخ الاسلام دی که د چا خوښه وي که نه وي!

علامه محمدبن عبدالبر سبکی رح وایی: " والله ما یبغض ابن تیمیة إلا جاهل أو صاحب هوی، فا الجاهل لا یدری ما یقول، وصاحب الهوی یصده هواه عن الحق بعد معرفته به".[1] یعنی:« قسم په الله له ابن تیمیه سره له جاهل او د نفسانی خواهشاتو له پیرو پرته بل څوک دښمني او حسادت نه کوي، ځکه جاهل خپلو خبرو ته متوجه نه وي چې څه وایي او د نفسانې خواهشاتو پیرو ته هم د هغه خواهشات اجازه نه ورکوي چې د حق له پیژندلو وروسته د هغه پیروي وکړي. شیخ الاسلام رح چې د هر علم په اړوند خبرې کوي نو داسې تصور کوې چې ګنې د هغه تخصص یوازې په همدې علم کې دي اوله دې پرته په بل څه نه پوهیږي[2].

[1] (الرد الوافر، ص ۵۱)

[2] (ذیل طبقات الحنابلة، ۴۹۸/۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

له شیخ رح وروسته ډیر علماء دهغه له علم نه مستفید شوی او په خپلو تالیفاتو او تصنیفاتو کې يې ورحخه استفاده کړې ده، په ځانګړې تو ګه دنوموړي شاګردان او د هغه د شاګردانو، شاګردان، لکه: ابن ابی العز حنفی رحمه الله –چې شاګرد د علامه ابن کثیر رحمه الله وه – پخپل کتاب شرح عقیده طحاویه کې په زیاته کچه له ابن تیمیه او ابن قیم رحمهماالله له کلام څخه استفاده کړې ده. همدانګه نورو علماؤ لکه علامه ابن حجر عسقلانی رح د صحیح بخاری په شرحه(فتح الباری) کې په پراخه کچه دهغه له علم نه استفاده کړې ده.

البته علامه ابن ابی العز رحمه الله او علامه ابن حجر رحمه الله په ډیرو مواردو کې له شیخ رح سره د اهل بدعت د حساست له امله د هغه کلام د نوموړی له نامه پرته رانقلوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الاسلام رحمه الله په اړوند د نورو اشخاصو ستاینې

د شیخ الاسلام رح د شخصیت په اړوند د ځینو علماؤ او مسلمانو پوهانو د څرګندونو یوه برخه ستاسو خدمت ته لیکم .علامه تقی الدین بن العید رح (متوفای۷۰۲ه)[1] د شیخ رح په اړه وایي: "رأیت رجلا العلوم کلها بيْ عینیه یأخذ منها ما یرید ویدع ما یرید. "[2]

یعني:« ابن تیمه مې یو داسې سړی ولیدو چې ټول علو م یې د سترګو په وړاندې ول څه یې چې غوښتل ترې اخیستل یې او څه یې چې نه غوښتل نو پریښودل یې». علامه کمال الدین الزملکانی رح(متوفای۷۲۷ه)[3] وایې: "کَان ابن تیمیة إذا سئل حح عن فن من العلم

[1] محمد بن علی، ابو الفتح تقی الدین قشیری، معروف په ابن دقیق العید د اصولو له لویو علماوو وه او په فقه ، اصول فقه، او شرح حدیث کې د زیاتو تالیفاتو څښتن دی. لکه کتاب "إحکام الأحکام"، "الإلمام بأحادیث الأحکام"، "شرح الأربعین حدیثا للنووي" او څو نور کتابونه. (الأعلام للزرکلی ۲۸۳/۶).

[2] (الرد الوافر، ص ۵۹)

[3]. محمد بن علی، کما الدین معروف په ابن زملکانی د شوافعو له مشرانو وه په دمشق کې پیدا او همله یی علم زده کړاو همدارنګه یی د حلب د قاضي په توګه دنده ترسره کړی. سره له دی چې له شیخ رح سره د طلاق او شدالرحال په مسله کې اختلاف درلود او په دی هکله یی کتاب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظن الرا ئي والسامع أنه لا يعرف غير ذلك الفن، وحكم بأن لا يعرفه أحد مثله، وكانت الفقهاء من سائر الطوائف إذا جالسوه استفادوا فِى مذاهبهم منه أشياء،... واجتمعت فيه شَروط الاجتهاد على وجهها"[1]

يعنی: كله به چې ابن تيميه د علومو او فنونو په اړند په څه شی کې وپوښتل شو (او هغه به ورته په ځواب شروع وکړه) نو اوريدونکی او ليدونکی به داسې تصور کاوه چی له دې علم پرته په بل څه نه پو هيږي(يعني داسې فكر به يې كاوه چې يوازې په همدې اړوند تخصص لري او بس!) او په دې به يې اعتراف کاوه چې بل څوک د هغه په څير په دې مسئله نه پوهيږي. او د نورو ډلو فقهاء به چې كله له نوموړی سره كښيناستل نو د خپل مذهب په اړه به يې ډير څه ترې زده كول.(يعنی شيخ رح د هغوی د مذهب په هكله په داسې شيانو

ليكلی مگر انصاف يی په پام کی نيولی او او پرته له حق څخه يی بل څه د شيخ رح په اړوند نه دی مطرح کړی د هغه له تاليفاتو كولی سو پر المنهاج د امام نووی د هغه له تعليقاتو او هم د تاريخ برخه کی کتاب ته اشاره وكو. . (الأعلام للزركلی ٢٨۴/٦).

[1] (تاريخ ا ابن الوردي ٢٧٧/٢ ، ذيل طبقات الحنابلة ،۴٩٨/۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهیده چې د هغه مذهب خپل خلک پرې نه پوهیدل) او د اجتهاد شرطونه په درست شکل په هغه کې موجود ول.»

حافظ ابو الفتح ابن سید الناس یعمری رح (متوفای ۷۳۴ه)[1] وايي: "فألقيته ممن أدرك من العلوم حظا وكان يستوعب السننَ والْآثار حفظا إن تكلم فِى التفسير فهو حامل رايته أو أفتَّى فِى الفقهه فهو مدرك غَياته أو ذاكر فِى الحديث فهو صاحب علمه وذو روايته أو حاضَر بالْملل والْنحل".[2]

یعني:« ابن تیمیه مې داسې شخص ومونډو چې له هر علمه یې ګټه اخیستې وه، او احادیث او آثار یې حفظ کړی وه که به یې په تفسیر کې څه ویل نو سرلاری یې ګڼل کیدو، که به په فقه کې فتوا ورکوله نو په ښه شکل پرې پوهیدو، که به یې له احادیثو څه ویل نو په حقیقت

[1] محمد بن محمد، ابو الفتح فتح الدين اليعمرى، عالم، مؤرخ، اديب او له جملې د حديثود حافظانو دى؛له كتابونو يى كولى سو"عيون الأثر في فنون المغازي والشمائل والسير"، "تحصيل الإصابة فيي تفيل الصيحابة" او "النفح الشذي في شرح جامع الترمذي" اشاره وكرو. (الأعلام للزركلى ۳۴/۷).

[2] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۳٦ الرد الوافر، ص۲٦ ، الدرر الكامنة فيي أعيان المائية الثامنة، ۱۸۲/۱ او۱۸۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې پرې عالم او د روايت ښښتن وه او که د فرق او اديانو په هکله څه ويل نو په رښتيا يې اهل او وړ ښکاريدو».

امام حافظ مزی رح (متوفای ۷۴۲ه)[1] د شيخ الإسلام رح په هکله وايی: «ما رأيت مثل ابن تيمية ولا رأى هو مثل نفسه وما رأيت أحدا أعلم بكتاب الله وسنة رسنول الله صلى الله عليه وسلم ولا أتبع لْهما منه»[2]

يعنی: « د ابن تيميه په څير مې د الله تعالی په کتاب او رسول الله صلى الله عليه وسلم په سنتو پوه او پيروی کوونکی بل څوک نه دی ليدلی او هغه هم د ځان په څير بل څوک داسې ندی ليدلی.»

---

[1] .1 يوسف بن عبدالرحمن، ابو الحجاج جما الدين مزی، د شام لوی محدث،وه هغه د عربی ژبی ادبياتو او تر دی پس په په حديث او علوم حديث کی خاص مهارت درلود له کتابونو يی کولی شو "تهذيب الكمال في أسماء الرجا ل" "تحقة الأشراف بمعرفة الاطراف" او " الكنى، المختصر من تهذيب الكمال " تهراشاره اکرو. (الأعلام للزركلی ۲۳۶/۸).

[2] (الرد الوافر، ص ۱۲۸-۱۲۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شمس الدين ذهبی رح (متوفای ۷۴۸ه)[1] وايي: "أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبداللَّه أ بن ابی القاسم تيمية شيخا الإمام تقي الدين أبو العباس الحراني فريد العصرعلما ومعرفة وذكَاء وحفظا وكرما وزهدا وفرط شجاعة وكثْرة تآليف... ولم يُخلف بعده مثله فِی العلم، ولا من يقاربه". [2]

يعني:« يعني ابن تيميه په خپل عصر كې په علم، معرفت، هوښياری، ښښنه، زهد، ميړانه، پراخ تاليف....كې بې ساری دی، له هغه وروسته بل څوک د هغه په څير او يا ورته نژدې نشته.»

[1] محمد بن احمد شمس الدين، أبو عبد الله ذهبی، عالم مؤرخ، محدث او محقق؛ دی كتابونه يی ډير زيات دی له جملی يی كولی سو اشاره وكو "تهذيب تهذيب الكمال "، "الكبائر" او " تاريخ الإسلام الكبير". (الأعلام للزركلی ۵۶/۱).

[2] .1 اسماعيل بن عمر بن كثير، ابو الفداء، عماد الدين؛ هغه عالم، مؤرخ، فقه او محدث شخصيت وه. له بی شميره كتابونو يی كولی سو دری ياد كو "الباعث الحديث إلى معرفية علوم الحديث"، "البداية والنهايية" و "تقسير القران العظيم". (الأعلام للزركلی ۳۲۰/۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامه ابن کثير رح (متوفای ۷۷۴ ه) [1] وايي: "وبالجملة كَان رحْمه الله من كبار العلماء ومُن يُخطئ ويصيب ولكن خطوه بالنسبة إلى صوابه كنقطة فِى بحر لجي، وخطوه أيضا مغفور له..." [2]

يعنى:« لنډه دا چې ابن تيميه د لويو علماؤ له ډلې دى او نورو په څير ښيګڼې او تيروتنې لري، خو تيروتنې د ښيګڼو په نسبت داسې دي لکه په ژور سمندر کې يو ټکی، او تيروتنې يې له دې امله چې يو مجتهد دی ښښل شوي دي....»

ابن رجب حنبلی رح(متوفای۷۹۵ ه) [3] وايی: "كَات العلماء والصلحاء وا الجند والْأمراء والتجار وسائر العامة تحبه لْأنه منتصب لْنفعهم ليلا ونهارا بلسانه وعلمه ". [4]

[1] (معجم الشيوخ الكبير ۵٦/۱)

[2] (البداية و النهاية ۱۴/۱۴۰۰-۱۳۹۱).

[3] عبد الرحمن بن احمد بن رجب، ابو الفرج زين الدين په ۷۳٦ه کال په بغداد کس متولد شده په د مشق کی رالوی شوی او همدلته وفات شوی. له شاگردانويب علامه ابن قيم او ابن عبدالهادی رح دی . له کتابونو يی "فتح الباري، شرح صحيح البخاري") دا اد ابن حجر له شرحی بغير دی او تمام کړی يی نه دی(، "جامع العلوم والحكم" و " القواعد الفقهية"؛ ته اشاره وکو (الأعلام للزرکلی ۲۹۵/۳)

[4] (شذرال الذهب في أخبار من ذهب،۸۳/٦).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی:« علماءو، نیکانو، نظامیانو، امیرانو، تجارانو، او ټولو خلکو له ابن تیمیه سره مینه کوله ځکه هغه یې په خپلې ژبې او پوهې سره شپه او ورځ په خدمت کې وه.»

علامه ابن حجر عسقلانی رح(متوفای۸۵۲ه)[1] د ابن ناصرالدین رح پر الرد الوافر کتاب تقریظ لیکلی دی او ددی تقریظ په یوه برخه کي لیکي: "وشهرة إمامه الشيخ تقي الدين ابن تيمية أشهر من الشمس وتلقيبه بشيخ الإسلام باق إلى الْان على الْألسنة الزكية ويستمر غدا لْما كَان بالْامس ولا ينكر ذلك إلا من جهل مقداره وتَجنب الإنصاف"[2]

یعنی: «د شیخ تقی الدین ابن تیمیه رح شهرت، امامت او بزرگي تر لمر هم مشهوره ده. او دهغه شیخ الاسلام تر نن پورې په پاکو ژبو شتون لري او سبا به یې هم ولري، او د نوموړي له دي لقب څخه له جاهل او بې انصافه پرته بل څوک نه منکریږي».

---

[1]. احمد بن علی، ابو الفضل شهاب الدین عسقلاهی، اصالتا له عسقلان د فلسطین وه مگرتولد او وفات یی په قاهره د مصر کی وشو هغه ادب او شعر ویلو او تخصص یی په حدیث اوعلوم حدیث کی وه. له کتابونو یی "فتح الباري في شرح صحيح البخاري"، "بلوغ المرام من أدلة الأحكام" و "تقريب التهذيب"؛ ته اشاره کوو. (الأعلام للزركلی ۱۷۸/۱).

[2] (تقريظ للحافظ ابن حجر العسقلاني على الرد الوافر، ص۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامه بدر الدین عینی رح (متوفای۸۵۵ ه)[1]پخپل کتاب "عقد الجمان في تاریخ أهل الزمان" کې د پیښو په بیانولو کې کله چې شیخ الإسلام رح ته رسیږي له نوموړي څخه په احترام او ښه شکل سره یادونه کوي او د هغه نوم په داسې صفاتو سره یادوي چې د شیخ رح په د بزرگۍ او غوره والی د اعتراف دلالت کوي.

د بیلگې په توگه دې د ٦٦٧ه، ٦٨٣، ٦٩۴، او ٦٩٩ه حوادثو ته مراجعه وشي او همدارنگه د "عمدة القاري شرح صحیح البخاري" و "البنایة شرح الهدایة" پّه کتابونو کې بې له شیخ الإسلام ابن تیمیة رح څخه نقل کړی دی چې دا هم د شیخ رح په لوړ علمی مقام د علامه عینی رح د اقرار دلالت کوي.

علامه عینی د "الرد الوافر" کتاب د توصیف په ضمن کې د شیخ ا الإسلام رح په هکله وایي: " ومن الشائع الْمستفیض أن الشیخ الإمام العالم العلامة تقي الدین ابن تیمیة... وهو الذاب عن الدین طعن الزنادقة والْملحدین، والنْاقد للمرویات عن الْنبْی سید الْمرسلینْ، وللمأثورات من الصحابة والتابعيْ... وقد سارت تصانیفه فِ الْأفاق، ولیس فیها شيء مُا یدل علی الزیغ والشقاق، ولم یکن بحثه فیما صدر

[1]. محمود بن احمد، ابو محمد بدر الدین عینی حنفی، د حنفی مذهب له علماوو وه او محدث، فقیه ، مؤرخ شخصیت وه. اصلا د حلب وه مگر په عینتاب کی متولد شوی او وروسته له یو ی مودی د قضاوت له مقامه لرې شو او په قاهره د مصر کې وفات شو. از کتابونویی کولی سو یاد کو "مغاني الأخیار في رجا ل معاني الآثار"، "شرح سنن أبي داوو د"العلم الهیب فیي شرح الکلم الطیب" چی د علامه ابن تیمیه رح په کتاب شرحه ده (الأعلام للزرکلی ١٦٣/٧).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنه فِی مسألة الزيارة والطلاق: إلا عن اجتهاد سائغ بالاتفاق، والْمجتهد فِس الحالتينْ مأجور مثاب، وليس فيه شيء ممُا يلام أو يعاب، ولكن حْملهم على ذلك حسدهم الظاهر ، وكيدهم الباهر ... وهو الإمام الفاضل البارع التقي الْنقي الوارع الفارس فِی علم الحديث والتفسير،الفقهه والْاصولينْ بالتقرير والتحرير، والسيف الصارم على الْمبتدعينْ، والحبر القائم بأمور الدين، والْامار بالْمعروف والْنهاء عن الْمنكر، ذو همة وشجاعة وإقدام فيما يروع ويزجر، كثير الذكر والصوم والصلاة والعبادة..."[1]

یعني:« هغه څه چې معروف او مشهور دی دا دي چې شيخ، امام، عالم او علامه تقی الدين ابن تيميه... د ملحدينو د ملنډو په وړاندې له دين څخه دفاع کړې ده او په حديث او آثر کې له اهل نقد څخه وه، کتابونه او تاليفات يې ډير زيات دی او په هغو کې داسې څه شتون نه لري چې د نوموړي په ګمراهۍ او ناسم ليدلوري دلالت وکړي. د د زيارت او طلاق په موضوعاتو کې يې چې څه ويلي د هغه سايغ(جايز) اجتهاد په اساس دي چې ټول پرې اتفاق لري چې مباح دي. او يقينا مجتهد د صواب(سموالی) او خطا دواړو حالاتو کې د اجر مستحق دی او ورته مزد ورکول کيږي. په دې مسايلو کې داسې څه شتون نه لری چې د ملامتيا او عيب لټولو وړ وي خو د هغه مخالفين د ښکاره دښمنۍ او حسادت له مخې پر هغه

[1] (الرد الوافر، ص ٢٦١-٢٦٢ و الشهادة الزكية في ثناء الأئمة على ابن تيمية، ص 76-77).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیوکې نیولي...هغه یو پرهیزگاره، متقی، سپیڅلی او زاهد امام او لاربنود دی. هغه په لیکلو او ویلو د حدیثو په علم، فقه، تفسیر، اصول حدیث او اصول فقه کې مخکښ دی او پر اهل بدعت والاوو د تیرې تورې په څیر دی. د دین په کارونو کې پوه دی، په معروف امر کوونکي او له ناوړه کارونو منعه کوونکی دی. هغه د خورا شجاعت او لوړ همت څښتن دی او آن په هغه څه کې چې هغه یې گوابناه هم مخکښ وه، هغه یو ذاکر، روژه تي، لمونځ گذاره او د عباد ت څښتن انسان وه.»

ملا علی قاری هروی رح (متوفیای ۱۰۱۴ه)4 وایی[1]: "ومن طالع شَرح منازل السائرين، تبينْ له أنهما كَانا من أكابر أهل السنة وا لجماعة، ومن أو لياء هذه الْامة".[2]

۱ملا علی بن (سلطان) محمد، نور الدین قاری هروی، دافغانستان پَه هرات کې متولد شوی دی او ډیر عمر یي په مکه کې تیر کړی دی او هملته وفات شوی دی. په حنفی مذهب کی له مشهورو فقهاؤ او لویانو حسابیږی. له گټو کتابونو یی یوازی ۳ ته اشاره کوم: "منح الروض الأزهر في شرح الفقه الأكبر"، "تذكرة الموضوع" او " الردعلى ابان العربى فى كتابه الفصوص وعلى القائلين بالحلول والاتحاد". (الأعلام للزركلی ۱۲/۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی:«هر څوک چې شرح منازل السائرین)مدارج السالکین علامه ابن قیم) مطالعه کړي، نو به ورته څرگنده شي چې ابن تیمیه او ابن قیم د اهل سنت او جماعت له مشرانو او ددې امت له اولیاؤ دي.»

علامه شاه ولی الله دهلوی حنفی رح[1] (متوفای۱۱۷٦ه)په شیخ الإسلام رح باندې د تړل شوو اتهاماتو په وړاندی په دفاع کې وایي: "فإنا قد تحققنا من حاله أنه عالم بكتناب الله ومعانيه اللغوية والشرَعية، وحافظ لسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم وآثار السلف، عارف بمعانيها اللغوينة والشرَعية، أستاذ فِى الْنحو واللغة، محرر لْمذهب الحنابلة فروعه وأصوله، فائق فِى الذكَاء، ذو لسان وبلاغة فِى الذب عن عهيدة أهل السنة، لم يوثر عنه فسق ولا بدعة، اللهم إلا هذه الْامور التي ضيق عليه لْاجلها، وليس شيء منها إلا ومعه دليله من الكتاب والسنة وآثار السلف. فمثل

۲(مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح ۲۷۷۸/۷ په ضمن د شرح روایت شماره ۴۳۴۰ کتاب اللباس).

[1] احمد بن عبدالرحیم، ابو عبدالعزیز دهلوی، ملقب په شاه ولی الله؛ له فقهاوو د احنافو او د قدر وړ محدث وه هغه په حقیقت کې د دولسمی هجری پیړی له مجددینو او د هند په نیمه لویه وچه کې د حدیث،او سنت له بیا راژوندی کوونکو حسابیږی. له کتابونو یی "حجة الله البالغة"، "الفوز الکبیر في أصو ل التفسیر" او "الإنصاف في أسباب الخلاف" اشاره کوو. (الأعلام للزرکلی ۱۴۹/1).

(c) ketabton.com: The Digital Library

هذا الشیخ عزیز الوجود فِی العالم، ومن یطیق أن یلحق شأوه فِی تحریره وتقریره؟ والذین ضیقوا علیه ما بلغوا معشار ما آتاه الله تعالی، وإن كَان تضییقهم ذلك ناشئا منن اجتهاد، ومشاجرة العلماء فِی مثل ذلنك ما هی إلا كمشاجرة الصحابة فیما بینهم، والواجب فِی ذلك كف اللسان إلا بخیر"[1]

یعنی:« مونږ د ابن تیمیه په اړه څیړنه وکړه، دې پایلې ته ورسیدو چې هغه د الله تعالی په کتاب او د هغه په لغوی او شرعي مفاهیمو عالم وه، همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په احادیثو او د سلفوّ په آثارو عالم او هغو په شرعی او لغوی مفاهیمو پوهیده، هغه د اهل سنت له عقیدې او باور څخه په دفاع کې بلیغه ژبه درلوده او له نومورِی څخه هیڅ فسق او بدعت نه دی رانقل شوی خو بیا هم د ځینو هغو کارونو په خاطر چې ځورول شوی په هغو کې هم هیڅ مشکل نشته او هغه ورته له کتاب، سنت او د سلفو رح له آثارو څخه دلیل درلود. نو په نړۍ کې د دغه ډول شیخ په څیر بیلګې کمې پیدا کیږي، او څوک ددې وړتیا لري چې په لیکلو او تقریر کې د هغه ځای ته ورسیږي؟ او هغوی چې ورته ستونزې جوړولې یو په لسمه برخه یې هم هغه څه نه درلودل چې شیخ رح ته الله تعالی ورکړی وه. سره له دی چې د هغوی لخوا ددغه ډول مشکلاتو جوړول د اجتهاد له

[1] (الجامع لسیرة شیخ الإسلام ابن تیمیة خلا ل سبعة قرون، ص۶۴۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې ول او په دغسې مواردو کې د علماؤ اختلاف لکه د صحابه وو ترمنځ د اختلاف په څیر دی نو لازمه ده چې ژبه له بد ګویۍ نه وساتل شي او له خیر او نیکۍ پرته بل څه ونه ویل شی».

علامه ابن عابدین شامی حنفی رحمه الله (متوفاای۱۲۵۲ه)[1] پر ردالمختار د هغه پر لیکلې حاشې په ګڼو ځایونوکې له شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله څخه نقل قول کړی چې دا د شیخ رحمه الله پر لوړعلمي مقام د هغه د اعتراف دلالت کوي. او په یو ځای کې یې هغه د شیخ الإسلام په نوم یاد کړی او داسې نقل کوي.: "ورأیت فِي کتاب الصارم المسلول لشيخ الإسلام ابن تيمية الحنبلي ما نصه..." [2]

[1] محمد امین بن عمر بن عبدالعزیز عابدین، د شام لوی فقیه او د حنفی مذهب له مشرانو دی چی د خاتم المحققین لقب یی هم ورکړی. له کتابونو یی: "رفع الأنظار عما أورده الحلبي على الدر المختار"، "العقور الدرية فيي تنقيح الفتاوي الحامدية" و "تسمات الأسحار على شرح المنار". (الأعلام للزرکلی ۱۶۳/۷).

[2] (حاشیه ابن عابدین ۲۱۴/۴ په ضمن د: مطلب في حکم سب الذمي النبي صلى الله عليه وسلم).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« او د شيخ الاسلام په الصارم المسلول كتاب كې مې وليدل چې كلام يې داسې وه...». علامه مرتضى زبيدى حنفى رح (متوفاى ١٢٠٥ ه)[1] وايي: "والعلامة أبو العباس أحمد بن عبد الحليم الحنبلي المعروف بابن تيمية وذووه، محدثون مشهورون".[2]

يعنى: «علامه ابو العباس، احمد بن عبدالحليم حنبلى، معروف په ابن تيميه له مشهورو او پيژندل شوو محدثينو دى».

مشهور مفكر علامه سيد ابوالحسن ندوى حنفى رح (متوفاى١۴٢٠ ه)[3] پخپل كتاب "تاريخ دعوت و اصلاح" دوهم جلد كې ، چې د مولانا ابراهيم دامنى رح

1. محمد بن محمد، ابو الفيض زبيدى، ملقب په مرتضى؛ له علماو د احنافو دى او په ژبپوهنه، حديث، رجال او انساب كى عالم دى. له كتابونو يى : "أسانيد الكتب الستة"، "عقود الجواهر المنيفة في أدلة مذهب الإمام أبي حنيفه"او " الروض المعطار في نسب الساة آل جعفر الطيار". (الأعلام للزركلى ٧٠/٧).

2 (تاج العروس من جواهر القاموس ٣٥١/٣٠).

3 سيد ابوالحسن، على ندوى له جملى د علماءو او مفكرينو د احنافودى چي كتابونه يى په اسلامى بيدارى كى د اهميت وړ دى او په يقين سره هغه د ٢٠ پيړى له مجددينو معرفى كولى سو. له كتابونو يى "د اسلامى بيدارى په لور گام"، "ځوان نسل وڅومى "او "كندوكاوى در اوضاع جهان و انحطاط مسلمانان".

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه ده، شیخ الإسلام رح د دې دین له مجددینو معرفی کړی او همدارنګه یې په بل کتاب "تزکیه او احسان یا تصوف او عرفان ته نوې کتنه" کې نوموړی د الهی اولیاؤ له ډلې ګڼلی.

علامه مرعی بن یوسف الکرمی (متوفای ه)[1] د "الشهادة الزكية فِي ثناء الْأئمةعلى ابن تيمية" تر عنوان لاندې کتاب لیکلی او پکې یې شل تنه هغه لوی علماء او امامان یاد کړي چې د شیخ رح ستاینه یې کړې او همدارنګه یې د شیخ رح په اړوند د هغوی د ځینو څرګندونې او هم رانقل کړې دي.

نکته: سره له دې چې ځینې له دغو علماؤڅخه په یو شمیر مسائلو کې له شیخ رح سره مخالف ول، خو بیا یې هم انصاف په پام کې نیولی، سایغ او جایز اختلاف یې

[1].مرعی بن یوسف بن ابوبکر، کرمی مقدسی حنبلی؛ له حنبلی لویو فقهاوودی او په تاریخ او ادب کی هم لاس لری له کتابونو یی "دلیل الطالب"، "نزهة الناظرين في تاريخ من ولي مصر من الخلفاء والسلاطين" او " غاية ا المنتهى في الجمع بين الإقناع والمنتهى". (الأعلام للزركلى ۲۰۳/۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حسادت او دښمنۍ نه دی اړولی بلکې خپله پاملرنه یې حق او عدالت ته کړې ده.

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله ځینې تالیفات

شیخ الاسلام رح تیز نویس، د ګړندی قلم او غښتلي ذهن څښتن وه. تر دې چې د "العقيدة الواسطية" کتاب یې له مازیګره تر ماښامه لیکلی. شیخ الإسلام وایي: "فكتبت له هذه العقيدة وأنا قاعد بعد العصر".[1]

یعنی: «این عقیده (واسطیه) مې د مازیګر له لمانځه وروسته ولیکلو".

همدارنګه د "العقيدة الحموية" کتاب یې د ماسپښین او مازیګر تر منځ لیکلی. علامه ابن عبدالهاری رح وایي : "فأما العقيدة الحموية الكبرى فأملاها بيْن الظهر والعصر".[2]

---

[1] (مجمع الفتاوی۳ /۱٦۳)
[2] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ۸۳ص).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنى:« يعنى شيخ الاسلام د عقيده حمويه لوى کتاب د ماپښين او مازديگر تر منځ وخت کې وليکلو».

همدغه راز ويل کيږي چې د "السياسة الشرعية في إصلاح الراعي والرعية" کتاب يې په يوه شپه کې وليکلو. شيخ رحمه الله له ٦٧٧ه کال يعني اوولس کلنۍ څخه په تصيف او ليکوالۍ پيل وکړ، ځينې کتابونه يې ورک شوي، پټ شوي او يا يې هم د کتاب پر پوښ بل نوم کښل شوي ځکه کله چې شيخ رح زنداني کړای شو نو کتابونه يې د يوې مودې لپاره منع شول او چا يې د هغه نوم سره د کتابونو د ښکارولو جرأت نشو کولی.لکه علامه ابن حجر رح چې وايي: "ونودى بدمشق من اعتقد عقيدة ابن تيمية حل دمه وماله خصوصا الحنابلة"[1]

يعني:«په دمشق کې اعلان وکړای شو هرڅوک چې د ابن تيميه عقيده ولري، وينه او مال يې حلال دي په ځانگړې توگه حنبليان».

شيخ رح پخپلو ځينو کتابونو کې ډير ځله داسې وايي چې په دې اړوند او د فلانۍ موضوع په هکله مې ليکنه کړې خو تر اوسه يې کومه مستقله رساله يا کتاب په هغه باره کې نه دی موندل شوی، نه يې درک شته او د هغه له ورکو کتابونو شميرل

[1] (الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة، ١٧١/١)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي.خو له دې تېولو سختيو او ستونزو سربيره د شيخ الاسيلام رح کتابونه ډير زيات دي.

شاګرد يې حافظ ابوحفص بزار رح وايي: وأما مؤلفاته ومصنفاته فإنها اكثْر من أن أقدر على إحصائها أو يحضرني جملة أسمائها بل هذا لا يقدر عليه غالبا احد لانها كثيرة جدا كبارا و صغارا و هى منشورة في البلدان فقل بلد نزلته الا ورأيته فيه من تصانيفه"[1]

يعني:« يعنى د ابن تيميه تأليفات او تصنيفات تر دې ډير دي چې ويې شميرم، نه يوازې زه؛ بلکې هيڅوک يې د شميرلو وړتيا نه لري ځکه چې دهغه تأليفات د کوچنيو رسالو او لويو کتابونو په شکل ليکل شوي او ليکنې يې په مختلفو ښارونو کې خپرې ورې دي. داسې ښارونه ډير کم دي چې هلته دې تللى يم او د ابن تيميه ليکنې او آثار مې دې پکې نه وي ليکلي.»

[1] (الأعلام العلية في مناقب ابن تيمية، ص٢٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د شیخ الاسلام د ځینو کتابو له شمیرلو وروسته وایي: "ولا یلیق هذا المختصر بأکثْر من هذا القدر من مؤلفاته وإلا فیمکن تعداد ما ینیف على الْماتین لکن لم نر الإ طالة بذکره" [1]

یعني:« زما دا لنډه لیکنه، د شیخ رح د کتابونو د شمیرلو ډیر ځای نه لري کنه شونې ده چې د هغه تر دوه سوه او څو کتابونو پورې وشمیرم، مگر هڅه کوم ددغې رسالې له اوږدلو څخه ډډه وکړم»

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رح بل شاگرد علامه ابن قیم رح پخپل کتاب "أسماء مؤلفات شیخ الإسلام ابن تیمیة" کې د نوموړي د ۳۳۷ کتابونو نومونه راخیستي دي.ځینو د شیخ الاسلام رح کتابونه تر ۱۰۰۰، ځینو تر ۵۰۰، او ځینو نورو بیا تر ۳۰۰ پورې شمیرلي دي، او دا اختلاف له دې امله دی چې هر چاته د شیخ رح څومره کتابونه رسیدلي په هماغه شمیر یې ذکر کړی دي. شیخ الاسلام رح د خپل عمر په وروستیو کې خپلو ځینې کتابونو ته سر ورښکاراوه، داسې چې شاگردانو به یې ورته لوستلو او ده به ورڅخه یو څه کم یا زیاتول او کله به یې یو څه تعلیق اضافه کولو. لکه علامه ابن عبدالهادی رح چې وایي: "وکان یقرأ علیه فيِ تلك الْمدة من کتبه وهو یصلح فیها ویزید وینقص"[2]

[1] (الأعلام العلیة في مناقب ابن تیمیة، ص٢٦)
[2] (العقود الدریة من مناقب شیخ الإسلام أحمد بن تیمیة، ٣٤٣).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« د شيخ رح كتابونه په دې موده كې هغه ته لوستل شوي دي او نومورې به هغه كم او زياد يا اصلاح كول»

ښه ده چې په دې برخه كې د شيخ الاسلام رحمه الله ځينې كتابونه دروپيژنو او په اړه يې لنډه توضيح وركړو.

١- اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم: شيخ الإسلام ابن تيميه رح په دغه كتاب كې د عقيدتې مسايلو په اړه ږغيدلی دی، مهمه ټکی يې دا دی چې له يهود او نصاراوو سره د تشبه او تشبيه د حرمت او بدولي په اړه يې بحث كړی دی او د اهل كتابو د جشنونو موضوع يې تحليل كړې ده، او همدارنگه دا لاندې حديث يې هم شرح كړی دی. پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي: " من تشبه بقوم فهو منهم".[1] ژباړه: «هر څوک چې ځان له كوم قوم سره يوشان كړی د همغوی له ډلې به وی».

٢- العقيدة الواسطية: شيخ الإسلام رح پخپل دې مبارک كتاب كې د اسلامی عقيدې د اساساتو، د اصول دين اړوند مسايلو، د اهل سنت و جماعت منهج، روش

[1] (سنن ابوداوود روايت شماره۴۰۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او باورونو په هکله بحث کړی دی،. همدارنګه دا د اهل سنت و جماعت د عقیدې په برخه کې یو مهم کتاب بلل کیږي.

۳- بیان تلبیس الجهمیة في تأسیس بدعهم الکلامیة: شیخ الاسلام رح دغه کتاب د "تأسیس التقدیس فخررازی غفرالله له" دکتاب په رد کې لیکلی دی په دی کتاب کې د کلام او فلسفې د ډیرو علماؤ ځرګندونې ننګولي دی او د هغوی استدلالونه یې ورته تار و مار کړی دي. په حقیقت کې دغه کتاب د جمهمی ایډیالوژۍ او جهمیه ډلې په رد کې یو له بهترینو کتابونو دی.

۴- رفع الملام عن الأئمة الأعلام: شیخ رح په دغه کتاب کې له د فقهې له درنو أئمه ووو دفاع کړې، د ملامتۍ بوج یې له هغوی لرې کړی دی او دا یې ځرګنده کړې ده چې د علماؤ ترمنځ اختلاف د هغوی نفساني خواهشاتو له امله نه وه بلکې د توجیه او منلو وړ اسبابو او عواملو له امله وه او په دې برخه کې یی د علماؤ د اختلاف لس علتونه بیان کړي دي. دا کتاب به پر شیخ الاسلام رح د شبهاتو د ځواب په برخه کې لا ښه معرفي کړو. ان شاء الله.

۵- الجواب الصحیح لمن بدل دین المسیح: دا پر نصرانیانو د رد په برخه کی یو له مشهورو کتابونو څخه دی. شیخ رح په دې کتاب کې د انجیل پر تحریف، محکم او غښتلي دلایل ذکر کړي دي او نصرانیان یې د خپلو عقایدې او باور په برخه کې ننګولي دي.

٦- درء تعارض العقل والنقل: لکه له نوم نه یې چې ښکاري، د صریح عقل او صحیح نقل تر منځ د تعارض د نشتوالی په اړه دی. شیخ الاسلام رح دا کتاب د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فخر رازی د القانون الکلی د کتاب په رد کې لیکلی دی، چې هغه هم د نورو متکلمینو په څیر د یونان له فیلوسوفانو اغیزمن او هڅه کوی تر څو د خپل گمان له مخې د عقل او نقل د تعارض په صورت کې عقل ته پر نقل ترجیح ورکړي او عقل گرایی ته مخه کړي. شیخ رح په دې کتاب کې په ډېر ښه شکل سره د فلاسفه وو لخوا د رامنځته شوو قوانینو له مخې فلاسفه او متکلمین سخت ننگولي او د هغوی د باطلو نظریاتو بطلان او فساد یې څرگند کړی دی. له تر ټولو مهمو مسایلو څخه چې په دې کتاب کې څېړل شوی دي دا دي: اساسی عقیدتی قضایاوې لکه: عُلو، استواء، جهت، معاد، له شریک او حدوث څخه د الله تعالی تنزیه او تقدیس. بلاخره شیخ الاسلام رح په دې کتاب کې دې مهمې پایلې ته رسیدلی دی چې د صریح عقل او صحیح نقل تر منځ هیڅ تعارض(ټکر) شتون نه لری تر څو د متکلمینو په آند د عقل او نقل د تعارض په صورت کې مطلقا عقل ته ترجیح ورکړای شي. نن ورځ زمونږ په زمانه کې دا ډیره مهمه ده تر څو دغسې کتاب ته پاملرنه وشي ترڅو هغو دینې عقل گرایانو او پردي فکرو ته مضبوط ځواب ورکړای شي چې فکر کوي د د عقل او نقل تر منځ تناقض شتون لری او په همدې خاطر له ډیرو صحیحو او ثابتو نصوصو څخه انکار کوي تر دې چې ډېر کله د نصوصو په وړاندې ستوغه ژبه کاروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامه ابن قیم رح د دې کتاب د اهمیت او ارزښت په هکله وايي: واقرأ كتاب العقل والْنقل الذى ... ما فِى الوجود له نظير ثان"[1]

يعني: «د عقل او نقل کتاب ولوله او هغه کتاب دی چې بیلګه او جوړه نه لری».

په بل ځای کې وايي"ومن أراد معرفة هذا فليقرأ كتاب شيخنا وهو بيان موافقة العقل الصريح للنقل الصحيح فإنه كتاب لم يطرق العالم له نظير فِى بابه فإنه هدم فيه قواعد أهل الباطل من أسها فخرت عليهم سقوفه من فوقهم وشيد فيه قواعد أهل السننة والحديث وأحكمها ورفع أعلامها..."[2]

يعني:« هرڅوک چې غواړي په دې قضیه لا ډیر پوهه شي نو زمونږ د شیخ کتاب چې د صریح عقل او صحیح نقل تر منځ د تعارض د نشتوالی بیان دی، مطالعه دې کړي. دا داسې کتاب دی چې هیڅ بل عالم په دې اړه دغسې په ښه شکل څه نه دي لیکلي او په دې برخه کې بې جوړې دی، او شیخ رح پکې د اهل باطل قواعد له بیخ او بنیاد سره له منځَه وړي او د هغو چت یې پرې رانسکور کړی دی، او همدغه راز یې په دې کتاب سره د اهل سنت او حدیث اصول راټینګ کړي او د هغو مناري یې لوړې کړې دي »،

[1] (من القصيدة النونية، ص ۲۳۰)
[2] .(طريق الهجرتين وباب السعادتين، ص ۱۵۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- منهاج السنة النبوية في نقض كلام الشيعة و القدرية: دا د روافضو او شيعه اثنا عشرى فرقې په رد کې يو له بهترينو کتابونو دى. شيخ الاسلام رح په دې کتاب کې د ابن مطهر حلى رافضى چې مشهور په شيخ الطائفه دى ځواب ورکړى دى. حلى پخپل کتاب " منهاج الکرامه" کې ډير زيات درواغ ويلي او د ډير زيات تلبيس او تدليس (چل او فريب) مرتکب شوى. شيخ رحمه الله په ډير ښايسته او مستدلل شکل سره د دغه رافضى د تلبيساتو او خيانتونو ځواب ورکړى دى. په رښتيا هم د منهاج السنة کتاب پر روافضو د رد يو له بهترينو او جامع کتابونو دى، له همدې امله دا کتاب تل د يو شمير زياتو علماؤ تر پاملرنې لاندې دى او بيا بيا اختصار او شرحه کړاى شوى دى.

امام ذهبى رح دا کتاب شرحه کړى دى او نوم يې ورته "الْمنتقى فيِ منهاج الاعتدال فيِ نقص کلام اهل الرافض والاعتزال" ايښى دى، همدارنګه له معاصرينو نه هم عبدالله غنيمان حفظه الله د غه کتاب اختصار کړى دى چې د اسحاق دبيرى رح لخوا نه په ساده او روانه ژبه فارسي ته هم ژباړل شوى او ورته د "مختصر منهاج السنة" نوم ايښودل شوى دى.

۸- السياسة الشرعية في إصلاح الراعي والرعية: شيخ الاسلام امام ابن تيميه رح دغه کتاب د يو امير په غوښتنه وليکه. کله چې له شيخ رحمه الله نه غوښتنه وشه تر څو له رعيت سره د امير د چلند او تعامل په اړه يو څه وليکي نو نوموړي په يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپه کې تر سهاره دا کتاب ولیکلو. دغه کتاب د اسلامي سیاست په بیان او هغه حقونه او وجایب چې د ټولواک پر غاړه دي، همدارنګه کوم حقوق او وجایب چې ولس او رعیت یې باید د خپل امیر په وړاندې رعایت کړي، په دې برخه کې یو بهترینو کتابونو دی. په آخر کې باید دا په ګوته کړم چې دا مسؤل فرد ته د سپارل شوو کارونو د تنظیم او دارې په برخه کې یوه له بهرینو لیکنو ده.

۹- الفرقان بین أولیاء الرحمن وأولیاء الشیطان: د خلکو تر منځ یوه ښکاره التباس او تیروتنه دا ده چې ځینو کسانو ته پرته له هیڅ قاعدې او نښې نه ولی الله وایي، او وایې چې د "خدای دوست" دی، په داسې حال کې چې ډیر داسې کسان شته چې د شریعت له کرښې او چوکاټ نه وتلي او ورڅخه استدراج یا هم سحر او جادو صادریږي، مګر خلک داسې تصور کوي چې کرامت دی او دغه کس هم د الله ولي ګڼي. شیخ الاسلام رح په دې کتاب کې هڅه کړې ترڅو دغه دغه تیروتنه له منځه یوسي او د شرعي نصوصو له مخې د الله د دوستانو او د شیطان د دوستانو تر منځ توپیر څرګند کړي، او دا مهر زمونږ له لاس نه واخلي تر څو پر هر کس او ناکس د ولی الله ټاپه ونه وهو. همدغه راز دا کتاب له جهمیه او معتزله و څخه پر ځینو اهل بدعت والاوو او حتی له -اشاعره و- نه پر ځینو(نه پر ټولو) باندې رد دی چې د ربښتینو او شرعي اولیاؤ له کرامت نه انکار کوي.

۱۰-الفتوی الحمویة الکبری: د حما یا حمات په نوم د سوریې له یو ښار نه یو کس له شیخ رح نه د الله تعالی د صفاتو اړوند آیاتونو او احادیثو په ځانګړې توګه د علو صفت اړوند پوښتنه وکړه، شیخ رح هغه ته په ځواب کې څو صفحې ولیکلې خو تر څه مودې وروسته شیخ رح ته د دې لیکنې په خاطر د اهل بدعت والاو لخوا ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وځورول سو، له همدې امله یې دا لنډه او مختصره لیکنه په لا ډیرو نصوصو او د سلفوپه اقوالو ښایسته کړه او نوم یې ورته "الحمویة الصغرى" کېښودو خو دا چې نورې زیاتونې پرې وشوې نو په "الحمویة الکبرى" ونومول شو، دغه راز دا کتاب په مختلفو نومونو یادیږي لکه الفتوی الحمویة الکبرى" یا "العقیدة الحموییة" یا "الفتوى الحموية". شیخ الاسلام رح دا کتاب په ٦٩٨ه کال یعني ۳۷کلنۍ کې ولیکلو. د شیخ رح ډیرۍ تألیفات د ځینې مجموعاتو په ضمن کې دي، لکه "مجموع الفتاوى" دا کتاب په ۲۷ جلدونو کې دی او شیخ عبدالرحمن بن محمد بن قاسم العاصمی رح د شیخ الاسلام رح له مختلفو لیکنو، فتواو او رسالو څخه راټول او ترتیب کړی دی. او وروسته له هغه یې زوی محمد بن عبدالرحمن القاسم رح د شیخ رح ځینې نور رسائل او فتواوې راټولې کړي او په "الْمستدرك على مَجموع الفتاوى" یې نومولي .

همدارنګه له مجموعاتو نه کولی شو دغو کتابونو ته اشاره وکړو : "مَجموعة الرسائل الکبرى" او " مَحموعة الرسائل و المسائل" او " مَجموعة الرسائل المنبریة" او نور …

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الإسلام رحمه الله د کتابونو ځینې ځانګړتیاوې

شیخ رحمه الله پخپلو ګڼورو تألیفاتو کې لاندې مختلف اړخونه په پام کې نیولي.

۱- شمولیت: تألیفات یې په مختلفو مسائلو او ابوابو کې متنوع او بیلابیل دي.همدارنګه هره موضوع چې لازمه ده نو پکې یې لیکل کړي دي. د بیلګې په توګه: په تفسیر او علوم قرآن، حدیث او علوم یې، فقه او اصول یې، فرقې او ادیان، په مختلفو طائفو ردونه او نور...

۲- روان والی: د شیخ الاسلام رح لیکنې سلیسې او روانې دي، سره له دې چې یو شمیر کتابونه یئ ځینې خلکو ته سخت دي او پرته د هغه فن له متخصصینو څخه یې نورو ته لوستل سخت ښکاري خو بیا هم د تخصص لرونکو لپاره تر ټولو آسانه کلمات او جملې پکې استفاده شوی دي.

۳- مستدل والی: د شیخ الاسلام رح واقعا تحقیقي، او غښتلی مستدل دي او له سلف رح څخه په دلیل او نقولاتو ډک دي.

۴-الزامات: د شیخ رح کتابونه چې پر مخالفینو پکې رد شوی دی. په هغه څه د مخالف له الزامولو او ورته په مجبورولو څخه ډک دي چې عقیده او باور پرې لري.

۵- د معلوماتو پراخولی: څوک چې د شیخ رخ کتابونه ولولی داسې احساس کوي چې یو له جوپو ډک سمندر ته دننه شوی چې هره شیبه یې یو او بل لور ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښیکاږی او ورته له مختلفو زاویو معلومات ورکوي همدغه راز له مختلفو اړخونو ورته کتې او مسائل ورکوي.

٦- دقیقه تقسیم بندي: مسائل په ښه ډول تقسیم بندي شوي دي او لوستونکې ته د پر مسئلې پوهیدل آسانه او ساده کوي.

٧- د مخالفینو په حق کې عدل او انصاف: شیخ الاسلام رح په شدت هڅه کوي تر څو د دښمنانو او مخالفینو په حق کې له انصاف څخه سترگې پټې نه کړي. دا هغه امتیاز دی چې ډیری لیکوال او ویناوال ورته پاملرنه نه کوي، پر مخالفینو پسې تر ټولو ناوړه اتهامات او درواغ تړي او په حق کې یې هیڅ عدالت او انصاف په پام کې نه نیسي. د ا ځینې هغه ښیگړې وې چې د شیخ رحمه الله د کتابونو نه د مطالعې په لړ کې مې ذهن ته راغلې او د گرانو لوستونکو خدمت ته مې وړاندې کړې.

د شيخ الاسلام رحمه الله استادان

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رح تر دوه سوه د ډېرو شیوخو او استادانو په وړاندې د شاګردی ګنډې وهلې،[1] او له هغو یې ځینې د (الاربعین لشیخ الاسلام) چې د مجموع الفتاوی په ضمن کې ده، څرګند کړي او همدارنګه (دغه لیکنې) په جدا ډول سره هم چاپ شوي دي، او په هغه کې یې څلویښت حدیثونه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تر سنده پورې ذکر کړي دي. یو شمیر هغو کسانو ته چې حدیث یې اوریدلې اشاره لرو: ابن کثیر رح وایي: "حدیث یې له ابن عبدالدائم، ابن ابوالیسر، ابن عبدان، شیخ شمس الدین حنبلی، قاضی شمس الدین بن عطاء حنفی، شیخ جماالدین بن صیرفی، مجد الدین بن عساکر، شیخ جماالدین بغدادی، نجیب بن مقداد، ابن ابوالخیر، ابن علان، ابن ابوبکر هروی، کمال عبدالرحیم، فخر علی، ابن شیبان، شرف بن قواس، زینب بنتمکی او ډېرو نورو څخه اوریدلی".[2]

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله شاګردان

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص ١٩/١).
[2] (البداية و النهاية ١٣٦/١٤-١٣٧)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ رحمه الله شاگردان خورا ډير دي، او د اسلامي علومو ډيرو زده کوونکو او طلابو د نومورږي په وړاندې د شاگردۍ گنډې وهلي. د ځينو نومونو ته يې په لنډه ډول اشاره کوو.

۱- محمد بن أحمد بن عبدالهادی (۷۴۴)، چې د "المحرر فِي الحديث"، "العقود الدرية"، "الصارم المنكي فِ الرد على السبكي"، او ځو نورو کتابونو څښتن دی.

۲- امام شمس الدين ذهبی رح (۷۴۸)، د: "سير أعلام الْنبلاء"، "تاريخ الإسلام و وفيات الْشاهير والْأعلام"، "الكبائر" او ځو نورو کتابونو څښتن دی.

۳-علامه محمد بن ابوبکر بن قيم جوزی رح(۷۵۲)، چې د: " زاد المعاد فِي هدى خير العباد"، إعلام الْوقعينْ عن رب العالْمينْ، مدارج السالكينْ بينْ منازل إياك نعبد وإياك نستعينْ"، او ځو نورو کتابونو څښتن دی.

۴- ابو حفص عمر بن علی بزار رح (۷۴۹) چې د "الأعلام العلية في مناقب ابن تيمية" کتاب ليکوال دی.

۵- - ابو الفداء اسماعيل بن عمر بن کثير رح (۷۷۴)، چې د : "تفسير القرآن العظيم" (مشهور په تفسير ابن کثير)، "البداية والْنهاية"، "الباعث الحثيث شَرح اختصار علوم الحديحث" او ځو نورو کتابونو څښتن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له معاصرينو څخه، شيخ وليد الأموی، د "مجمع أصحاب شيخ الإسلام ابن تيمية" په نوم کتاب ليکلی او دشيخ الإسلام رح د يوشمير شاګردانو د ژوند حالات يې پکې شرحه کړي دي.

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ځينې څرګندونې

شيخ الإسلام رح وايي: "من سنة اللَّه: أنه إذا أراد إظهار دينه أقام من يعارضه فيحق الحق بكلماته ويقذف بالحق على الباطل فيدمغه فإذا هو زاهق".[1]

[1] (مجمع الفتاوی۲۸ /۵۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« د الله تعالی له سنتو څخه دا ده چې کله وغواړي خپل دین څرګند کړي، نو یو څوک را ولاړ شي تر څو د الله تعالی د دین په وړاندې مقابله وکړي، تر هغه وروسته حق د خپلو کلماتو په واسطه ټینګوي او پر باطل یې ورغورځوي؛ نو باطل له منځه وړي او باطل ډیر ژر ورک او نابودیږي.»

همدارنګه وایي: "إن فِي الدنيا جنة من لم يدخلها لن يدخل جنة الْاخرة"[1]

یعني:«په دنیا کې یو جنت شته، هر څوک چې دې جنت ته ننه نه وځي د آخرت جنت ته به هم داخل نشي». د دنیا له جنت څخه هدف: ایمان، رجوع، محبت، د الله تعالی په قضاء او قدر رضایت او نور دي....

---

[1] (مدارج السالکین ۴۵۲/۱ او الوابل الصیب، ص۴۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز وايي:الذكر للقلب مثل الْماء للسمك فكيف يكون حال السمك إذا فارق الْماء؟ ".[1]
يعني:«د الله تعالى ذكر او ياد د زړه لپاره داسې دی لکه اوبه د ماهي لپاره، نو که اوبه نه وی د ماهي به څه حال وي؟».

په بل ځای کې وايي:"الْمحبوس من حبس قلبه عن ربه تعالى والْمأسور من أسره هواه".[2]

يعني:« رښتينی زندانی هغه دی چې زړه يې، هغه له الله تعالی څخه لرې ساتلی وي؛ اورښتينی اسير هغه دی چې دخپلو نفساني خواهشاتو په بند کې غورځيدلی وي».

دغه راز وايي: "ما ندم من استخار الْخالق، وشاور الْمخلوقينْ وثبت فيِ أمره"[3]
يعني:« څوک چې له الله تعالی څخه د خير غوښتنه وکړي، له مخلوق سره مشوره وکړي او پخپل کار کې ثابت قدم وي نو پښېمانه به نشي».

---

[1] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۴۳)
[2] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۴۸)
[3] (الوابل الصيب من الكلم الطيب، ص۱۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ځای کې وايي"من أراد السعادة الأبدية، فليلزم عتبة العبودية".[1]

يعنی: «څوک چې د همیشنۍ نیکمرغۍ غوښتونکی وي نو د بندګۍ مشکلات دې پر ځان ومني».

"الزحد ترك ما لا ينفع فِي الآخرة. والورع ترك ما تَخاف ضَره فِي الآخرة".[2]

يعنی: "زهد د هغه څه پریښودل چې د آخرت په ګټه نه دي، او ورع د هغه څه پریښودل دي چې ویریږې هسې نه آخرت ته دې زيان ورسوي".

دغه رنګه شیخ رحمه الله فرمايي: "التكبر شَر من الشرَك فإن المتكبر يتكبر عن عبادة اللَّه تعالى، والمشرَك يعبد اللَّه وغيره".[3]

[1] (مدارج السالكين ۴۲۹/۱)
[2] (مدارج السالكين ۱۲/۲)
[3] (مدارج السالكين ۳۱٦/۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی: «غرور او تکبر له شرک نه بدتره ده، ځکه مغرور انسان د الله تعالی له عبادت نه تکبر کوي خو مشرک، له الله، سربیره نورو ته هم عبادت کوي".

او وایي: "العوارض والمحن هی کَلحر والبرد، فإذا علم العبد أنه لابد منهما لم یغضب لورودهما، ولم یغتم لذلك ولم یحزحن".[1]

یعني:«ستونزې او کړاوونه د یخنۍ او ګرمۍ په څیر دي، نو کله چې بنده پوهیږي چې دا دواړه حتمي او راتلونکي دي نو د هغوی پر راتګ دې غمجن او مایوسه کیږي نه».

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه د عصمت دعوا نه کوو.

[1] (مدارج السالکین ۳۶۱/۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له انبياء عليهم السلام نه وروسته هيڅ کس معصوم نه دی، بلکې د خطاو مرتکب کيږی او د خپل انساني خاصيت له مخې پخپلو آراء او نظرياتو کې تير وځي. شيخ الاسلام رح هم له دې قاعدې نه مستثناء نه دی او خپلې اجتهادي تيروتنې لري.

علامه ابن کثير رح د شيخ الاسلام بن تيميه رح په اړه وايي: "وبالجملة كَان رحْمه الله من كبار العلماء ومُن يُخطئ ويصيب ولكن خطوه بالنسبة إلى صوابه كنقطة فِى بحر لجي، وخطوه أيضا مغفور له كما فى صحيح البخارى« إِذَا اجتَهَد الْحَاكِمُ فَأَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا اجتهد فَأَخْطَأَ فَلَهُ أَجْر»فهو ماجور. و قال الامام مالک بن انس: كل واحد يوخذ من قوله ويترک الا صاحب هذا القبر. "[1]

يعنى:« لنډه دا چې ابن تيميه د لويو علماؤ له ډلې دی او نورو په څير ښيګڼې او تيروتنې لري، خو تيروتنې د ښيګڼو په نسبت داسې دي لکه په ژور سمندر کې يو ټکی، او تيروتنې

[1] (البداية و النهاية ۱۴/۱۴۰-۱۳۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې امله چې يو مجتهد دی ښښل شوي دي. لکه په صحیح بخاری کې چې راغلی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: هر کله چې حکم کوونکی پخپل اجتهاد کې په حقه وي نو د دوه اجرونو څښتن دی او که تيروتنه و کړي نو يو اجر لري،[1] نو (شيخ رح) ته هم اجر ورکول کيږي او امام مالک رح فرمايي: د هر شخص ّځينې څرگندونې اخيستل کيږي او ځينې يې پريښودل کيږي[2] مگر پرته ددې قبر له څښتن نه (رسول الله ص ته اشاره چې ټولې خبرې يې منل کيږي او هيڅ د رد او او ترک وړ نه دي)».

خو دا په دې معنا نه ده چې هر څه درواغ دي حقيقت ولری چې اهل بدعت والا او گمراهان يې په شيخ الاسلام رح پورې تړي او هغه په داسې څه متهموی چې نه خو هغسې نه دی اونه يې هم نه دی ويلی. په دې بنسټ غواړم په دې برخه کې د شيخ الاسلام ابن رح په اړوند اتو مشهورو او معروفو شبهو ته ځوابونه ورکړم او تر څو د اهل باطل له روش سره د هغوب په درواغو او جعل کاريو اشنا شئ.

د شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله په اړوند له شبهاتو څخه اوو

[1] (صحيح بخاری روايت شماره ۷۳۵۲).

[2] (يعنی داسی نه ده جی ټؤلی خبری يی سمی او خطا نه لری او د رسول الله ص قبر ته يی اشاره وکړه او ويی ويل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شبهو ته ځواب

شیخ الاسلام رح د هغو مظلمو علماؤ له ډلې دی چې هم پخپل مهال کې او هم له هغه څخه وروسته د حسودو، کینه کښو او اهل ګمراه او بدعتیانو لخوا نه تر تیري لاندې راغلی او د هغه په اړه یې ډېرې ناوړه څرګندونې کړي تر څو د خلکو له نظره د هغه څیر وربده کړي، او مسلمانان د هغه له کتابونو چې د علمي خزانو په څیر دي لرې اووسي او د اهل بدعت او ګمراهانو په دامونو کې را ایسار شي. مګر هغه چې الله تعالی ورته عزت ورکړي وي هیڅوک یې بیا ذلیلولی نشي!

"مشت نمونه خروار" په توګه له تر ټولو معروفو شبهو څخه اوو شبهو ته اشاره کوو.

لومړۍ شبهه: ایا شیخ الاسلام رحمه الله په تجسیم باندې قائل وه؟

تجسیم الله سبحانه وتعالی ته ته د مخلوقاتو په څیر پر جسم باندې قائل کیدل دي. پر اهل سنتو له پخوا نه د اهل بدعت لخوا د تجسیم تهمت پورې شوی دی، او اهل سنت او حدیثو ته یې مختلف ناسم او ناروا نسبتونه کړي دي لکه:"مجسمه، مشبهه، حشویه" او نور... په دې قافله کې شیخ رح یوازې نه دی او مخکې تر هغه هم ډېر مسلمان او اهل سنت علماءو او پوهانو باندې دغه ناروا تور پورې کړای شوی دی، په داسې حال کې چې اهل سنت او حدیث نه یوازې دا چې دله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروا تهمت څخه بیزاره دي، بلکې د -مجسمه- له سرسختو د ښمنانو دي لکه هغسې چې د معطله[1] گمراه فرقې له سرسختو (دشمنانو دي). امام اسحاق بن راهویه رح (متوفای ۲۳۸ ه) وايي: "علامة جهم وأصحابه دعواهم على أهل الجماعة وما أولعوا به من الكذب إنهم مشبهة".[2]

يعني:« د جهم بن صفوان(د جهميه گمراه فرقې رئس) او مگرو يې له نښانو څخه دا ده چې د درواغو او تزوير له مخې اهل سنت ته د تشبيه نسبت كوي او هغوي مُشِّبهه گڼي».

امام ابو حاتم رازى رح (متوفای ۲۷۷ه) وايي: "علامة الجهمية تسميتهم أهل السنة مشبهة"[3]

يعني:« د جهميه گمراه فرقې له نښو څخه دا ده چې اهل سنت مشبه گڼي».

[1] (هغه كسان چې په كلي يا جزى ډول د الله له صفاتو منكر د ی ا و هغه د خپل گمان له مخی د تنزيه په نيت نه مني)
[2] (شرح أصو ل اعتقاد أهل السنة والجماعة، له امام لالكائى ۵۸۸/۳).
[3] (شرح أصو ل اعتقاد أهل السنة والجماعة، له امام لالكائى ۵۸۸/۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن خزيمه رح(متوفای ۳۱۱ه) وايي **"وزعمت الجهمية عليهم لعائن اللّٰه أن اهل السنة ومتبعى الاثار، القائلين بكتاب ربهم و سنة نبيهم صلى الله عليه وسلم، المثبتين لله عز وجل من صفاته ما وصف الله به فى محكم تنزيله المثبت بين الدفتين و على لسان نبيه المصطفى صلى الله عليه وسلم بنقل العدل موصولا اليه مشبهه، جهلا منهم بكتاب ربنا وسنة نبينا صلى الله عليه وسلم وقلة معرفتهم بلغة العرب الذين بلغتهم خوطبنا "**[1]

يعني:«د جهميه فرقه(د الله لعنت دې وې پرې)د خپل گمان له مخې: اهل سنت چې د حديثو پيروان دي او باور يې د الله د كتاب او د پيغمبر د سنتو پر بنسټ ده او هغه صفتونه الله تعالى ته منسوبوی چې الله تعالى په خپل كتاب او د هغه د پيغمبر په صحيح سند سره مونږ ته رسيدلي دي؛ مشبهه گڼي. او د هغوی دا غلط نسبت په دې خاطر هم د ی چې د الله تعالى پر كتاب او د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر سنتو جاهل دي، او همدارنگه په عربي ژبه يې پوهه چې مونږ پرې مخاطب كړای شوي يو، لږه او ناچيزه ده.»

[1] كتاب التوحيد وإثبات صفات الرب عز وجل، از امام ابن خزيمه (۵۱/۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الاسلام رح د مهال او د هغه له وفات څخه وروسته اهل بدعت، جهمیه او معتزله و د تاریخ په لړ دا ناروا او ناسم تهمت پر هغه لګولی او هر خس او خاشاک ته یې لاس اچولی تر څو وکړای شي دغه ستر تهمت اثبات کړي. د دې مدعا او تهمت د اثبات لپاره د شیخ الاسلام رح د مخالفینو له تر ټولو لویو دلایلو څخه د ابن بطوطه څرګندونې دي چې د د معروفې سفرنامې څښتن دی، هغه د خپل کتاب په یوه برخه کې وايي: "و كنت إذ ذاك بدمشق فحضرته يوم االجَمعة وهو يعظ الْناس على منبر الجامع ويذكرهم فكَان من جملة كلامه أن قال أن الله ينْزل من سماء الدنيا كنْزولي هذا ونزل درجة من درج المنير ".[1]

یعني:« کله چې په دمشق کې وم، د جمعې په ورځ جامع اموی ته لاړم، او ابن تیمیه هلته خلکو ته پر منبر وعظ کولو، له خبرو یې یوه دا وه چې ویل یې: الله د دنیا په آسمان کې راښکته کېږي لکه زما د راښکته‌دلو،(دا ابن بطوطه ور اضافه کړې او وایي: کله یې چې دا خبره وکړه) د منبر له یوې پوړۍ نه را ښکته سولو».

د ابن بطوطه د ادعا ځواب

[1] (رحلة ابن بطوطة المسماة تحفة النظار في غرائب الامصار وعجائب الأسفار ٧٢/١).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه ځواب په اته طريقو سره ورکوو:

لومړی: د ابن بطوطه کتاب تر سخت نقد لاندې داغلی او خپل تاريخي حيثيت او صلاحيت يې له لاسه ورکړی دی، او نشو کولی د يو معتبر تاريخي کتاب په توگه پرې باور وکړو. کله په خپل کتاب کې له داسې کسانو سره د ملاقات ادعا کوي چې دغسې ملاقاتونه غيرممکن دي او يا هم داسې ادعاوې کوي چې له حقيقت سره سر نه لگوي. لکه چې وايې په په يو شمير ښارونو او جزيرو کې يې داسې ښځې ليدلې چې د يو تي لرونکې دي[1] او يا هم داسې څرگندونې کوي چې له خرافاتو پرته بل څه نه دي.

دوهم: د شيخ رحمه الله په اړوند د ابن بطوطه خبرې يو له بل سره مخالفې دي، او په همدا يوه صفحه کې په څو متناقضو ډولونو د شيخ رح په اړوند نظر څرگندوي. يو ځل هغه د حنبليانو له لويانو گڼي او له بلې خوا ورته توهين او جسارت کوي او په پای کې هم په اړه يې داسې څه وايي چې ځواب يې اوس ورته ورکوو.

[1] (رحلة ابن بطوطة المسماة تحفة النظار في غرائب الامصار وعجائب الأسفار ۴۵۹/۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د شیخ الاسلام رح په دې ټولو دشمنانو کې چې لرل یې ایا یوازې ابن طوطه داسې یو څه ولیدل او رانقل یې کړل؟

څلورم؛ ټولو هغو کسانو چې د ابن تیمیه رح په اړه یې کتابونه لیکلي وایي: چې شیخ رح په جامع اموی کې د تدریس او وعظ څوکۍ درلودله، او هیڅ یو له سیرت لیکونکو یې دا نه دي ویلي چې هغه په پر منبر د جمعې خطبه ویله او یا یې پر منبر وعظ کولو.

پنځم: د ابن بطوطه دغه ادعا له واقعی تاریخي لید نه کذب او یوازې دروغ دي. ابن بطوطه له شیخ الاسلام رح څخه اصلا نه دي اوریدلي، ابن بطوطه پخپله اعتراف کوي چې د ۷۲٦ه کال د رمضان په نهمه د پنجشنبې په ورځ دمشق ته دننه شوي. هغه وایي: : **"وصلت یوم الْخمیس التاسع من شهر رمضان الْمعظم عام ستة وعشرین إلى مدینة الشام فنْزلت منها بمدرسة المالکیة الْمعروفة بالشرَابشیة ودمشق هى التي تفضل جمیع البلاد حسنا وتهدمها جمالا..."**

یعني:« د ۷۲٦ه د رمضان په نهمه د پنجشنبې په ورځ شام ته دننه شوم او په مالکیه مدرسه چې په شرابشیه مشهوره وه پکې مې واړول. او دمشق هغه شار دی چې په ښکلا او سمسورتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په ټولو ښارونو برتري لري...»[1]. په داسې حال کې چې شيخ الاسلام ابن تيميه رح د (۷۲٦ه) په شپږم د شعبان د دوشنبې په ورځ زنداني شوی دی. علامه ابن عبدالهادی رح وايي: " ولْما كَان يوم الاثنين بعد العصر السادس من شعبان من السنة المذكورة... ".[2]

يعني:« کله چې د همدې کال د شعبان د شپږمې د دوشنبې ورځې له **مازيگر** نه وروسته راورسيدو ... ددې په دوام کې څرگندوي چې د سلطان له لوري د شيخ رح د زنداني کولو دستور ورکړای شو». اوس اساسي سوال دا دی چې شيخ رح د **۷۲٦**ه کال په شعبان کې زنداني شوی دی او ابن بطوطه د همدې کال په رمضان کې دمشق ته ننوتی دی، يعني دمشق ته د ابن بطوطه له راتلو څخه نږدې يوه مياشت مخکې شيخ رح زنداني شوی دی.

نو بيا څنگه ابن بطوطه، شيخ ليدلی او دا داستان يې ذکر کړی دی؟

[1] (رحلة ابن بطوطة المسماة تحفة النظار في غرائب الامصار وعجائب الأسفار ٦٢/١).
[2] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص٣٤٥).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم: د شیخ الاسلام رح پّه کتابونو کې د دې نظریې مخالفت شتون لري او شیخ رخ په شدت سره د تجسیم له شومې پدیدې سره مبارزه کړې ده.د بیلګې په توګه شیخ الاسلام رح په خپل مبارک کتاب "العقيدة الواسطية" می ګوید: "ومن الإيمان باللَّه: الإيمان بما وصف به نفسه فِي كتابه و بما وصفه به رسوله محمد صلى الله عليه وسلم. من غير تحريف و لا تعطيل، ومن غير: تكييف و لا تمثيل بل يو منون بأن الله تعالى ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾[1]، فلا ينفون عنه:ماوصف به نفسه. ولا يحرفون: الكَلم عن مواضعه. ولا يلحدون فِى:أسماءاللَّه،وآياته.ولايمثلنون:صفاته بصفات خلقه. لأنه سبحانه؛ لا سمى له، ولا كفو له، ولا ند له، ولا يقاس بخلقه سبحانه وتعالى.»[2]

یعنی؛« پر الله تعالی له ایمان څخه دا ده چې باور ولرو په هغه څه چې الله تعالیورباندې خپل ځان توصیف کړی دی، او په هغه څه چې رسول یې محمد صلی الله علیه وسلم پرې

[1] (اشورى:١١)

[2] (العقيدة الوسطيه ص٢-٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر ورکړی دی. پرته له هيڅ تحريف[1]، تعطيل[2]، تکييف[3] او تمثيل[4] نه يعنې اهل سنت و جماعت ايمان لري پردې چې الله تعالی﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾[5]ترجمه: هيڅ شی د الله په څير نه دی او هغه ليدونکی او اوريدونکی دی. او هغه صفت چې الله پرې ځان موصوف کړی دی نفی او انکار ترې نه کوی او له قرآن او حديث نه هيڅ قول د هغه له ځای نه نه تحريفوی او دالله تعالی په نومونو او نښو کې د الحاد او کوږوالی نه کوي، د هغو کيفيت نه تعينوی او د هغه صفات له مخلوقاتو سره يې نه تشبيه کوي. ځکه الله تعالی، سيال بيلگه او مثال نه لري او له مخلوقاتو سره يې د پرتلې وړنه دی».

شيخ رح دا څرگندوي چې د صفت نزول په شمول د الله هر صفت بدون له کيفيته اثبات شوی او هغه ته د کيفيت تعيين او څرنگوالی نه ورکوو.

نو څنگه ممکنه ده چې د ابن بطوطه د کاذبو ادعاو له مخې هغه پخپله د صفت نزول په برخه کې د تعيين کيفيت مرتکب شوی وي؟

---

[1] تحريف د د تغير او تبديل په مانا ده يعنی حق نه لرو د الله د صفاتو معنا تغير کړو البته محرفين يی تأويلوي.

[2] تعطيل د ترک او تخليه په مانا ده او په اصطلاح کئ د الله له صفاتو او اسماو پر انکار تلقی کيږي. دا انکار ممکن کلی وی يا جزی.

[3] تعيين د بيان او د تعيين کيفيت او د صفاتو د څرنگوالی په مانا ده لکه دا چی څوک ووايی د الله تعالی راکښته کيدل د دی کس يا شيّ په څير دی.

[4] تمثيل: يو شی ته د بيلگې او مثيل د اثباتولو په مانا ده لکه چی وويل سی د الله لاس د فلانکی مخلوق د لاس په څير ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بغیر د العقیدة الواسطیة کتاب له دې متنه، شیخ رح په خپلو کتابونو کې بیا بیا له مجسمه او مشبهه سره خپل شدید مخالفت کوي تر دې چې د الله تعالی د صفت نزول په اړوند د شرح حدیث نزول تر نامه لاندې مستقل کتاب لري او په دې کتاب کې یې د رب العالمین پر نزول له تعیین کیفیت سره شدید مخالفت کړی دی او اهل تمثیل او تشبیه یې خطاکاران ګڼلي.

اووم: اصل پر حسن ظن (ښه فکر) نیسو، د ابن بطوطه په اړه نیک ګمان کوو او وایو چې: ممکنه ده ناسخینو او د شیخ الاسلام رح مخالفینو دغه سراسر درواغ تهمت او ناروا ځرګندونې په دې کتاب کې کښلې او ور زیاتې کړې وي. لکه علامه ابن حجر رح چې اشاره کوي چې نصر منبجی صوفي حلولی اوازه خپره کړه چې ابن تیمیه رح له منبر څخه راکښته شو او ویې ویل: الله دا ډول د دنیا آسمان ته نزول کوي. ابن حجر رح د دې خبرې په آخر کې وایي چې:" فنسب إلی تجسیم"[1] یعني: «د تجسیم عقیده په هغه پورې تړل شوې ده». یعني هغه ته یې د داسې یو څه نسبت ورکړ.

[1] (الدرر الکامنة في أعیان المائة الثامنة ١٨٠/١)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له دغه ډول تهمت گرو دښمنانو څخه دا لرې نه ده چې همداسې يو څه يې د ابن بطوطه په کتاب کې هم ورزيات کړي وي.

علامه ابن حجر رح دغه نيک گمان لا غښتلی کوي، داسې چې د ابن بطوطه د کتاب په اړه وايي چې د دې کتاب تفصيل پخپله ابن بطوطه نه دی ليکلی بلکې ابو عبدالله جزی کلبی ليکلي او ترتيب کړي دي. "وقرأت بخط ابن مرزوق أن أبا عبد الله بن جزى نمقها وحررها"[1]

يعني:«د ابن مرزوق په خط مې وليدل چې ابو عبدالله بن جزی دا کتاب ليکلی او ترتيب کړی دی»

اتم: يو شمير علماؤ د شيخ الاسلام رح په اړوند دغه شبهه کذب او درواغ گڼلې او هغه ته يې له دغه ناروا تور څخه برائت ورکړی، له دغو علماؤ څخه څو تنو ته يې اشاره کوو:

ابن حجر هيتمّی (متوفای ۹۷۴ه) غفرالله له[2]: د هغو کسانو له ډلې دی چې په شيخ الاسلام رح پسې يې ډير درواغ تړلي دي، او د تجسيم کاذب نسبت يې هغه ته کړی دی. خو له هغه

[1] (الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة ۲۷۷/۵)

[2] (دا کس علامه ابن حجر عسقلاني د فتح الباري څښتن او حافظ نور الدين هيثمی د مجمع الزوائد څښتن نه دی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه وروسته ډېرو علماؤ نوموړی سخت تر نيوکو لاندې راوستی او د شيخ الاسلام رح په حق کې يې هغه په بې انصافۍ او بې هوده خبرو تورن کړې.

له دې کسانو علامه نعمان بن محمود بن عبد الله، أبو البركات خير الدين، آلوسی رحمه الله چې د علامه آلوسی (د تفسيير روح المعانی د څښتن زوی)، دی. نوموړي پخپل کتاب"جلاء العينين في محاكمة الأحمدين" د احمد بن تيميه او احمد بن حجر هيتمی تر منځ فيصله کړې او له شيخ ابن تيميه رح څخه يې دفاع کړې ده، له دې جملې يې د تجسيم قضيه ده چې وروسته به د هغه خبرې رانقل کړو. ان شاء الله.

همدارنگه علی قاری هروی رح (متوفای ۱۰۱۴ه) هم د هغو کسانو له ډلې دی چې پخپلو کتابونو کې يې دغه ناروا او شنع نسبت له شيخ رح څخه لرې کړی دی. هغه له ابن تيميه او ابن قيم رح چې د ابن حجر هيتمي لخوا ورپورې تهمت تړل شوی او د تجسيم نسبت يې ورته کړی، په دفاع کې وايي"أقول صانهما الله من هذه السمة الشنيعة، والنسبة الفظيعة و من طالع شرح منازل السائرين، تبين له انهما كانا من أكابر أهل سنة و الجماعة، ومن أولياء هذه الامة ". [1]

[1] (جمع الوسائل في شرح الشمائل ۱/۱٦۸، مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح۷/۲۷۷۸په د ضمن د شرح ۴۳۴۰شمارې..روايت،كتاب،اللباس).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« الله تعالی هغوی (ابن تیمیه او ابن قیم رحمهماالله) له دې ناوړه تهمت او وحشتناک نسبت څخه ساتلي دي او هر څوک چې شرح منازل السائرين(مدارج السالکین علامه ابن قیم) مطالعه کړي نو ورته به ثابته شي چې ابن تیمیه او ابن قیم د اهل سنت و جماعت له مشرانو او د دې امت له اولیاؤ څخه دي»،

علامه ابراهیم کورانی شافعی (متوفای ۱۱۰۱ه) وایي: "ابن تيمية ليس قائلا بالتجسنيم، فقد صرح بأن الله تعالى ليس جسما فِي رسالة تكلم فيها على حديث النْزول كُل ليلة إلى السماء الدنينا. وقال فِي رسالة أخرى: من قال: إن الله تعالى يماثل الْمخلوقات فهو مفتر على الله سبحانه، بل هو على مذهب السلف".[1]

يعني: « ابن تیمیه په تجسیم عقیده نه درلوده بلکې پخپله رساله کې چې د حدیث نزول په اړه يي بحث کړی دا يې څرګنده کړې ده چې الله تعالی جسم نه دی، او همدارنګه په بله

[1] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين ۱/۳۸۹).

(c) ketabton.com: The Digital Library

رساله کې وايي: څوک چې مخلوقات له الله تعالی سره پرتله کړي په حقیقت کې يې پر الله درواغ تړلي دي. په دې شک نشته چې ابن تیمیه د سلفو رحمهم الله په مذهب دی».

علامه آلوسي د تفسير روح المعاني څښتن وايي "حاشا لله تعالی أن يكون من الْمجسمة بل هو أبرأ الْناس منهم، نعم، يقول بالفوقية على الْمعنى الذى أراده الله سبحانه ورسوله - صلى الله عليه وسلم -، وذلك مذهب السلف فِي الْمتشابهات، وهو بمعزل عن التجسيم"[1]

يعني:« هيڅکله ابن د مجسمه له فرقې څخه نه وه بلکې له دې فرقې نه ترټولو ډېر بې زاره خلکو څخه وه. هوکې! هغه د الله پر فوقیت لکه څنګه چې الله او د هغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم يې اراده لري، باور درلوده. او دا د متشابهاتو په برخه کې هماغه د سلفو مذهب دی او ابن تیمیه او تجسیم ډېر سره لرې دی»،

علامه نعمان بن محمود آلوسی رح د ابن حجر هیتمی په رد او د ابن تیمیه رح نه په دفاع کې وايي: "والعجب من الشيخ ابن حجر ركيف ينسب إ ليه هذه الأقوال من غير نقل عنه وإسناد، وقد قالوا: لولا الإسناد لقال من شاء ما شاء".[2]

[1] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين ١/٣٨٩).

[2] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين ١/٣٨٩).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« حيرانتيا ده چې شيخ ابن حجر څنګه دغه څرګندونې(دتجسيم په برخه کې) پرته له هيڅ سند او منبع نه ابن تيميه ته منسوبوي. علماؤ ويلي دي چې: که چيرې سند نه وي نو د هر چا چې هر څه زړه غواړي وايي يې»

د "شَابٌ اَمْرد" شبهې ته ځواب او آيا شيخ الاسلام رحمه الله پر دې معتقد وه چې الله "شَابٌ اَمْرد" دی؟

پر شيخ ابن تيميه رح د تجسيم د نسبت او ورباندې له تړل شوو مشهورو شبهاتو څخه يوه دا ده چې: مخالفينو يې دروانغ تړلي او ويلي يې دي چې ابن تمیه پر دې قائل وه چې الله تعالی د يو ګرګوتي ويښتانو لرونکي ځوان په څير دی. (معاذالله) تر دې چې په ډيره بې انصافۍ او دروانغو سره يې ويلي: ابن تميه د ګرګوتو ويښتانو لرونکي خدای عبادت کوي.

ځواب:له هر څه مخکې بايد پر دې وپوهيږو چې شيخ الاسلام ابن تيميه رح د الله تعاللی له تجسيم نه بې زاره دی او نوموړي ته دا نسبت کول محض دروانغ دي. نو د هغې قضې حقيقت څه دی چې دا تور يې په شيخ پورې تړلی دی؟

د حديثو په کتابونو کې داسې روايت وجود لري چې پر دې مدعا دلالت کوي.

په پيل کې اجازه راکړئ تر څو د دغه روايت طريقې او ځينې الفاظ د هغو په اړوند د علماؤ له احکامو سره رانقل کړم: دا روايت د دوه طريقو او ګڼو الفاظو لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله طريقه:د قتاده حديث، له عكرمه له ابن عباس رضی الله عنهما څخه ده او يو لفظ يې په دې ډول ده: "رأيت ربيِّ جعدا أمرد، او په بل لفظ، فيِ صورة شاب أمرد جعد" [1]

يعني:« رب مې د يو داسې ځوان په شكل كې چې لا تر اوسه يې د څیرې وېښتان نه وي راټوكيدلي او ګړګوتي ويښان لري، وليدو».

دا روايت په دې طريقې سره ځينو علماؤ تصيحيح كړی دی چې له دې ډلې:

امام احمد رح[2]، امام ابو زرعه رازی رح[3]، امام طبرانی رح[4]، امام ابو الحسن بن بشيار رح[5]، قاضی ابو يعلی رح[6]، امام ابن صدقه رح دي.[7]

---

[1] (الأسماء والصفات للبيهقي، روايت شماره ۹۳۸)

[22] (المنتخب من علل الخلا ، ص ۲۸۰، و إبطال التأويلات لأبي يعلى، ص ۳۹۱)

[3] (إبطال التأويلات لأبي يعلى، ص۱۴۴)

[4] (إبطال التأويلات لأبي يعلى، ص۱۴۳)

[5] (إبطال التأويلات لأبي يعلى، ص۱۴۳-۱۴۲)

[6] (إبطال التأويلات لأبي يعلى، ص،۱۴۱، ۱۴۲،۱۴۳)

[7] (إبطال التأويلات ۱۴۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو يوه ډله نورو علماؤ دا روايت ضعيف يا ساقط ګڼلئ چې له دې ډلې دا دي: ابن جوزي رح[1]، امام ذهبی رح، منكر بللی[2]، او علامه سبكی دروغ او موضوعی بللی[3] او شيخ آلباني رح هم منكر ګڼلی دی[4].

دوهمه طريقه: له مروان بن عثمان هغه له عماره بن عامر هغه له ام طفيل نه په مرفوع شكل سره روايت كوی، او له الفظو څخه يې دا دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: "رأيت ربيِّ فيِ الْمنام فيِ صورة شاب...".[5]

يعني:« رب مې په خوب کې د يو ځوان...په ډول وليدو».

[1] (العلل المتناهية ١/٣٦)
[2] (سير أعلام النبلاء ١٠/١١٣)
[3] (طبقات الشافعية الكبرى ٢/٣١٢)
[4] (سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة ١٣/٧٢٥)
[5] (المعجم الكبير روايت شماره ٣٤٦).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا طريقه ابوالحسن بن بشار او ابو يعلى صحيحه ګڼلې[1] خو يو ډله نورو علماؤ دروغ او موضوعي ګڼلی، چې له دې جملې:

امام احمد رحمه الله[2]، يحيی بن معين رحمه الله[3]، امام نسائی رحمه الله[4]، امام ابن حبان رحمه الله[5]، علامه سبکی[6]، علامه بدرالدين بن جماعه رحمه الله[7]، علامه سيوطی رحمه الله،[8] علامه شوکانی رحمه الله[9] او شيخ آلبانی رحمه الله دي.[10]

له حلوليه نه يوې ډلې دا ليدنه او رؤيت ربښتينی ګڼلی او الله يې تشبيه او تجسيم کړی دی او ځينې نورو بيا دا ليدنه په خوب کې ګڼلې او د خوب نړی يې له حقيقي نړی نه جدا

[1] . (إبطال التأويلات لأخبار الصفات، ص١٤٢ و طبقات الحنابلة ٢/٥٩).
[2] (المنتخب من علل الخلال، ص٢٨٤).
[3] (تاريخ بغداد ١٥/٤١٩).
[4] (العلل المتناهية ١/٣٠)
[5] (الثقات ٥/٢٤٥)
[6] (طبقات الشافعية الكبرى ٢/٣١٢)
[7] (إيضاح الدليل في قطع حجج أهل التعطيل؛ ص ٢٠٦)
[8] (اللآلىء المصنوعة في الأحاديث الموضوعة ١/٣٣)
[9] (الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة، ص٤٤٧)
[10] (سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة ١٣/٨١٩).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼلې ده.خو ټولو هغو اهل سنتو علماؤ چې دا روايت يې صحيح ګڼلی نو پر خوب يې تعبير کړی نه په ويښه.

د شيخ الاسلام ابن تيميه رح د کلام ظاهر په دې دلالت کوي چې هغه دا روايت تضعيفوي. دبيلګې په توګه نوموړی د هغو کسانو په رد کې چې دالله تعالی د صفاتو په اثبات کې مبالغه کوي وايي:

"أحاديث رووها فِي الصفات زائدة على احاديث التي فِي دواوين الإسلام مما نعلم باليقين القاطع أنها كذب وبهتان بل كفر شنيع. وقد يقولون من أنواع الكفر ما لا يروون فيه حديثا".[1]

يعني:«يعني د صفاتتو د اثبات په باب کې داسې احاديث روايت کوي چې د اصل اسلام په کتابونو کې له شته احاديثو څخه زيات(آخوا) دی. او په يقين سره پوهيږو دغه رواياتونه چې رانقلوي يې نه يوازې دا چې درواغ او بهتان دي بلکې ډير ناوړه او قبيح کفر دی. او کله هم داسې کفريات وايي چې هيڅ حديث يې په اړه وجود نه لري».

---

[1] (مجموع الفتاوی۳/۳۸۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې په دوام وروسته له دې چې د دې درواغو ځينې مثالونه بيانوي نو وايي چې "وكذلك الحديث الذى رواه أهل العلم أنه قال: {رأيت ربيِّ فيِ صورة كذا وكذا}". [1]

يعني:« او همدارنګه دغو احاديثو، داسې يو روايت دی چې اهل علم هغه روايت کړی چې" خدای مې په داسې او هغسې شکل وليدو"». په دوام يې هغه(روايت) د تمريض په صيغې چې پر ضعيفوالي دلالت کوي بيان کړی او وايي «يروى من طريق ابن عباس ومن طريق أم الطفيل وغيرهما وفيه {أنه وضع يده ...}".[2]

يعني:« د ابن عباس، ام طفيل له خوا روايت شوی او په هغه کې داسې راغلي دي...».

مګر هغه څه چې مخالفين يې د نوموړي له "بيان تلبيس الجهمية"[3] له كتاب څخه رانقلوي چې ګنې هغه دا روتيت تصحيح کړی، بايد ووايو چې:

لومړی: هغه د رد په ځای کې دا خبره راوړې او اصل بحث دوه پاڼې وړاندې[4] شروع کيږي.

---

[1] (مجموع الفتاوى٣/٣٨٧)
[2] (مجموع الفتاوى٣/٣٨٧)
[3] (٧/١٩٠)
[4] (ص ٢٨٨)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: آن که فرض کړو چې روايت صحيح ګڼلی نو بيا هم يوازې شيخ رحمه الله نه دی بلکې ترده مخکې لوی امامان شته چې دغه روايت يې صحيح ګڼلی.

بايد ووايم چې: شيخ الاسلام رحمه الله د دغه روايت د صحيح ګڼلو پر فرض؛ هغه په خوب کې په ليدلو تعبير کړی او همدارنګه يې د دې روايت او د هغه روايت تر منځ توپير رامنځته کړی چې له ابن عباس نه د معراج په شپه د الله تعالي د ليدلو په اړه رانقل شوی.[1]سره ل دې چې د معراج په شپه د ليدنې په اړه هم ځينو علماؤ څرګندونې کړي او هغه يې په قلبي ليدنه ګڼلې نه د سترګو ليدنه.

د دې بحث نور تفصيل ولولئ؛

: شيخ الإسلام رحمه الله وايي: "و كلها فيها ما يبين أن ذلك كَان فِي الْمنام وأنه كاَن بالْدينة إلا حديث عكرمة عن ابن عباس وقد جعل أحمد أصلها واحدا وكذلك قال العلماء" [2]

[1] (مجموع الفتاوی ٣/٣٨٧)

[2] (بيان تلبيس الجهمية ٧/٢٢٩)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« یعني ټول روایونه چې په دې باب راغلي دا څرګندوي چې دا لیدنه په مدینه منوره کې او په خوب کې وه پرته د عکرمه با عباس له حدیث نه (چې په ښکاره پکې د خوب کلمه نه ده راغلې) او امام احمد رحمه الله د دواړو روایتونو(ابن عباس او ام طفیل) اساس یو بللی او نورو علماؤ هم همداسې ویلي».[1]

همدارنګه وايي:"وهذا الحديث الذي أمر أحمد بتحديثه قد صرح فيه بأنه رأى ذلك في المنام".

یعني:« یعني امام احمد رحمه د دې حدیث په روایت امر کړی او دا یې څرګنده کړې ده چې دغه روئت او لیدنه په خوب کې وه».

شیخ الاسلام رحمه اله په صراحت سره دا څرګندوي چې په دنیا کې د الله تعالی لیدنه هیڅا ته ممکنه نه ده او پر مجسمه د رد په برخه کې وايي:

"أدخلوا فِي ذلك من الأْمور ما نفاه الله ورسوله، حتَّى قالوا: إنه يرى فِي الدنيا بالأْبصار"[2]

[1] (بیان تلبیس الجهمیة ۷/۲۲۹)
[2] (منهاج السنة ۲/۵۳۸).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:«(مجسمه) و په دې اړه داسې مسائل را دننه کړي چې الله او رسول يې هغه نفيه کي او انکار يې ترې کړی. تر دې چې (مجسمه) ويلي: چې الله په دنيا کې په سترګو ليدل کيږي».

دغه راز وايي:"وقد اتفق المسلمون على أن الْنبى صلى اللَّه عليه وسلم لم ير ربه بعينيه في الارض و أن الله لما ينزل له إلى الْأرض وليس عن الْنبي صلى اللَّ عليه وسلم قط حديث فيه أن اللَّه نزل له إلى الْأرض".[1]

يعني:« مسلمانان په دې اتفاق لري چې رسول الله صلى الله عليه وسلم خپل رب په سترګو نه دی ليدلی، او همدارنګه اتفاق لري چې الله تعالى د خپل پيغمبر په خاطر د ځمکې مخ ته نه دی راکښته شوی او له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه هم هيڅ داسې حديث شتون نه لري چې دا ثابته کړي».

[1] (مجموع الفتاوی۳/۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوازې شیخ الاسلام ابن تیمه رح نه دی چې وايي که چیرې د لیدنې تفسیر او تعبیر پر خوب وشي؛ په دې روایت کې مشکل نشته، بلکې بلکې د علماؤ بله ډله هم په دې نظر ده.

له دې جملې نه: امام احمد رحمه الله (متوفای ۲۴۱ ه)، دی چې خبرې مو يې وړاندې ولیکې ، دغه راز امام عثمان بن سعید دارمی رحمه الله (متوفای۲۸۰ ه) په کوم ځای کې دا روایت "أتاني ربي في أحسن صورة" را نقلوي، وايي: "وإنما هذه الرؤية كَانت فيِ المنام، وفيِ المنام يمكن رؤية الله تعالى على كُل حال وفيِ كُل صورة" [1]

یعني:« دا لیدنه په خوب کې وه او په خوب کې د الله تعالی لیدنه په هر حال او صورت باندې ممکنه ده».

امام ذهبی رحمه الله (متوفای۷۴۸ ه) وایي: "وهذه الرؤية رؤيا منام إن صحت".[2] یعنی:« فرضا که دا روایات سم وي؛ نو دا لیدنه په خوب کې وه».

بدر الدین بن جماع رحمه الله (متوفای۷۳۳ ه) وروسته تر دې چې د دې روایتو ثبوت تر سوال لاندې راولي وايي: "وبتقدير ثبوته فإن له أجوبة الأْول لعله كَان فيِ الْنوم والمنامات

---

[1] (النقض على المريسي، ص۲۸۷)

[2] (ميزان الإعتدال في نقد الرجال ۱/۵۹۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

أوهام وتَخيلات جعلها اللهدليلا على ما كَان أو يكون والتخيلات والْاوهام ليست حقائق فيِ نفسها كما يرى الإنسان أنه طار فيِ الهواء ومشى على الماء أو أنه فيِ مكة أو الهند وشبه ذلك فإن ذلك ليس حقيقة قطعا فإن قيل رؤيا الْأنبياء حق قلنا نعم حق ومعناه أنها حق فيِ مقاصدها وتأويلاتها لا فيِ صورها فيِ نفسها مطلقا فيِ جميعها". [1]

يعني:« باالفرض د دغه روايت د سموالي په صورت کې کولای شو لاندې ځوابونه ورکړو، لومړی؛ ممکنه ده چې په خوب کې شوي وي، او طبعا خوبونه له تخيلاتو ورآخوا بل څه نه دي چې الله تعالی د هغه څه لپاره چې وه يا دي دليل گرځولي. او په دې کې شک نشته چې تخيلات او اوهام ريښتوني نه دي، لکه انسان چې په خوب کې ويني چې: په هوا کې يې الوتنه کړې وي يا د اوبو په سر ځغلي يا دا چې ځان په مکه يا هند کې ويني؛ او يا د دې په څير نور شيان گوري. يقينا چې داسې شيان حقيقت نه لري. خو که چيرې وويل شي چې د انبياؤ خوب حق دی! نو وايو چې هوکې! پخپلو مقاصدو او تأويل کې حق دی خو نه په ټولو هغو صورتو او ډولونو کې چې گوري يې».

[1] (إيضاح الدليل في قطع حجج أهل التعطيل؛ ص٢٠٤او ٢٠٥)

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه علامه سيوطی رحمه الله (متوفای ۹۱۱ ه) وايي: "وهذا الحديث إن حمل رؤية على المنام فلا إشكَال"[1]

يعني:« که چيرې دا حديث په خوب کې په ليدنه تعبير شی مشکل پکې نشته».

و امام عجلونی رحمه الله(متوفای ۱۱٦۲ه) د علامه سيوطی رحمه الله دا خبرع راخيستي او هيڅ تبصره يې پرې نه ده ليکلې چې دا پخپله د دې قول پر تائيد دلالت کوي.[2]

علامه معلمی رحمه الله(متوفای ۱۳۸٦ ه) وايي: "إن لهذا الحديث طرقا معروفة فِي بعضها ما يشعر بأنها رؤيا منام، وفِي بعضها ما يصرح بذلك، فإن كَان كذلك اندفع الاستنكَار رأسا"[3]

يعني:« دا روايت مشهورې طريقې لري، او په ځينو دغو طريقو کې داسې الفاظ شتون لري چې د خوب پر ليدنه دلالت کوي، او په يو شمير نورو کې په خوب کې پر ليدنه صراحت شتون نه لري؛ نو که چيرې داسې ول بيا يې د انکار کچه لوړيږي».نو حتمي نه ده چې هر

[1] (اللآلیء المصنوعة في الأحاديث الموضوعة ۱/۳۴)

[2] (كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس۱/۴۳۷

[3] (التنكيل بما في تأنيب الكوثري من الأباطيل ۱/۲۵۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه مو په خوب کې ولیدل باید په ربنتیا یو داسې څه وي لکه په ویښه او حقیقي نړۍ کې چې دي.

په قرآن کریم کې د یوسف علیه السلام د خوب په اړه لولو چې: {إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَٰجِدِينَ}[1]

ژباړه: (اې پیغمبره په یاد ولره) کله چې یوسف (ع) خپل پلار ته وویل: "پلاره جانه! ما خوب لیدلی دی چې یوولس ستوري دي او لمر او سپوږمۍ ده؛ او ومې لیدل چې هغوی ما ته سجده کوي."

او د سورې په وروستیو آیتونو کې لولو: {وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَٰٓأَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَٰىَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا}[2]

[1] (سوره یوسف آیت ۴).

[2] (سوره یوسف آیت ۱۰۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هغه خپل مور او پلار پاځول او له ځانه سره یې پر تخت کښېنول او ټول د هغه په وړاندې(د امیرانو په وړاندې د هغه مهال د خلکو په رواج) بې واکه په سجده ټیټ شول. یوسف (ع) وویل: "پلاره! دا زما د هغه خوب تعبیر دی، چې ما مخکې لیدلی ؤ، زما رب هغه حقیقت وګرځاوه.

نو دلته ولیدل شول چې د الله پیغمبر یوسف علیه السلام په خوب کې ستوري ویني، چې هغه ته سجده کوي خو د ویښې او واقعي نړۍ کې دا دهغه مور، پلار او یوولس وروڼه دي چې هغه ته یې سجده وکړه او هغه خپل خوب پخپله دغه رنګه تعبیروي.[1]

علامه ابن جوزی رحمه الله(متوفای۵۹۷ ه) وایي: "و رؤیا الْمنام وهم والْاوهام لاتکون حقائق، والإنسان یری نفسه کأنه یطیر أو کأنه قد صار بهیمة" [2]

یعني:« هغه څه چې انسان یې په خوب کې ګوري، وجودي حقیقت نه لري بلکې له اوهامو پرته بل څه نه دي. انسان په خوب کې ویني چې الوتنه یې کړې ده یا هم د یو څاروي په

[1] (بیان تلبیس الجهمیة في تأسیس بدعهم الکلامیة ۱/۳۲۵)
[2] (دفع شبه التشبیه بأکف التنزیه، ص ۱۵۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثير شوی».خو طبيعي ده چې د وينبې په نړۍ کې داسې څه نه دي پېښ شوي بلکې خپل خاص تعبير لري.

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي:"و رؤيا المنام له حكم غير رؤيا الحقيقة في اليقظة ولها تعبير و تأويل لما فيها من الامثال المضروبة للحقائق"[1]

يعني:« په خوب کې ليدل ځانګړی حکم لري او په وينبه او حقيقي نړۍ کې د ليدلو په ثير نه دي. خوب خپل ځانګړی تعبير او تأويل لري اوپکې بيان شوی مثال په حقيقي نړۍ کې دی».

مګر په خوب کې د الله تعالی ليدل په څه شي باندې دلالت کوي؟

[1] (مجموع الفتاوی ۳/۳۹۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بیهقی رحمه الله (متوفای ۴۵۸ه) د ابن عباس روایت پر خوب تعبیر کړی او وایي : "قال أهل الْنظر: رؤیا الْنوم قد یکون وهما یجعله الله تعالی دلالة للرائی علی أمر سالف أو آنف علی طریق التعبیر".[1]

یعني:« اهل تحقیق وایي: هغه څه چې یو شخص یې په خوب کېویني، کله هم پرته بل څه نه وي چې الله تعالی هغه د خوب لیدونکي پر حال او احوال د تعبیر په توګه رامنځته کوي، چې په تیر یا راتلونکي کې څه پیښ شوي یا به پیښ شي».

شیخ الاسلام رح وایي: "وقد یری المؤمن ربه فِي المنام فِي صور متنوعة علی قدر إیمانه و یقینیه، فإذا کان ایمانه صحیحا لم یره إلا في صورة حسنة وإذا کَان فِي إیمانه نقص رأی ما یشبه إیمانه و رؤیا المنام لها حکم غیر رؤیا الحقیقة في القیظة"[2]

یعني:« او ممکنه ده چې یو مسلمان په خوب کې خپل رب په مختلفو شکلونو وویني، که چیرې یې ایمان سم او صحیح وي نو په ډیر ښکلي شکل او ډول سره به یې ویني؛ او که

[1] (الأسماء والصفات للبیهقي ص ۲/۳۶۸ و إیضاح الدلیل في قطع حجج أهل التعطیل؛ ص ۲۰۶)
[2] (مجموع الفتاوی ۳/۳۹۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چيرې يې په ايمان کې نقص او کمی شتون ولري نو د هماغه خپل ايمان په اندازه به يې ويني، او په خوب کې ليدنه د ويښې او حقيقي ليدنې څخه جدا حکم لري».

همدارنگه وايي: "فالإنسان قد يرى ربه فِي الْمنام ويُخاطبه فهذا حق فِي الرؤيا، ولا يُجوز أن يعتقد أن الله فِي نفسه مثل ما رأى فِ الْمنام، فإن سائر ما يرى فِي الْمنام لا يجب أن يكون مُماثلا... وليس فِي رؤية الله فِي الْمنام نقص ولا عيب يتعلق به سبحانه وتعالى وإنما ذلك بحسب حال الرائي وصحة إيمانه وفساده واستقامة حاله وانَحرافه... فلا نعتقد أن ما تَخيله الإنسان فِي منامه أو يقظته من الصور أن الله فِي نفسه مثل ذلك، فإنه ليس هو فِي نفسه مثل ذلك"[1]

يعني:« کله هم انسان خپل رب په خوب کې ويني او ورته خطاب کيږي؛ دغه ډول خوبونه حق دي او دا جائزه نه ده چې څوک باور ولري الله هغه ډول دی چې په خوب کې يې ليدلی او په خوب کې د نورو دغه ډول ليدنو په هکله هم همداسې ده؛ چې حتمي هغه ډول نه ده لکه په خوب کې چې ليدل شوي...او دا چې الله تعالی په خوب کې وليدل شي هغه ته کوم نقص او عيب نه متوجه کيږي بلکې دا د خوب ليدونکي په دينداری پورې اړه لري چې ايمان يې صحيح دی يا پکې فساد شتون لري او همدارنگه سمې لارې ته د نوموړي په

[1] (بيان تلبيس الجهمية ٣٢٧/١-٣٢٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پابندۍ یا هم ترې انحراف او کوږوالي باندې دلالت کوي...او همدارنګه مونږ په دې باندې باور نه لرو چې الله تعالی دې هغه شانته وي کوم څه چې د انسان په تخیل او تصور کې په ویښه او خوب کې منځته راځي، ځکه الله سبحانه وتعالی هغسې نه دی».شیخ الاسلام رح د مشبهه او مجسمه په وړاندې له سرسختو مخالفینو دی او د هغوی باور یې په شدت تر سوال لاندې راوستی چې پر دې ادعا شاهد، د نوموړي ارزښتناک کتابونه دي. لکه څنګه مو چې په لومړی برخه کې د شیخ رح عقایدو په اړه د ابن بطوطه د پوچې ادعا په رد کې اشاره وکړه. له لطف څخه خالي نه ده چې په دې برخه کې هم د هغه خبره رانقل کړو.

علامه ابن تیمیه رحمه الله وایي: "واتفق سلف الأمة وأئمتها: أن اللَّه ليس كمثله شيء لا فِي ذاته ولا فِي صفاته. ولا فِي أفعاله وقال: من قال من الأئمة من شبه اللَّه بخلقهه فقد كفر" [1]

یعني:« د امت سلف رحمهم الله پر دې اتفاق لري چې: چې هیڅ شی په ذات صفاتو او اعمالو کې د الله په څیر او مثیل نشته او ځینې أئمه(نعیم بن حماد خزاعي ته یې اشاره ده) وو فرمایلي: څوک چې الله له خپلو مخلوقاتو سره تشبیه کړي نو کافر شو».

[1] (مجموع الفتاوى ٢/١٢٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ الإسلام رحمه الله په ځانګړې توګه هغه کسان رد کړي چې الله ته د "شاب أمرد" تصور کوي او د هغوی په اړه داسې وايي : "وفيهم من يتأول قوله صلى الله عليه وسلم رأيت ربيِّ فيِ أحسن صورة وفيِ صورة كذا وكذا ويُجعل ألأمرد ربه و هؤلاء الحلولية والاتحادية"[1]

يعني:« او ځينو د هغوی د پيغمبر صلى الله عليه وسلم خبرې چې فرمايلي يې دی، "رب مې دا رنګه او هغه رنګه وليدو" تأويل کړي دي او خپل رب يې امرد ځوان ګرځولی دی، او دوی هماغه د حلوليه او اتحاديه ډلې دي».

نو آيا اوس به هم داسې څوک وي چې وايي ابن تيميه رح د هغه خدای چې د ګړګوتو لرونکو ويښتانو ځوان دی عبادت کوي؟ او آيا بيا هم په تجسيم متهم کيدای شي؟

البته له بې انصافو او تهمت ګرو دښمنانو لرې نه ده! مګر يقين لرم چې دغه په دې برخه دغه کوچنوټې ليکنې به دحق د لټوونکو لپاره کافي او شافي وي. إن شاءالله.

1. (الاستقامة ٢ /١٩٦-١٩٥).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه شبهه: آيا ابن تيميه رحمه الله تکفيري وه؟

د تکفير په برخه کې د شيخ الاسلام ابن تيمه رحمه الله(تګلاره) هماغه د اهل سنت و جماعت منهج وه، چې د وعيديه(خوارج او معتزله و) او وعديه(مرجئه و) تر منځ، منځنی منهج دی. تر هر څه وړاندې بايد پر دې پوهه شو چې تکفير يو قرآني او نبوی منطق دی او څوک نشي کولی ترې منکر شي. مګر هغه کفر ناوړه او مذموم دی چې ضوابط، شرايط او موانع پکې په پام کې نه وي نيول شوي.

هغه کسان چې شيخ الاسلام ابن تيميه رح او نور علماء او داعيان په تکفيروالي متهموي، دوه شيانو کې تيروتي او ملتبس شوي دي:

لومړی: د کفر ډولونو او احکامو باندې يې په جدا بڼه نه پوهيږي.

دوهم: د تکفير معين او مشخص او تکفير عام او مطلق تر منځ توپير يې نه دی پيژندلی او له همدې امله ده چې د دې مصطلحاتو "دا کفر ده" او "دا کافر ده" تر منځ توپير يې په سمه او سهي توګه نه درک کړی.

د کفر انواع او اقسام

کفر مختلف انواع او ډولونه لري چې ځينو ته يې لنډه اشاره کوو:

دحکم په اعتبار او لومړي تقسيم کې په دوه برخو ويشل کيږي:

أ:اکبر کفر(مرتکب يې د اسلام له دائرې څخه وځې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: اصغر كفر(مرتكب يې د اسلام له دائرې څخه نه وځي)او علماؤ دغه ډول كفر ته (كفر دون كفر) يا (كفر نعمت)هم وايي.

مګر كفر د خپلو اسبابو او عواملو له مخې په شپږ ډوله ويشل كيږي؛

أ: كفر تكذيب ب: كفر جحود ج:كفر عناد او تكبر د:كفر اعراض ه: كفر نفاق و: كفرشک.

او د هغه څه له مخې چې د يو كس په اعضاؤ او غړو پورې اړه لري په درې ډولونو ويشل كيږي.

أ: كفر قلبی ب: كفر قولي ج كفر عملي.

همدارنګه د اصلي او عارضي له مخې په دوه ډولونو ويشل كيږي:

أ: كفر اصلي ب: كفر ارتداد.

د تعيين او اطلاق پر بنسټ بيا په دوه ډوله ويشل كيږي: أ: مطلق ب: معين.

متأسفانه د اهل سنت و جماعت د صحيح منهج ډيرى دښمنانو له دغو تقسيماتو څخه پر هيڅ يوه يې او نه يې هم پر احكامو پوهيدلي، بس يوازې يې ټاپې په لاس كې دي او هر څوک چې د دوى د تمې خلاف وي نو تكفيري ورته وايي.

د معين او مشخص، عام او مطلق تكفير تر منځ توپير

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تکفیر: د کفر اسباب بیانوي، (کفر) په عام وصف پورې تړي او په کوم خاص کس پورې یې نه ځانګړى کوي. لکه دا چې وویل شي: څوک چې داسې ووایي کافر کیږي؛ یا هم دا ډول کړنه تر سره کړي کافر کیږي او یاهم فلانۍ عقیده ولري نو کافر کیږي.

معین تکفیر: په مشخص کس باندې د کفر له حکم کولو څخه عبارت دی، چې داسې قول، عمل او یا کفر آمیزه عقیده باندې ککړ وي چې له اسلام سره په ټکر کې وي. لکه داسې چې وویل شي: فلانی کس کافر دی او نوم یې یاد کړي.

د شیخ الاسلام رح تکفیر، مطلق وه او په معین او مشخص ډول تر هغو څوک نه تکفیروي څو چې په یو معین کس کې ظوابط، شرایط او موانع پکې راټول نشي. او دا دهغو کسانو اد غلط فهمۍ سبب شوي ده چې د اهل سنت و جماعت او شیخ رح له منهج نه خبر نه دي او د پورته دوه مواردو چې ورته مو اشاره وکړه پر توپیر نه پوهیږي. دلته لازمه وینم د ناحقه تکفیر د خطر په هکله او دا چې شیخ الاسلام رح په جدیت له دې پدیدې سره چلند کړی د نوموړي د خبرو یوه برخه رانقل کړو تر څو دا په ښه ډول واضح کړای شي.

شیخ الإسلام رحمه الله وایي: "فإن التكفير المطلق مثل الوعيد المطلق لا يستلزم تكفير الشخص الْمعين حتَّى تقوم عليه الحجة التي تكفر تاركها"[1]

---

[1] (الاستقامة ١/١٦٤).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنی:« نو تکفير مطلق د وعيد مطلق په څير دی لازما (تکفير مطلق) د يو معين شخص تکفيرول نه دي، مګر دا چې پر دغه شخص داسې يو حجت قايم کړای شي چې د هغه تارک کافر کيږي».

همدارنګه وايي: "والتحقيق فيِ هذا: أن القول قد يكون كفرا كمقالات الجهمية الذين قالوا: إن اللَّه لا يتكلم ولا يرى في الاخرة، و لكن يخفى على بعض الناس أنه كفر فيطلق القول بتكفير القائل؛ كما قال السلف من قال: القرآن مخلوق فهو كافر و من قال إن اللَّه لا يرى في الاخرة فهو كافر ولا يكفر الشخص المعين حتى تقوم عليه الهجة "[1]

يعني:« په دې برخه کې سمه دا ده چې: ممکن قول د کفر وي لکه د جهميه فرقې مفکوره چې وايي: الله خبرې نه کوي او په آخرت کې نه ليدل کيږي، مګر شايد په ځينو خلکو ددې قضې کفريت پټ پاتې شوی وي. نو په مطلق ډول ويل کيږي: دا نظريه کفر ده. لکه څنګه چې سلف رحمهم الله وايي: هر څوک چې ووايې قرآن مخلوق دی يا ووايي چې الله په آخرت

[1] (مجموع الفتاوی۷/٦١٩).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نه لیدل کیږي نو کافر کیږي، مګر معین شخص پر هغه د حجت او دلیل له آقامې څخه نه کافر کیږي».

په بل ځای کې وایي: "ولا يلزم إذا كَان القول كفرا أن يكفر كُل من قاله مع الجهل والتأويل؛ فإن ثبوت الكفر فِي حق الشخص المعينْ، كثبوت الوعيد فِي الْآخرة فِ حقه، وذلك له شَروط وموانع، كما بسطناه فِي موضعه".[1]

یعني:« چې خبره دکفر وي نو چې هر چا د جهل او تأویل له مخې هغه وویله لازمه نه ده چې کافر شو، ځکه د معین کس په اړوند د کفر ثبوتول یو مشخص کس ته د عذاب د اثباتولو په څیر دي. او د معین شخص په اړوند دا حکم خپل شرطونه او موانع لري چې پخپل ځای کې مو واضح کړل».

بیا هم پسې وایي: "وليس لأحد أ يكفر أحدا من المسلمينْ وإن أخطأ وغلط حتَّى تقام عليه الحجة وتبين له المحجة ومن ثبت إسلامه بيقينْ لم يزل ذلك عنه بالشك؛ بل لا يزول إلا بعد إقامة الحجة وإزالة الشبهة".[2]

[1] (منهاج السنة ۵/۲۴۰).

[2] (مجموع الفتاوى۱۲/۴٦٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« هيڅوک حق نه لري يو مسلمان چې د خطا او تيروتنې مرتکب شوي وي پرته له د دليل له اقامې او د حق له بيان څخه تکفير او له دين نه يې وباسي. هغه څوک چې اسلام يې په يقين سره ثابت شوي وي په شک او گمان ورڅخه ايستل کيدای نشي او نه هم ورڅخه د اسلام نوم اخيستل کيدای شي مگر د حجت له اقامې او د شبهې له برطرفه کولو څخه وروسته».

دغه ډول شيخ رحمه الله فرمايي:"ليس کُل من تکلم بالکفر يکفر حتَّى تقوم عليه الحجة المثبتة لکفره فإذا قامت عليه الحلجة کفر حينئذ"[1]

يعني:« هر څوک چې د کفر خبره وکړي پرته د حجت او دليل له اقامې څخه نه کافر کيږي، او کله چې حجت پرې تمام شو نو تر هغه وروسته کافر کيږي».

دغه راز وايي"الْقول التي يکفر قائلها قد يکون الرجل لم تبلغه الْنصوص الموجبة لمعرفة الحق وقد تکون عنده ولم تثبت عنده أو لم يتمکن من فهمها وقد يکون قد عرضت له شبهات

---

[1] (مجموع الفتاوى٥/٣٠٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعذره الله بها فمن کان من المؤمنین مجتهدا في طلب الحق و اخطأ فان الله یغفر له خطأه کائنا ما کان سواء کان في المسائل النظریة او العلمیة هذا الذي علیه النبی صلی الله علیه اصحاب وسلم و جماهیر أئمة الاسلام " [1]

یعني:« دا هغه خبرې دي چې ویونکی یې کافر کیږي مګر ممکنه ده چې دغه کس ته هغه نصوص چې حق پرې پیژندل کیږي نه وي رسیدلي یا ممکن ورته رسیدلي وي خو ورته ثابت شوي نه وي یا هم ورته د پوهیدلو وړ نه وي. همدارنګه ممکنه ده داسې شبهې ورته رامنځته شوي وي چې د الله تعالی په وړاندې پرې معذور وشمیرل شي، نو که چیرې مجتهد او حق طلبه مؤمن وي او حق ته د رسیدو په لټه کې له تیروتنې سره مخ شي، یقینا الله تعالی به یې وبښي؛ توپیر نه کوي چې په هره مسئله کې وي، علمي یا هم نظري. او دا همغه باور دی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه او مسلمانانو جمهور أئمه یې لري.»

په بل ځای کې وایي: "إن الإمام أحمد دعا للخلیفة وغیره ممن ضَربه وحبسه واستغفر لهم وحللهم مما فعلوه به من الظلم و الدعاء الی القول الذي هو کفر و لو کان مرتدین عن الاسلام لم یجز الأستغفار لهم، فان الاستغفار للکفار بالکتاب و السنة و الاجماع و هذه الأقوال و

[1] (مجموع الفتاوی۲۳/۳۴۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الأعمال منه و من غيره من الأئمة صريحة في انهم لم يكفروا المعينين من الجهمية الذين يقولون: القرآن مخلوق و ان الله لا يرى في الاخرة و قد نقل عن احمد ما يدل عل انه كفر به قوما معينين فأما أن يذكر عنه في المسألة روايتان ففيه نظر او يحمل الأمر على التفصيل فيقال: من كفره بعينه فليقام الدليل على أنه وجدت فيه شروط التكفير و انتفت موانعه و من لم يكفره بعينه فلانتفاء ذلک في حقه هذه مع اطلاق قوله بالتكفير على سبيل العموم".[1]

يعني:« امام احمد رح د وخت خليفه او نورو هغو کسانو ته چې امام يې وهلی ټکولی او زندان ته اچولی وه دعا وکړه، هغوی ته يې د مغفرت غوښتنه وکړه او هغوی يې د هغه ظلم له خاطره چې مرتکب شوي يې ول او دا چې هغه د کفر خبرې ته وربللی وه، وبښل. اوس نو که چيرې هغوی مرتد او د اسلام له دايرې نه وتلي ول نو استغفار او ببښني غوښتلو ورته جواز نه درلود؛ ځکه د کفارو لپاره استغار د قرآن، سنت او اجماع له مخې جواز نه لري. د امام احمد رح او أئمه و دا کړنه او خبره په دې ذلالت کوی چې هغوی معين کسان نه تکفيرول، سره له دی چې د جهميه و عقيد او باور پر دې چې ويل يې: قرآن مخلوق دی او الله په آخرت کې بنه ليدل کيږي(د دغو امامانو له نظره کفر وه). او له امام احمد رح څخه روايت شوی دی چې ځينې معينې ډلې يې هم تکفير کړی دي. مگر هغه څه چې څرگنديږي دا دی چې: له هغه څخه په دې اړوند دوه روايتونه راغلي دي -دغه نظريه سمه

[1] (مجموع الفتاوی۱۲/۳۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نظر نه راځي- او یا هم په دې کې د تفصیل اختلاف شتون لری. په دې ډول چې: هغه کسان یې په معین ډول تکفیر کړي دی چې پرې حجت تمام شوی دی او د تکفیر شرطونو او موانعو یې شتون درلود. او هغوی یې چې په معین ډول نه دی تکفیر کړي د تکفیر د شرایطو او او موانعو د نشتون له امله دي، سره له دې چې په مطلق او عموم ډول د دغه ډول خبرو ویونکي یې تکفیر کړي دي،».

شیخ الاسلام رح د جهمیه و پر اعتقاد د رد په سیاق کې او دا چې باور یې صفت کلام په برحه کې کفر دی وايي: "لكن من كَان مومنا باللَّه ورسوله مطلقا ولم يبلغه من العلم ماْ يبين له الصواب فانه لا يحكم بكفره حتى تقوم عليه الحجة التي من خالفها كفر، اذ كثير من الناس يخطئ فيما يتأوله من القرآن و يجهل كثيرا مما يرد من معانى الكتاب والسنة، والخطا والنسيان مرفوعان عن هذه الامة والكفر لا يكون الا بعد البيان».[1]

يعني: «مگر هغه څوک چې پر الله او پیغمبر یې په مطلق ډول ایمان لري، خو علم ورته نه دی رسیدلی تر څو سم له ناسمو څخه تشخیص کړی نو په کفر یې حکم نه کیږي مگر دا چې پر هغه داسې حجت قایم کړای شي چې منکر یې کافر کیږي. ځکه ډیری خلک له قرآن نه پخپل فهم کې تیروځي او د قرآن او سنت د مفاهیمو په وړاندې ناپوهه دي. خطاء

[1] (مجموع الفتاوى١٢/٥٢٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نسیان(هیریدنه) له دې امت څخه لرې کړای شوی دي او کفر یوازې د (اتمام حجت) له بیان څخه وروسته رامنځته کیږي».

د شیخ الاسلام ابن تیمیه رح په دې اقوالو سره دا ثابته شوه چې هغه د تکفیر قضیه کې هم لکه د نورو مسائلو په څیر په د اهل سنت و جماعت ناجیه ډله او سمه لاره نیولې ده او پرته له هغه چانه چې الله او پیغمبر یې ورته کافر ویلی وي بل چاته کافر نه وایي، اد تکفیر مطلق او معین تر منځ توپیر ته قایل دي او تر هغو چاته کافر نه وایي څو چې پرې د حجت اقامه نه وي شوې، د تکفیر شرطونه موجود نه وي موجود شوی او موانع یې له منځه نه وي تللي.

امام شمس الدین ذهبی رح د دې تر بیا ن وروسته چې امام ابوالحسن اشعری رحمه الله د خپل عمر په وروستیو کې وویل: «زه هیڅ یو اهل قبله نه تکفیروم»، وایي: "وبنحو هذا أدينن، وكذا كَان شيخنا ابن تيمية فِي أواخر أيامه يقول: أنا لا أكفر أحدا من الْأمة".[1]

[1] (سیر أعلام النبلاء ۱۵/۸۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« زه هم همداسې باور لرم او زموږ شيخ ابن تيميه رح هم همداسې وه او د خپل عمر په وروستيو کې يې ويل: زه د دې امت هيڅ يو نه تکفيروم»،.[1]

دلته نو د شيخ الاسلام رح مخالفين وايي چې بيا يې ولې فخر الدين رازی تکفير کړی دی؟

په دې کې شک نشته چې دا خبره سمه نه ده او متأسفانه (په دې اړه يې) د شيخ خبره قطع او غوڅه کړې ده. د شيخ رح قول په کامل ډول تاسو ته رانقلوم:« كما صنف الرازي كتابه في عبادة الكواكب و الأصنام و اقام الأدلة على حسن ذلک ومنفعته ورغب فيه و هذه ردة عن الاسلام باتفاق المسلمين و ان كان قد يكون تاب منه و عاد الى الاسلام».[2]

يعني:« لکه څنګه چې فخر رازي د سيارو او بتانو د لمانځنې په اړه کتاب ليکلی، د هغوی ښيګڼې او ګټې يې بيان کړي او هغو په لور يې تشويق کړی، او پرته له شک نه د مسلمانانو په اتفاق سره ارتداد او له اسلام نه وتل دي. سره له دې چې هغه له دې کاره بيرته توبه کړې او اسلام ته راګرځيدلی دی.»

---

[1] (يعني دا چې دا عقيده يې د مبارک عمر تر آخره وه)
[2] (مجموع الفتاوی۴/۵۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفين د دې خبرې لومړی برخه را اخلي خو دوهمه يې چې شيخ رح پکې له دې کاره د هغه د توبې خبره کوي، له پامه يې غورځوی.

شيخ الاسلام رح بل ځای پخپلو کتابونو کې د نومورې توبه څرګندوي او پر هغه خپله مهرباني [1]کوي او وايي: "ما سلكه أهل البدع من أهل الفلسفة والكلام لا يصلون إلى علم ويقينْ بل إنما غَاية صاحبه الشك والضلال وهذا مما اعترفت به حذاقهم وممن اعترف به أبو عبدالله الرازي رحمه الله فِي غير موضع من كتبه ولفظه فِي بعضها لقد تأملت الكتب الكلامية والْمناهج الفلسفية فما رأيتها تشفي عليلا ولا ترو غليلا ورأيت أقرب الطرق طريقة القرآن ... ومن جرب مثل تَجربتي عرف مثل معرفتي وهذا قاله فِي آخر عمره فِي آخر ما صنفه وهو كثير التناقض يقول القول ثم يرجع عنه و يقول في الآخر ما يناقضه كما يوجد هذا فى عامة كتبه تغمده الله برحمته و عفا عنه و سائر المؤمنين «رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوٰنِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ »[2] وتوبته معروفة مشهورة".[3]

[1] (رحمه الله يې ويلي دي)
[2] (سورت حشر؛ ايت ۱۰)
[3] (بيان تلبيس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية۸/ ۵۳۰-۵۲۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« هغه لار چې فلاسفه او متکلمين پرې روان دي، پای يې شک او گمراهي ده او انسان د يقين او هدايت لارې ته نه برابروي، او دا هغه څه دي چې د دوی مشرانو پرې اعتراف کړی دی، د دې اعترافونو له ډلې د ابو عبدالله رازی رحمه الله اعتراف دی چې د خپلو کتابونو په مختلفو ځايونو کې وايي: د متکلمينو په کتابونو او د هغوی په فلسفي منهج کې مې دقت وکړ، مريض ته شفاء نه ورکوی او تږی نه خړوبوي (يعني په درد نه خوري). بهترينه لاره د قرآن کريم تگلاره ده...(وروسته له دې د صفاتو د اثبات او نفی په برخه کې ځينو آياتونو باندې استدلال کوي او وايی) هر څوک چې زما په څير دا لاره تجربه کړي له دې قضې سره به مخ شي. (تر دې وروسته شيخ الاسلام رح ادامه ورکوی او وايي): دا هغه څرگندونې دي چې هغه د خپل عمر په وروستيو او او آخرينو ليکنو کې کړي دي. د رازي په خبرو کې تناقضات زيات شتون لري، کله يې يو څه ووايي او وروسته بيرته ورڅخه په شا شي او له سره بيا داسئې يو څه چې (پخوانی) خبرې يې نقض او ردوي، لکه څنگه چې دغه متاقضه کړنه يې په ډيری کتابونو کې شتون لري. الله تعالی دې هغه او ټول مسلمانان په خپل رحمت کړي او له تيروتنو دې ورته تير شي.(الله تعالی فرمايی) : رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوٰنِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ

ترجمه: پروردگاره! موږ او زموږ هغه ورونه چې په ايمان راوړلو کې پر موږ مخکې شوی دي وبښه. او زموږ په زړونو کې د مومنانو لپاره کينه مه پريږده. پروردگاره!ته د ډير رحمت او مهربانۍ څښتن يې .(شيخ رح په آخر کې وايي) د رازي توبه او رجوع مشهوره ده».

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريمه شبهه: آيا شيخ الاسلام رحمه الله څلورګونو امامانو ته توهين او جسارت کړی دی؟

پر شيخ الاسلام رحمه الله يو له ښکاره تهمتونو او ناروا تورونو څخه دا ده چې مذهبي متعصبين وايي: ابن تيميه د څلورګونو أئمه[1] و(امامانو) په وړاندې بې ادبي او ګستاخي کوي او هغوی ته احترام نه لري.

دغه ډله (کسان) له څلورو حالتونو څخه خارج نه دي:

ألف: د ابن تيميه رح له کتابونو او آثارو سره اشنايي نه لري.

ب: او يا دا چې په درواغو يې ځان څلور ګونو أئمه و ته منسوب کړی او خپله باطله تګلاره له أئمه و څخه پيروی ګڼي.

[1] (امام ابو حنيفه شافعي مالک او احمد رحمهم الله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: یا دا چې د توهین او جسارت په معنی اومفهوم باندې نه پوهیږي او علمی نقد ورته گستاخي ښکاري.

د: یا دا چې پوچ او مذموم تعصب او د أئمه و اړوند خپله مبالغه یې په حقه گڼلې ده او څوک چې له هغوی سره مخالفت وکړي نو د أئمه و په وړاندې یې په بې ادبۍ متهموي.

ددغه څلورگونو حالتونو په اړه لا ډېره توضیح ورکوم:

لومړی حالت: ابن تیمیه رح د أئمه و په وړاندې له توهین کوونکو څخه نه وه بلکې د دغو ښاغلو امامانو له مدافعینو څخه وه، تر ټولو ښه بیلگه یې د نوموړي کتاب "رفع الْملام عن الْأئمة الْعلام" دی چې شیخ رح په دې کتاب کې د أئمه و او فقهاؤ تر منځ د اختلاف لس عوامل مطرح کړی دي او په یو ډول یې د دغو قدرمنو امامانو له حیثیت نه دفاع کړې ده تر څو څوک داسې تصور ونه کړي چې گنې أئمه و د خپلو نفساني خواهشاتو یا د بل کوم ناوړه سبب له مخې په خپلو کې اختلاف درلود. البته د دغو اسبابو او له أئمه و څخه د دفاع بیان یوازې په دې کتاب پورې ځانگړې نه ده بلکې په گڼو ځایونو کې یې دې قضایاو ته اشاره کړې ده.

شیخ الاسلام رح په رفع الملام او همدارنگه د مجموع الفتاوی په یوه برخه کې د علماؤ د اختلاف لس عوامل د حدیثو په رڼا کې بیان کړي دي چې په حقیقت کې دا د علماؤ د اختلاف لپاره یو سلسله عذر تراشل دي، تر څو له هغوی نه د ملامتۍ بار لرې کړي او د هغوی په وړاندې د گستاخانو ژبې لنډې کړې.

په دې ځآی کې اوو سببونو ته چې شیخ رح پرې بحث کړی دی په لنډ ډول په ترتیب سره ورته اشاره کوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی سبب: حديث يو امام ته رسيدلی او نورو ته نه دی رسيدلی.

دوهم سبب: حديث يو امام او عالم ته رسيدلی دی مگر ورته ثابت سوی نه دی.

دريم سبب: شايد امام حديث ضعيف وګڼي،- له راويانو نه د خپل برداشت او فهم له مخې يا د بل كوم سبب له امله- مگر(هغه روايت) د بل امام په وړاندې صحيح او ثابت وي،

څلورم سبب: دخبر واحد پر قبول باندې د يوه (امام)له طرفه د ځينو شرطونو وضع كول او د بل له لخوا د هغو نه منل.

پنځم سبب: حديث ورته رسيدلی او ثابت شوی هم دی مگر هغه ترې هير شوی دی.

شپږم سبب: عالم او يام امام د روايت صحيح مفهوم او دلالت ته نه وي متوجه شوی.

اووم سبب:او يا ځينې علماء په دې نظر دی چې په دې سياق کې د روايت دلالت او مفهوم نه اخيستل كيږي،. شيخ رح د دغې دفاعې په لړ کې درې نور سببونه هم زياتوي.[1]

همدارنگه له شيخ الاسلام رحمه الله څخه وروسته ډيرو نورو علماؤ هم د فقهاؤ ترمنځ د اختلاف په عواملو او اسبابو ليكنې كتابونه ليكلی دي او په دې برخه کې يې تفصيل وركړی

[1] (رفع الملام عن الإئمة الأعلام ۳۵-۹او مجموع الفتاوى ۲۰/ ۲۵۰-۲۳۹).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. شيخ الاسلام حمه الله په خپلو کتابونو کې په ډير احترام له أئمه رحمهم الله څخه يادونه کړې ده او په ډيره ښه توګه يې د هغوي درنښت او عزت کړی د ی.

کله چې له شيخ الاسلام رح نه پوښتنه وشوه چې د څلورګونو مذاهبو يو په بل پسې د لمونځ کول جواز لري او کنه؟ نو شيخ رح دا ډول ځواب ورته ورکړ:

«نعم تجوز صلاة بعضهم خلف بعض كما كان الصحابة و التابعون لهم باحسان ومن بعدهم من الأئمة الأربعة يصلى بعضهم خلف بعض مع تنازعهم في هذه المسائل المذكورة وغيرها. و لم يقل احد من السلف انه لا يصلى بعضهم خلف بعض و من انكر ذلک فهو مبتدع ضال مخالف للكتاب والسنة و اجماع سلف الأمة و أئمتها»[1]

يعني:« هوکې، په يو بل پسې يې لمونځ کول جواز لري لکه څنګه چې صحابه او تابعينو او له هغوی څخه وروسته څلورګونو امامانو سره له دې چې له يو بل سره يې په هغو مسايلو کې چې پوښتونکي يې پوښتي د نظر اختلاف درلود خو بيا يې هم يو په بل پسې لمونځ اداء کړی دی او له سلفو څخه هيڅ داسې نه دی ويلي چې يو په بل پسې بايد لمونځ مه ونه

[1] (مجموع الفتاوی۲۳/۳۷۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او دغه ډول فکر د کتاب الله، سنت او سلف أئمه و د اجماع په خلاف ده، او هر څوک چې له دې نه انکار وکړي مبتدع او گمراه دی.

همدارنگه شيخ رح د دغه ځواب په يوه برخه کې وايي: وإنما خالف بعض المعتصبينْ من المتأخرين: فزعم أن الصلاة خلف الحنفي لا تصح وإن أتَى بالواجبات؛ لأنه أداها وهو لا يعتقد وجوبها وقائل هذا القول إلى أن يستتاب كمايستتاب أهل البدع"[1]

يعني:«(په دې کې چې يو په بل پسې لمونځ اداء کړي هيڅ اختلاف نشته) مگر ځينو متعصبو متاخرينو له دې خبرې سره مخالفت کړی دی تر دې چې داسې گمان يې کړی: په حنفي پسې لمونځ کول جواز نه لري که څه هم ځينې واجبات يې(د دغه متعصب په نظر) تر سره کړي هم وي، (دليل يې دا دی) ځکه دغه حنفی د دغه عمل په وجوب باور نه لري او هغه د واجب په نيت نه تر سره کوي. (شيخ رحمه الله وايي:) دغسې کس بايد له خپلې خبرې نه توبه وکړي لکه څنگه چې مبتدع او بدعتي له خپل بدعت نه توبه کوي».

اوس به هم څوک چې د شيخ الاسلام رحمه الله له ليکنو او آثارو سره آشنايي ولري نو پر هغه به داسې تهمت وتړي؟ هيڅکله نه!

[1] (مجموع الفتاوى٣٧٦-٢٣/٣٧٥)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم حالت: په ډېرو مواردو کې مذهبي متعصبين يو امام ته خبرې منسوبوي او له هغو خبرو سره مخالفت درنو أئمه و ته گستاخي بلي. د بيلگې په توگه: ډېرې هغه بدعتونه چې د أئمه رحمهم الله په زمانه کې يې اصلا بهرنۍ وجود نه درلود، که چيرې يې رد يا ترې انکار وکړې نو د ائمه رحمهم الله په وړاندې به په جسارت(بې پروايۍ يا هم بې احترامۍ) متهم شې، يا سبحان الله! د بدعت ردول د أئمه و په وړاندې له گستاخۍ او جسارت سره څه اړيکه لري؟

له فلاسفه و څخه متاثره کلامی نظريه له علمي نقد لاندې نيسې، نو وايي: ده د أئمه و په وړاندې جسارت کړی دی. ايا أئمه رحمهم الله کلامي او له فليسوفانو نه متاثره ول؟ هيڅکله نه!

د خبرې نچوړ دا چې: أئمه و ته جسارت(موضوع) يې له خپلو بدعاتو او خزعبلاتو(بيهوده خبرو) څخه د سپر په توگه گرځولې تر څو يې څوک د بطلان جرأت ونه کړای شي.

دريم حالت: ځينو د علمي نقد او توهين تر منځ توپير نه دی درک کړی او که چيرې د غښتلو دلايلو له مخې د يو امام مفکوره د يو داسې کس له خوا چې د نقد اهليت ولري تر څېړنې لاندې ونيول شي نو ځينې دې ته د توهين او جسارت په سترگه گوري.

هوکې! دا سمه ده هغه کسان چې د نقد اهليت نه لري او د نقد په طريقه نه پوهيږي او په دې قضاياو کې مداخله کوي، دتوهين او بې ادبۍ مرتکب گرځي. مگر دا جهل او ناپوهي ده چې هر نقد ته د توهين تصور وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه نور هیڅوک له نقد پورته نه دي او له نیوکې سره مخ دي. لکه څنګه چې امام بخاری رحمه الله وایی: "لیس أحد بعد رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وسلم إلا یوخذ من قوله ویترك إلا رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وسلم". [1]

یعني:« له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وروسته د هیڅ کس ټولې خبرې نه اخیستل کیږي (نه منل کیږي) بلکې ځینې خبرې یې اخیستل کیږي او ځینې یې پریښودل کیږي».

امام مالک رحمه الله وایی: " کُل أحد یؤخذ من قوله، ویترك، إلا صاحب هذا القبر صلی الله علیه وسلم". [2]

یعني:« له رسول الله صلی الله علیه وسلم پرته د هر کس د خبرو یو برخه اخیستل کیږی او یوه برخه یې ترکیږ ي».

نو که چیرې دغه نقد او آراءو رد په ادب او د علم او پوهې په مخې وي، هیڅ مشکل نه لري او توهین نه حسابیږی بلکې د امت په ګټه ده او د علم او فهم لا ډیرې دروازې پر مخ پرانیزي.

[1] (جزء القراءة خلف الإمام، ص۱۴).
[2] (سیر أعلام النبلاء ۸/۹۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ائمه و، یارانو او ملګرو ډېر کله له خپلو استادانو سره مخالفت کړی دی او په هیڅ ډول بې ادبي نه ده ګڼل شوې.

څلورم حالت: د متعصبینو پر خلاف چې د حال په ژبه أئمه رحمهم الله، معصوم او له خطاو او تیروتنو څخه پاک ګڼي؛ شیخ الاسلام رح لکه د أئمه و رحمهم الله په څیر پخپل عصمت معتقد نه دی، سرچې له دې چې مذهبی متعصبین په ښکاره دا موضوع نه مطرحوي مګر دا چې پر هغوی د هیڅ علمي نقد په وړاندې تاب نه راوړی او منتقدینو ته د بې ادب او ګستاخ نوم ورکوي، دا پر دې دلالت کوي چې د هغوي په معصوم والی عقیده لري او دا چې له هغوی نه هیڅ خطا نه کیږي. په داسې حال کې چې ائمه رحمهم الله پخپله ځان له خطا او تیروتنې څخه پورته نه بلي او شرعي نصوصو ته تسلیم سوي دي.

د خپلو افکارو او نظریاتو په اړوند د امام ابو حنیفه رحمه الله(متوفای۱۵۰ه) لیدلوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن عابدين شامی رحمه الله وايی:« فقد صح عنه قال: اذا صح الحديث فهو مذهبی. و قد حکی ذلک ابن عبد البر عن ابی حنيفه و غيره من الأئمة.ه و نقله أيضا الامام الشعراني عن الأئمة الأربعة».[1]

يعني:« له امام ابو حنيفه نه په صحيح دليل سره ثابته شوې ده چې ويې فرمايل: هر کله چې حديث پخپل صحت او ثبوت ورسيږي، هماغه زما مذهب او تگلاره ده. او دا قول امام شعرانی هم له اربعه امامانو څخه رانقل کړی دی».

امام ابوحنيفه ا و امام ابويوسف رحمهم الله وايي:« لا يحل أن يأخذ بقولنا ما لم يعلم من أين أخذناه.»[2]

يعنی:« جائزه نه ده چې څوک زمونږ قول واخلي او پري عمل وکړي، پرته له دې چې پوهه شي چې له کوم ځايه مو اخيستی دی»

[1] (حاشية ابن عابدين – ردالمختار ١/٦٨).

[2] (التنبيه على مشكلات الهداية ٢/٥٤١

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه امام رحمه الله وايي: "لا ينبغِي لمن لم يعرف د ليلي أن يفتي ب لامي وكان رضِ الله عنه اذا أفتَّى يقول هذا رأى الْنعمان بن ثابت يعني نفسه وهو أحسن ما قدرنا عليه فمن جاء بأحسن منه فهو أولى بالصواب.[1]

يعني:« هغه چا ته ښه نه ده چې زما د خبرې دليل ونه پيژني او فتوا ورکړي. او امام رح به چې کله فتوا ورکوله نو ويل يې دا د نعمان بن ثابت يعني خپل نظر يې دی. دا فکر بهترين نظر چې مونږ ورته رسيدلی يو او که چيرې څوک له دې څخه بهتره راوړي نو هماغه خبره لومړيتوب لري او درسته ده».

امام عباس دوری رحمه الله وايي: ابو نعيم وفرمايل: له زفر نه می واوريدل چې ويل يې: فقال يومنا أبو حنيقة لابی يوسف: ويحك يعقوب؛ لا تكتب كُل ما تسمع مني، فإني قد أرى الرأی اليوم وأتركه غدا، وأرى الرأي غدا وأتركه بعد غد".[2]

[1] (الإانصاف في بيان أسباب الإختلاف، ص ۱۰۴).

[2] (أخرجه الدوري في تاريخ ابن معين ۳/۵۰۴، روايت شماره۲۴۶۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« يعني ابو حنيفه رح، ابو يوسف رح ته وويل: اې يعقوبه(ابو يوسفه) واى پرتا! هر څه چې له ما اورې مه يې ليکه! ځکه زه نن ورځ يو نظر لرم او سبا ممکن هغه ترک کړم او سبا چې کوم نظر لرم ممکن بل سبا دهغه په خلاف څه ووايم».

همدارنگه امام ابوحنيفه رح وايى: "ما جاءنا عن رسول اللَّه صنلى الله علينه وسنلم قبلناه على الرأس والعينين وماجاءنا عن اصحابه رحمهم اللَّه اخترنا منه ولم نَخرج عن قولهم وما جاءننا عن التابعينْ فهم رجال ونَحن رجال"[1]

يعني،:« هغه څه چې له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه مونږ ته رارسيدلي په سر، سترګو يې منو،او هغه څه چې د صحابه وو لخوا رارسيدلي د هغوى له منځه اقوال يې رااخلو او له خبرو يې دباندې نه وځو، مگر د تابعينو د څرگندونو په اړوند: هغوى هم سړي ول او مونږ هم سړي يو(هغوي اجتهاد کړى وه او مونږ به هم اجتهاد کوو).»

[1] (الانتفاء في فضائل الثلاثة الأئمة الفقهاء مالك والشافعي وأبي حنيفة رضي الله عنهم ١/١٤٤)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلو نظریاتو په اړه د امام مالک رحمه الله(متوفای۱۷۹) لیدلوری

امام دارالهجره رحمه الله فرمايي: "إنما أنا بشر، أخطئ وأصيب فانظروا في رأيي فكلما وافق الكتاب والسنة فخذوا به، وكلما لم يوافق الكتاب والسنة، فاتركوه"[1]

يعني:« زه له یو انسان پرته بل څه نه یم! د خطا او سموالي مرتکب کیږم، نو فکر او نظر مې وګورئ که چیرې له قرآن او سنت سره برابر وه نو وایې خلئ او عمل پرې وکړئ او که داسې نه وه نو خوشې یې کړئ او ترک یې کړئ».

په بل ځای کې وایی: " كُل أحد يؤخذ من قوله، ويترك، إلا صاحب هذا القبر صلى الله عليه وسلم".[2]

---

[1] (جامع بيان العلم وفضله۱/۷۷۵)

[2] (سير أعلام النبلاء ۸/۹۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« له رسول الله صلی الله علیه وسلم پرته د هر کس د خبرو یو برخه اخیستل کیږی او یوه برخه یې ترکیږ ي».

د خپلو نظریاتو په اړه د امام شافعي رحمه الله (۲۰۴ه) لیدلوری

امام شافعي رحمه الله وایي: "إذا وجدتم في كتابي خلاف سنة رسول الله صلی الله علیه وسلم , فقولوا بسنة رسول اللهصلى الله عليه وسلم ودعوا ما قلت".[1]

یعني:« که مو زما په کتاب کې داسې څه وموندل چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د سنتو مخالف ول، نو د پیغمبرصلى الله عليه وسلم سنت واخلئ او زما خبره ترک کړئ.»

همدارنگه وایي: " كُل حديث عن الْنبى صلى اللَّه عليه وسلم فهو قولي، وإن لم تسمعوه مني ".[2]

[1] (المدخل إلى السنن الكبرى، ص ۲۰۵ روایت شماره ۲۴۹)
[2] (آداب الشافعي ومناقبه، ص ۷۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« د پیغمبر صلی الله علیه وسلم هر حدیث زما نظر او قول هم دی، که څه هم هغه مو له مانه نه وي اوریدلي»

امام شافعی رح یو ځل یو حدیث بیان کړ، نو یو تن ورته وویل"تأخذ به یا أبا عبد اللَّه،؟ فقال: سبحان اللَّه أروي عن رسول اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم شيئا لا آخذ به؟! متَّى عرفت لرسول الله صلى الله عليه وسلم حديثا، ولم آخذ به، فأنا أشهدكم أن عقلي قد ذهب".[1]

یعني:« اې ابو عبدالله (شافعي) دا روایت اخلې او عمل پرې کوې؟ شافعي رح وویل: سبحان الله! له پیغمبر صلی الله علیه وسلم روایت شوی حدیث وا نه خلم او عمل پرې ونه کړم؟! هر کله چې له پیغمبر صلی الله علیه وسلم کوم روایت ماته راورسیدو خو هغه مې وانه خیستلو او عمل مې پرې ونه کړ؛ نو تاسو ټول شاهد اوسئ چې هغه مهال ما خپل عقل له لاسه ورکړئ».

په بل ځای کې امام شافعي رح فرمايي: " كُل ما قلت، وكان عن رسول الله صلى الله عليه وسلم خلاف قولي، مما يصح، فحديث النبی صلى الله عليه وسلم أولى، ولا تقلدوني".[2]

---

[1] (آداب الشافعي ومناقبه، ص٦٩)
[2] (آداب الشافعي ومناقبه، ص٦٩)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« هر هغه څه چې ما ويلي که چيرې د رسول الله صلی الله عليه وسلم د حديث مخالف ول، نو په هغه حديث عمل وکړئ او زما تقليد مه کوئ!».

امام احمد رحمه الله فرمايي:"كان أحسن أمر الشافعي رضِي الله عنه عندي أنه كَان إذا سمع الخبر لم يكن عنده، قال به وترك قوله". [1]

يعني:« زما په وړاندې د امام شافعي بهترين کار دا وه چې کله به يې کوم داسې حديث واوريدو چې مخکې به ورته نه وه رسيدلی نو حديث به يې اخيستو او خپلې پخوانۍ خبرې به يې پريښودې».

د خپلو نظرياتو اړوند د امام احمد رحمه الله (متوفای۲۴۱ هـ) ليدلوری

[1] (المدخل إلى السنن الكبرى، ص ۲۰۵ روايت شماره ۲۵۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد رحمه الله وايي: "من رد حديث رسول الله فهو على شفا هلكة"[1]

يعني:« څوک چې د رسول الله حديث رد کړي نو د هلاکت او بدبختۍ پر غاړه قرار لري».

همدارنگه فرمايي: "لا تقلدوني ولا تقلد مالک ولا الثوري ولا الأْوزاعِي، وخحذ من حيث أخذوا"[2]

يعني:« زما، مالک، ثوري او اوزاعي تقليد مه کوئ! بلکې له کوم ځايه چې هغوی اخذ کړی تاسو يې هم وکړئ!».

امام ابوداوود سجستانی رح وايي: له امام احمد رح نه مې واوريدل چې ويل يې: "أنا أكره أن يكتب عني راي"[3]. يعني:« زما دا نه خوښيږي چې نظر مې وليکل شي.»

[1] (مناقب الإمام أحمد، ص۲۴۹).

[2] (إعلام الموقعين عن رب العالمين ۲/۱۳۹).

[3] (مسائل الإمام أحمد رواية أبي داود السجستاني، ص۳۶۷ روايت شماره۱۷۸۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد رح فرمايي: "ليس أحد إلا ويوخذ من رايه، ويترك، يعني: ما خلا الْنبي صلى الله عليه وسلم".[1]

يعني:«پرته له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د هر چا د نظرياتو يوه برخه اخيستل كيږي او يو څه يې پريښودل كيږي».

همدارنگه فرمايي:"رأي الْاوزاعِي، ورأي مالك، ورأي سفيان كله رأي ، وهو عند سواء وإنما الحجة فيِ الْاثار".[2]

يعني:« د اوزاعي، مالک او سفيان ټولو رايې، نظريات دي او زما په وړاندې يو شان دي. دليل او برهان يوازې په احاديثو کې دی».

دا د څلور گونو امامانو رحمهم الله د اقوالو يوه برخه وه او څرگندوي چې پر هغوی نقد د هغه چا لپاره چې اهل يې وي نه يوازې دا چې توهين او جسارت نه دی بلکې د هغوی پر لاره او روش تلل او قدم ايښودل دي.

[1] (مسائل الإمام أحمد رواية أبي داود السجستاني، ص۳٦۸ روايت شماره۱۷۸٦)

[2] (جامع بيان العلم وفضله ۲/۱۰۸۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم حالت: د أئمه و په حق کې د خپلې مبالغې او تعصب له مخې، توهین او تجمید یې حکم ګرځولی او هر څوک چې د دوی په دغه ظالمانه ترازو کې وغورځي، نو پرته له درنګه یې د خپلو تعصبی عینکو له مخې د أئمه و رحمهم الله په وړاندې په توهین او جسارت متهموي.

لکه د نصاراو(مسیحیانو) په څیر چې هر کله مسلمانان ورته ووایي: عیسی علیه السلام د خدای بنده او استازی دی او د خدای زوی یا خپله خدای نه دی، نو راوپاریږي او وایي: مسلمانانو د عیسی علیه السلام په حق کې توهین کړی او ددغه عظیم الشان پیغمبر په وړاندې خپله ژبه اوږدوي ځکه زمونږه(مسیحیانو) په څیر هغه د خدای زوی یا خپله خدای نه ګڼي.

دوی تعصب او خپله باطله او شرکي مبالغه، احترام نوموي او هر څوک چې د دې شرکې او باطلې نظریې مخالف وي نو اولوالعزم پیغمبر ته په جسارت او بې ادبۍ متهم کیږي.

د دغو څلورو حالاتو له شرحې او څیړلو مونږ ته ثابته شوه چې شیخ الاسلام رحمه الله قدرمنو أئمه و رحمهم الله ته ځانګړی احترام درلود بلګې د هغوی له لوړمقام یې دفاع کړې او د سپک ژبو او جسارت کوونکو ژبه یې ور لنډه کړې ده.

څلورمه شبهه: آیا ابن تیمیه رحمه الله ناصبی او د اهل بیتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمن وه؟

روافض هداهم الله، شيخ الاسلام ابن تيمه رح په ناصبي متهموي او د اهل بيتو دښمن يې گڼي. په لومړي سر کې باید د ناصبي تعریف د اهل سنتو او روافضو په وړاندې وپيژنو ترڅو په ښه توگه دغه قضيه درک کړای شي.

ناصبي او نواصب يعني څه؟

نصب په لغت کې د یوشي د پورته کولو او راجگولو معنا لري او په شرعي اصطلاح کې نواصب، ناصبه او اهل نصب هغه کسان دي چې له علی رضی الله عنه او نورو اهل بيتو سره کینه ساتي او دښمني ورسره کوي.

دا هغه تعریف دی چې د اهل سنتو عموم مسلمانان يې وړاندې کوي، او په دې اعتبار او حيثيت ابن تيميه رح ناصبي نه وه بلکې د نواصبو مخالف وه چې دا به ددې بحث په دوام درک کړئ. مگر د رافضي شيعه گانو په وړاندې د ناصبي تعریف بشپړ توپیر لري او بل ډول دی، پام وکړئ چې رافضي علماء ناصبي څه ډول تعریفوي:

د روافضو په وړاندې هر څوک چې له راوفضو سره دښمني ولري حتی که ابوبکر او عمر رضی الله عنهما ته پر علی رضی الله عنه ترجیح او برتري ورکړي نو ناصبي گڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ابوعبدالله جعفر صادق (نه يې په درواغو) روايت کړی چې ګني هغه داسې ويلي: "ليس الناصب من نصب لنا أهل البيت؛ لأنك لا تَجد أحدا يقول أنا أبغض محمدا و آل محمد، ولكن الناصب من نصب لكم وهو يعلم أنكم تتوالونا وتتبرءون من أعدائنا".[1]

يعني:« ناصبي هغع څوک نه دی چې له مونږ اهل بيتو سره دښمني ولري ځکه ښکاره ده چې هيڅوک نه وايي: زه له محمد او آل محمد سره دښمني لرم. بلکې ناصبې هغه څوک دی چې له تاسو شيعه ګانو سره دښمني ولري په داسې حال کې چې پوهيږي تاسو تاسو له مونږ سره دوستي کوئ او زمونږ له دښمنانو بيزاره ياست».

او موسی بن محمد بن علی بن عيسی وايي: "كتبت إليه يعني عَلى بن محمد عليه السلام أسأله عن الناصب- هل أحتاج فيِ امتحانه- إلى أكثر من تقديمه الجبت و الطاغوت- و اعتقاد إمامتهما- فرجع الجواب من كَان على هذا فهو ناصب" [2]يعني:« د امام علی بن محمد[3] لپاره مې وليکل: آيا د ناصبي په ازمايلو کې تر دې ډير څه چې جبت او طاغوت ته پر (علی رضی

[1] (وسائل الشيعة، روايت ۱۲۵۴۸ وصفات الشيعة، ص۹ روايت شماره ۱۷)

[2] (وسائل الشيعة، روايت۱۲۵۵۹)

[3] (چې مشهر په امام هادی او امام لسم د شيعه ګانو دی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه) ترجيح ورکوي او په امامت يې باور لري؛ شته؟ ځواب راته راغلو چې هر څوک دا ډول وي نو ناصبي دی».

د رافضيانو قبحهم الله پر منطق جبت او طاغوت يعني ابوبکر او عمر رضی الله عنهما!.

د شيعه علماؤ او محققينو له ډلې محسن المعلم وايي: ناصبي هغه څوک دی چې له علي عليه السلام، د هغه د اولادې له امامانو او شيعه ګانو سره دښمني ولري»[1].

او يوشمير نور يې بيا په ښکاره دا څرګندوي چې ټول اهل سنت ناصبيان دي؛ د حسين بن شيخ محمد آل عصفور درازي بحراني په نوم د دوی له علماؤ يو تن وايي: "بل أخبارهم عليهم السلام تنادي بأن الناصب هو ما يقال له عندهم سنيا"[2]

يعني:« بلکې د أئمه و عليهم السلام اخبار او روايات نارې وهي چې د هغوی په وړاندې ناصبي هماغه سني دی».

څو کرښې لاندې بيا وايي: "ولا كلام في أن الْمراد بالناصبة هم أهل التسنَن".[3]

---

[1] (النصب و النواصب، ص٢٦١).

[2] (المحاسن النفسانية في أجوبة المسائل الخراسانية، ص١٤٧)

[3] (المحاسن النفسانية في أجوبة المسائل الخراسانية، ص١٤٧)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« په دې کې هیڅ اختلاف نشته چې له ناصبي څخه هدف هماغه اهل سنت دي».
له همدې امله ده چې امام ابوحنیفه رحمه الله او د اهل سنتو نورو علماؤ او مشرانو ته ناصبي وايي.

محمد بن یعقوب کلینی پخپل سند له محمد بن مسلم څخه روایت کوي چې ویل یې: دخلت على أبِي عبد الله ع و عنده أبو حنيفة فقلت له جعلت فداک رأيت رؤيا عجيبة فقال لی يا ابن مسلم هاتها فإن العالم بها جالس و أومأ بيده إلى أبِي حنيفة قال فقلت رأيت كاني دخلت داری و إذا أهلی قد خرجت على فكسَّرت جوزا كثيرا و نثرته على فتعجبت من هذه الرؤيا فقال أبوحنيفة أنت رجل تَخاصم و تجادل لئَاما (ایاما) في مواريث أهلک فبعد نصب شديد تنال حاجتک منها إن شاء الله فقال أبوعبد الله ع أصبت و الله يا أبا حنيفة قال ثم خرج أبو حنيفة من عنده فقلت جعلت فداک إني كرهت تعبير هذا النا صب، فقال يا ابن مسلم لا يسؤک الله فما يواطِی تعبيرهم تعبيرنا و لا تعبيرنا تعبيرهحم و ليس التعبير كما عبرة قال فقلت له جعلت فداک فقولک أصبت و تحلف عليه و هو مخطی قال نعم حلفت عليه أنه أصاب الخطأ قال فقلت له فما تأويلها قال يا ابن مسلم إنک تتمتع بامرأة فتعلم بها أهلک فتمزق عليک ثيابا جددا...".[1]

[1] (الکافي ۸/۲۹۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« پر ابو عبدالله جعفر صادق په داسې حال کې ورننوتم چې ابوحنيفه هم ورسره وه. امام ته مې عرض وکړ چې قربان دې شم، عجيب خوب مې ليدلی! امام وويل: و يې وايه چې (د دې)عالم يې دلته ناسته دی. او په لاس يې اشاره ابوحنيفه ته وکړه.

ومې ويل: ومې ليدل لکه په په کور کې چې يم، کورنۍ مې راغلله، ډير چهارمغز، يې مات کړل او زما پر سر يې وشيندل، دې خوب حيران کړی يم. ابو حنيفه وويل: ځو ورځې کيږي چې د کورنۍ په ميراث کې دښمني او جګړه کوې او تر ډيرې هڅې وروسته خپل حاجت ته رسيږې، إ ن شاء الله. امام صادق هغه ته وويل: په خدای قسم رښتيا دې وويل. وروسته ابوحنيفه لاړو او ما امام ته مې عرض وکړ: قربان دې شم، زما د خوب له دغه تعبيره چې دغه ناصبي وکړ بد مې راغلل. (امام صادق) وويل: خدای تاته بدي نه درکوي، د هغوی تعبير له مونږ او زمونږ له هغوی سره ورته والی نه لري، د خوب تعبير کوم چې هغه وويل نه دی. نو هغه(امام صادق) ته مې عراض وکړ: قربان دې شم، خو تاسو ورته وويل چې رښتيا واياست، او قسم مو هم وکړ په داسې حال کې چې هغه تېروتلی وه؟ ويې ويل: قسم مې وکړ چې هغه تيروتنه وکړه!

عرض مې وکړ نو تعبير يې څه ده؟

ويې ويل: ته له يوې ښځې سره متعه کوې، کورنۍ دې درباندې خبريږې او ستا په ځان کې نوې جامې درته څيرې کوي».

(c) ketabton.com: The Digital Library

نعمت الله جزائرى عليه من الله ما يستحق، وايي: "ويُؤيد هذا الْمعنى أن الْأئمة عليهم السلام وخواصهم أطلقوا لفظ الْناصبي على أبي حنيفة وأمثاله"[1]

يعني:«او دا د دې مفهوم تائيد کوي چې أئمه عليهم السلام او خواصو يې پر ابو حنيفه او امثالو يې د ناصبي لفظ اطلاق کړی دی».

علامهء شيعه، محسن المعلم پخپل کتاب "النصب و النواصب" کې په پنځم باب، دريم فصل، اوپه مطلب د: النواصب في العباد،کې له ۲۵۹صفحې نه وروسته ... ډير نومونه را اخيستي او او وايي دا ناصبيان دي، له دې جملې نه لاندې کسان دي: ابوبکر صديق، عمر بن خطاب، عثمان بن عفان، ام المؤمنين عائشه، انس بن مالك، حسان بن ثابت، ابو هريره، مغيره بن شعبه، ابو موسى اشعرى، زبير بن عوام، طلحه بن عبيد الله، سعد بن ابى وقاص رضى الله عنهم، سعيد بن مسيب، امام اوزاعى، امام مالك، عروه بن زبير، امام ذهبى، امام بخارى، امام زهرى رحمهم الله، او ډير نور له صحابه و، تابعينو، تبع تابعينو او نور مسلمان علماء او مشران.

لکه څنګه چې تير شول د روافضو د تعريف له مخې د اهل سنت ټول مسلمانان ناصبيان دي او ورته د نواصبو په سترګه ورته ګوري. اوس نو دا چې شيخ الاسلام رح ناصبي ګڼي

[1] (الأنوار النعمانية ۲/۳۰۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه د حیرانتیا خبره نه ده بلکې په حقیقت کې هغه هم د ټول اهل سنت او جماعت قافلې ته ورګډوي.

مګر د نواصبو په اړه د اهل سنت او جماعت د د دقیق او درست تعریف له مخې ابن تیمیه رح په میلونو له دې څخه واټن لري دی بلکې هغه له نواصبو سره په شدت چلند کړی. په دې ځای کې له اهل بیتو د مینې او کرکې او دغه راز د ناصبي ګمراه فرقې په هکله د شیخ الاسلام رح ځینې کړنې ستاسو خدمت ته وړاندې کوم.

شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله صاحب د "المنهاج السنة" د کتاب څښتن دی او هغه یې له صحابه او اهل بیتو څخه په دفاع کې لیکلی. بیاهم څنګه ممکنه ده چې ابن تیمیه رح ناصبي اود اهل بیتو دښمن وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن تیمیه رح نواصب دا ډول تعریفوي: هغه کسان دي چې له اهل بیتو سره دښمني کوي په ځانګړې توګه علی رضی الله عنه سره، او ځینې دغه ناصبیان علی رضی الله عنه ته ګنځلې کوي او او ځینې نور یې کافر ګڼي.[1]

شیخ الإسلام رح د اهل بیتو د محبت د وجوب په هکله وایي: "محبتهم عندنا فرض واجب یؤجر علیه"[2]

یعني:« یعني زمونږ په وړاندې له اهل بیتو سره مینه فرض او واجب ده، او له دې امله یو چاته اجر ورکول کیږي».

په بل ځای کې وایي"ولا ریب أن محبة أهل بیت النبي- صلى اللَّه علیه وسلم – واجبة"[3]

یعني:« یعني په دې کې شک نشته چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اهل بیتو محبت لازم او واجب دی».

[1] منهاج السنة النبویه ۷/۳۳۹).
[2] (مجموع الفتاوی۴/۴۸۷)
[3] (منهاج السنة ۲/۱۰۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ رح د اهل بيتو رضی الله عنهم، په وړاندې د بغض او کينې په اړه وايي: "من أبغضهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين لا يقبل الله منه صرفا ولا عدلا".[1]

يعني:« د الله، ملائکو او ټولو خلکو لعنت دې پر هغه چا وي چې له اهل بيتو سره دښمني او کينه لري، الله د هغه هيڅ فرضي او نفلي عبادت نه قبلوي».

دعلی رضی الله عنه د لوړې رتبې او مقام په اړه وايي:"فضل عَلي وولايته لله وعلو منزلته عند الله معلوم، ولله الحمد، من طرق ثابتة أفادتنا العلم اليقيني، لا يحتاج معها إلى كذب ولا إلى ما لا يعلم صدقه"[2]

يعني:« د الله تعالی په وړاندې د علی رضی الله عنه فضل، بزرگي، ولايت او لوړ مقام په صحيحو او ثابتو رواياتو چې د يقيني علم څرگندونه کوي، معلوم او مشخص دي. - لله

[1] (مجموع الفتاوی۴/۴۸۸)

[2] منهاج السنة ۸/۱٦۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد- د دغو صحیحو او ثابتو روایاتو په شتون سره د (روافضو) درواغو او هغو روایاتوته چې صحت یې معلوم نه دی؛ اړتیا نشته».

د حسین رضی الله عنه د شهادت او د هغه د قاتلینو په اړه وایي: "وأما من قتل الحسينْ أو أعان على قتله أو رضِی بذلك فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين لا يقبل الله منه صرفا ولا عدلا" [1]

یعني:« د الله، ملائکو او ټولو خلکو لعنت دې پر هغه چا وي چې حسین رضی الله عنه یې وژلی یا یې د هغه په وژنه کې مرسته او همکاري کړې ده، او یا هم پرې خوښ شوی وي. الله د هغه هیڅ فرضي او نفلي عبادت نه قبلوي».

له نواواصبو د برائت او بیزارۍ په اړه وایي: "ويتبرؤون من طريقة الروافض والشيعة الذين يبغضون الصحابة ويسبونهم، وطريقة النواصب والْخوارج الذين يؤذون أهل البيت بقول أو عمل"[2]

یعني:« (سلف او اهل سنت) د شیعه روافضو له تګلارې چې صحابه و سره کینه او دښمني لري او کنځلې ورته کوي؛ بیزاره دی. همدارنګه د نواصبو خوارجو، له منهج نه چې پخپله ژبه او عمل سره اهل بیتو ته ازار او اذیت ورکوي. برائت او بیزاري اعلانوي».

[1] (مجموع الفتاوی۴/۴۸۷)
[2] (العقيدة الواسطية، ص۲٦).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ رحمه الله په کتابونو او ليکنو کې دغه ډول قضاياوې ډېر زياتې ليدل کيږي، مگر "مشت نمونه خروار" ځينې مو يې ستاسې په خدمت کې وړاندې کړل.

ډيرې موارد چې شيخ الاسلام رح پر روافضو پر رد کې ليکلي د "الزام خصم" له باب څخه دي، او هغوی يې د خپلې باطلې عقيدې په وړاندې ملزم گرځولي دي، تر څو خپل بطلان او خطاو ته پاملرنه وکړي؛ مگر روافضو د هغه خبرې غوڅې کړي او د ناصبي والي تهمت يې ورپورې تړلی دی.

لکه څنگه مو چې په لومړي سر کې يادونه وکړه چې روافض ټول اهل سنت ناصبي گڼي، ځکه کوم تعريف چې دوی يې د نواصبو په اړه وړاندې کوي، نه يواځې دا چې شيخ الاسلام رح د روافضو د تهمت او افتراء په دغه قافله کې راځي بلکې له اهل سنتو څخه هيڅ يو ورڅخه سالم نه دی پاتې او ټول پکې شامليږي.

همدارنگه دا چې روافض د الله تعالی صفات امامانو ته ورکوي، نو هر څوک چې ددوی له دغه شرک او غلو څخه منکر شي د اهل بيتو د دښمن نوم پرې ايږدي او د ناصبي ټاپه پرې وهي.

يهوديان او مسيحيان هم مسلمانان د موسی عليه السلام په دښمنۍ تورنوي ځکه د هغوی منسوخ او تحريف شوی دين نه مني، په ځانگړې بيا توگه مسيحيان ځکه (مسلمانان)د هغوی په څير عيسی عليه السلام خدای يا هم د خدای زوی نه گڼي.په دې کې شک نشته چې رافضيان د ترې پرمخ تر ټولو ډېر ناصبي مخلوق دی چې د رسول الله صلی الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم د میرمنو په وړاندې چې له اهل بیتو څخه دي ژبه اوږدوي او په اړه یې ډېرې سپکې څرګندونې کوي.

پنځمه شبهه: ایا شیخ الاسلام رح د قبرونو له زیارت څخه منکر دی په ځانګړې توګه د پیغمبر ص د قبر زیارت یې حرام ګڼلی؟

د افراطي صوفیانو او د شیخ رحمه الله د دښمنانو یوه شبهه چې په هغه پسې تهمت تړي او وایي: ابن تیمیه د قبرونو زیارت نه مني، آن تر دې چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د قبر زیارت یې حرام ګڼلي دی. دلته به دوه موضوع ګانې چې دوی سره ګډې کړي دي یو له بله تفکیک کړو او وضاحت او رڼا به پرې واچوو:

لومړی موضوع: ایا ابن تیمیه رحمه الله دقبرونو زیارت حرام ګڼلو؟

یقیناً چې نه! ځکه هغه لکه د ټولو اهل سنتو د قبرونو زیارت د شرایطو په پام کې نیولو سره سنت او یو غوره عمل ګڼلی دی.

شیخ الاسلام رحمه الله د قبرونو زیارت په دوه برخو شرعي او بدعي باندې ویشي او وایي: "اما زیارة القبور، فهي على الوجهين، شرعية و بدعية، فالشرعية: مثل الصلاة على الجنازة، و المقصود بها الدعاء للميت، كما يقصد بذلک الصلاة على جنازته. كما كان النبي صلى

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عليه وسلم يزور أهل البقيع و ويزور شهداء أحد ويعلم أصحابه إذا زاروا القبور أن يقولوا: {السلام عليكم دار قوم مؤمنين وإنا إن شاء الله بكم ... وأما الزيارة البدعية : وهى زيارة اهل الشرک من جنس زيارة النصارى الذين يقصدون الدعاء للميت والاستعانة به و طلب الحوائج عنده فيصلون عند قبره و يدعون به فهذا ونحوه لم يفعله احدا من الصحابة ولا أمر به رسول اللّٰ صلى الله عليه وسلم ولا استحبه أحد من سلف الْأمة وأئمتها بل قد سد الْنبي صلى الله عليه وسلم باب الشرك ".[1]

يعني:« د قبرونو زيارت په دوه ډوله دی، شرعي او بدعي زيارت. شرعي زيارت: پر مړي لکه د جنازې د لمانځه په څېر ده چې هدف يې د مړي لپاره دعاء ده، او همدارنګه پر هغه د جنازې د لمانځه اداء کول دي.

پيغمبر صلى الله عليه وسلم د بقيع د هديرې او د احد دشهيدانو د قبرونو زيارت کولو، او خپلو ملګرو ته يې هم ښوونه کوله چې هر کله د قبرونو زيارت کوي نو دې ووايي: السلام عليكم دار قوم مؤمنين وإنا إن شاء الله بكم ...(او همدارنګه يې نور مسائل بيان کړي او وروسته تر هغه وايي) او بدعي زيارت: هغه دی چې مشرکين او نصارا يې تر سره کوي؛ په

[1] (مجموع الفتاوى۴۲ /۳۲۷-۳۲۶او ۲۷/۱۱۹ و قاعدة جليلة في التوسل والوسيلة، ص ۳۳-۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې ډول چې له مړو د دعاء غوښتنه کوي، له هغوی مرسته غواړي، خپلې اړتیاوې د هغوی په وړاندې لټوي، د هغوی د قبرونو په مخکې لمونځ کوي او په چیغو، بغارو سره هغوي رابلي.

دغه ډول زیارت او بیلګې یې هیڅ کوم صحابې نه دی ترسره کړی، نه هم رسول الله صلی الله علیه وسلم پرې حکم کړی او نه هم له سلفو رحمهم الله څخه چا دغه ډول زیارت ښه ګڼلی بلکې رسول الله صلی الله علیه وسلم د شرک دروازه تړلې ده».

نو دا له تهمت څخه پرته بل څه نه دي او پر شیخ الاسلام رح تپل شوي غټ بهتان او دروغ دي.

دوهمه موضوع: شدُّ الرِحال یا د پیغمبر او نورو صالحینو د قبرونو پر لور سفر کول.

شیخ الاسلام رحمه الله د انبیاؤ او اولیاؤ د قبرونو په لور د سفر قصد(نیت) کول ممنوع ګڼي، نه داچې مطلقا د قبرونو زیارت؛ د هغه ډیری مخالفینو دا دوه موضوعګانې سره ګډې کړي، خو ډیرو علماؤ چې د نوموړي له کتابونو او آثارو څخه خبر دي له هغه یې دفاع کړې او دا قضیه یې روښانه کړې ده. لکه علامه ابن عابدین شامي رحمه الله چې انصاف یې په پام کې نیولی او وایي: " و ما نسب الى الحافظ ابن تيمية الحنبلي من أنه يقول بالْنهي عنها فقد قال بعض العلماء إنه لا أصل له، وإنما يقول بالْنهي عن شد الرحال إلى غير المساجد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الثلاث. أما نفس الزيارة فلا يُخالف فيها كزيارة سائر القبور، ومع هذا فقد رد كلامه كثير من العلماء"[1].

يعني:« هغه څه چې حافظ ابن تيميه حنبلی پورې يې نسب شوی چې هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبر له زيارت نه منع کړې ده؛ نو ځينې علماء وايي: چې دا نسبت اصل او بنسټ نه لري؛ بلکې له درې ګونو مساجدو پرته بل لور ته سفر ممنوع ګڼلو مګر لکه د نورو قبرونو په څير د رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبر مطلق زيارت کولو مخالف نه وه؛ سره له دې چې دا خبره يې ډيرې علماؤ رد کړې ده».

همدارنګه علامه انور شاه کشميری رحمه الله وايي: "اختار ابن تيمية أن السفر لزيارة قبر الْنبي صلى الله عليه وسلم الْمبارك غير جائز بل يريد السفر إلى الْمسجد الْنبوي ثم إذا بلغ الْمدينة يستحب له زيارة الْمبارك، وقال باستحباب زيارة القبور الْملحقة لمكَان لثبوت زيارة الْنبي - صلى الله عليه وسلم - جنة البقيع وغيرها، ولقد أخطأ الْناقلون فِي نقل مذهب ابن تيمية كما قال ابن عدين: إن تيمية يمنع من الارتحال وشد الرحال إلى زيارة القبر الشريف ويُجوز السفر الْمحض للزيارة، ووافق ابن تيمية فِي هذه الْمسألة أربعة من الْمتقدمينْ ومنهم اَلجويني والد إمام الحرمينْ، وابتلي ابن تيمينة بالبلايا والشدائد حينْ

[1] (رد المحتار على الدر المختار، ۲/٦۲٦؛ باب: حرم المدينة و مكة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار هذه الْمسألة، وصنف تقي الدين السبكي رسالة فِي رد ابن تيمية وسماها شفاء السقام فِي زيارة خير الأنام وما وجدت فيها شيئا جديدا وطريا وتصدى إلى تقوية الضعاف، ثم صنف ابن عبد الْهادي فِي الرد على السبكي وسماها الصارم الْمنكي على نحر السبكي وقد أجاد فِي تصنيفه ثم رد ابن علان على ابن عبد الْهادي وسماها الْمبرد الْمبكي على الصارم الْمنكي، وتطرق التصنيف من الطرفيْن، ومذهب جمهور الْأئمة أن زيارة القبر الشريف جائزة ومن أعلى القربات".[1]

يعني:« ابن تيميه دا نظر غوره کړی دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د قبر پر لور (په مطلق نيت سره) سفر ناجائز دی، د سفر قصد بايد د مسجد نبوی په لور وکړای شي او هغه ځای ته تر تګ وروسته مستحب دی چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبر زيارت وشي. همدارنګه له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه د بقيع د او نورو زيارتونو د ثبوت په دليل، دهغو نورو قبرونو د زيارتونو په مستحب والي هم باور لري چې په دې ځای پورې تړلي دي.

مګر هغه کسان چې د ابن تيميه نظر او خبرې يې را نقل کړي دي، نو د هغو په نقل کې يې خطاء او تيروتنه کړې ده. لکه هغسې چې ابن عابدين شامي وايي: ابن تميه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د قبر په لور د سفر قصد (نيت)کول منع کړي دي مګر خالص او پرته

[1] (العرف الشذي شرح سنن الترمذي، ١/٣٢٧)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نيت څخه سفر او زيارت جائز ګڼي. دغه نظر له هغه څخه مخکې څلور تنو متقدمينو هم درلود، له دې جملې امام الحرمين جويني، وه.

همدارنګه ابن تيميه د خپل دغه نظر په خاطر ځورول شوی هم دی او تقی الدين سبکي د ابن تيميه په رد کې کتاب ليکلی او نوم يې ورته شفاء السقام فِي زيارة خير الأنام ايښی دی، په دې کتاب کې مې څه شی نوي او تازه ونه ليدل خو هڅه يې کړې تر ترڅو ضعيفو رواياتو ته قوت وروبښي. له هغه وروسته ابن عبدالهادی د سبکي په رد کې د الصارم الْمنکي علی نحر السبکي په نوم په ډېره ښه توګه کتاب ليکلی. تر دې ورسته ابن علان د ابن عبد الهادي په رد کې کتاب ليکلی او نوم يې ورته الْمبرد الْمبکي علی الصارم الْمنکي ايښی دی، او دغو تصنيفاتو له دواړو خواو ادامه پيداکړې. د جمهور أئمه و مذهب دا دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د شريف قبر زيارت جائز دی او له لوړترينو قرباتو دی».

سره له د علامه کشميری رحمه الله د کلام وروستۍ برخه د نقد وړ ده او بحث به پرې وشي خو د شيخ الاسلام رح په حق کې د نوموړي انصاف د ستاينې وړ دی، دا دی د يو عالم روش، او له دې ځای نه د يو عالم او متعالم[1] توپير ښکاره او څرګنديږي.

[1] (عالم نما)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الاسلام رح د خپل دغه فکر له امله د مخالفیو او حاقدینو لخوا تر ازار او اذیت لاندې راغلی تر دې چې نوموړی له همدې امله زنداني کړای شو او دا یې وروستی زندان شو چې پکې له دنیا له نه ولاړو. وروسته له دې چې شیخ رح د خپلو مخالفینو او دښمنانو لخوا نه زندان ته ولویدو، ډیرو علماؤ او پوهانو د نوموړي د دې فکر ملاتړ وکړ او له هغه یې دفاع وکړه، له دې ډلې د بغداد علماء ول چې علامه ابن عبدالهادی پرې شرحه لیکلې او د هغوی ملاتړ یې رانقل کړی دی.[1]

د شیخ الاسلام رح مخالفین له هغه سره په کینه او دښمنۍ دومره وړاندې لاړل چې د نوموړي هغه اجتهادي نظر یې هم تکفیر کړ چې له هغه پخوا هم پرې علماء او خلک ولاړ ول او شیخ ابن تیمیه رح یې پر دې متهم کړ چې د رسول الله صلی ال علیه وسلم په شریف مقام کې کمی او تنقیص کړی دی معاذالله،. د کمزورو او پاتې راغلو منطق له تهمت، دروغو او تزویر پرته بل څه نه دی!.

---

[1] (العقور الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص٣٥٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبرونو په لور د سفر د قصد کولو يا شد الرحال حکم

شيخ الاسلام رح په دې نظر وه چې فقط د قبرونو د زيارت لپاره د سفر قصد که څه هم د پيغمبر صلى الله عليه وسلم مقبره وي، جائز نه دی او که چا د مسجد نبوي په لور د سفر نيت کړی وي بيا ورته دا مستحب ده چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم، د بقيع هديرې او او احد د شهيدانو زيارت وکړی. د شيخ رح استدلال پر دې حديث مبارک دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: "لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: المسجد الحرام، ومسجد الرسول صلى الله عليه وسلم، ومسجد الْقصَى"[1]

يعني:« پرته له درې مسجدونو څخه بل لور ته د عبادت په نيت د سفر بار نه تړل کيږي، هغه درې مساجد: مسجد حرام، مسجد نبوی، او مسجد اقصی دي،».

د ا حديث دا روښانه کوي چې له دغو درې مساجدو پرته بل ځای ته د عبادت په نيت د سفر پنډکی تړل منع دي. که څه هم مخالفين وايي: په دې حديث کې د مسجد کلمه راغلې ده او خبره د مسجد په اړوند ده، نو دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم او نورو د قبر له زيارت سره څه اړيکه لري؟بلکه جائز ده چې د قبرونو او او نورو ځايونو په لور سفر وشي لکه چې د علم د طلب لپاره سفر جائز دی.

[1] (صحيح بخاری روايت شماره۱۱۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځواب کې یې باید ووایو:

لومړی: د حدیث سهی مفهوم دا دی چې: د عبادت او تقرب په قصد هیڅ ځای ته د سفر پنډکی نه تړل کیږي او دا (خبره) یوازې مسجد ته نه ده ځانګړې. دلیل یې دا دی: کله چې د مساجدو پر لور چې د ځمکې پر مخ بهترین ځایونه دی د عبادت په نیت ورته د سفر پنډکی تړل منع شوي وي په نورو ځایونو ته خو په حتمي او اولي ډول سره منع دي.

او دا چې څوک وایي چې هدف یوازې مساجد دي نو یوه ناسمه او نامعقوله خبره یې کړې ده. د ذهن د تقریب(پوهولو) لپاره یو مثال درته وړاندې کوم: په یو ځای یو ښکلی او زړه وړونکی مسجد شتون لري، مګر قبر هلته نسته! د دوی په عقیده دا جواز نه لري چې هغه ځای ته د عبادت لپاره د سفر پنډکی وتړو، ځکه د دې حدیث منظور یوازې مساجد دي، مګر که د مسجد تر څنګ د انبیاؤ یا صالحینو کوم قبر شتون ولري، د دغې ډلې په نظر، سفر کول ورته جواز لري. دا څه ډول منطق دی؟

همدارنګه داسې روایت وجود لري چې د دې حدیث درسته معنا مونږ ته واضح کوي، قزعه وایي: ابن عمر رضی الل عنه ته می وویل: ایا د طور غره ته لاړ سم؟ ابن عمر رضی الله عنهما وویل: "دع الطور ولا تأتها، وقال: لا تشدوا الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد".[1]

[1] (الکتاب المصنف في الأحاديث والآثار- مصنف ابن أبي شيبة، روات شماره ۷۹۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« د طور خوا ته تلل پریږده او وروسته يې وويل: له درې مسجدونو پرته د عبادت په قصد د سفر بار نه تړل کيږي». نو له دې حديث نه د ابن عمر رض فهم او برداشت په مساجدو پورې نه وه مختص بلکې هر هغه ځای رانغاړي چې د عبادت او تقرب په نيت ورته سفر کيږي.

دوهم: مگر د قبر په لور سفر په علمي سفر قياسول، ناسم قياس دی، ځکه د قبر په زيارت کې ځای او قبر منظور او هدف دي، مگر د علم په سفر کې، غرض او هدف د علم زده کړه ده، نه کوم ځای او يا مکان.بايد پر دې پوهه شو چې د شيخ الاسلام رح نظر له د رسول الله صلی الله عليه وسلم له حديث څخه اخيستل شوی او داسې هم نه ده لکه څنگه يې چې د شيخ رح مخالفين نورو ته ښيي، چې گنې هغه په دغه فکر کې تفرد کړی (يوازې دی) او مخکې يا وروسته له هغه نه چا داسې څه نه دي ويلي او نه هم پرې عقيده لري.

ځينې هغه علماء چې له شيخ الاسلام رحمه الله نه مخکې يې د قبرونو په لور سفر منعه کړی دی

له دې جملې نه دا علماء دي: امام مالک رح (متوفای ۱۷۹ه)، ابن بطه العکبري رح الل (متوفای۳۸۷ه)، ابومحمد جوينی رح (متوفای ۴۳۸ه – پلار د ابوالمعالی جوينی)، ابن عقيل (متوفای ۵۱۳)، قاضی عياض (متوفای۵۴۴ ه)، ابن الأثير رح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ الإسلام رح د امام مالک رح ،خبره دا ډول رانقلوي: "وسئل مالك عن رجل نذر أن يأتِى قبر النبيْ صلى الله عليه وسلم فقال مالك: إن كَن أراد القبر فلايأته وإن أراد المسجد فليأته. ثم ذكر الحديث {لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد} ذكره القاضِي إسماعيل فِ مبسوطه"[1]

يعنى:« له امام مالک نه پوښتنه وشوه چې يو کس نذر کړی دی تر څو د رسول الله صلى الله عليه وسلم قبر ته راشي(حکم يې څه دی؟) امام مالک ورته وويل: که چيرې يوازې د قبر د زيارت قصد او اراده لري، نو نه دې راځي؛ مگر که چيرې د مسجد اراده لري نو کولی شي، راشي. ورسته تر دې يې په دې حديث استدلال وکړ {لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد} د امام مالک دا قول قاضي اسماعيل پخپل کتاب مبسوط کې ذکر کړی دی».

متأسفانه د قاضي اسماعيل دغه کتاب(المبسوط) تر دې دمه او تر کومه ځايه چې زه پوهيږم، ورک دی او هيله لرم چېځ په راتلونکې کې يې څوک پيدا او چاپ کړي. والله اعلم، مگر په دې مفهوم د "المدونة" په کتاب کې داسې راغلی دي."ومن قال عَلى المشى إلى بيت المقدس أو إلى المدينة يأتيهما أصلا إلا أن يكون أراد الصلاة فِي مسجديهما فيأتيهما راكبا".[2]

[1] (مجموع الفتاوى۱/۳۰۴)

[2] (المدونة۱/۵۶۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« كه څوک(په ځان نذر وکړي او) ووايي: پر ما لازمه ده چې د بيت المقدس يا مدينې منورې په لوری په خپلو پښو لاړ سم، نو په دې نذر دې وفا نه کوي؛ مګر دا چې يوازې په هغو دوو مساجدو کې يوازې د لمانځه اراده ولري. او کولی شي سپور لاړ شي.»

ابن تيميه رح د امام مالک رح د کلام په اړه وايي: "ومالك يستحب ما يستحبه سائر العلماء من السفر إلى المدينة والصلاة فِي مسجده وكذلك السلام عليه وعلى صاحبيه عندقبورهم اتباعا لابن عمر. ومالك من أعلم الْناس بهذا لأنه قد رأى التابعينْ الذين رأوا الصحابة بالمدينة ولهذا كَان يستحب اتباع السلف فِ ذلك. ويكره أن يبتدع أحد هناك بدعة".[1]

يعني:«مالک رح د نورو علماؤ په څير د مدينې منورې په لور سفر، هلته لمونځ کول، او همدارنګه له ابن عمر رضی الله عنهما نه په پيروۍ ، رسول الله صلی الله عليه وسلم او دوو يارانو(ابوبکر او عمر رض) ته يې د هغوی د قبرونو مخامخ سلام ليږل، مستحب ګڼل. او مالک رح په دې قضيه کې له ډيرو پوهه کسانو وه ځکه تابعين يې ليدل ول او هغوی په

[1] (مجموع الفتاوى٢٧/٣٧٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدینه کې صحابه لیدلي ول. له همدې امله یې له سلفو پیروی ښه ګڼله او دا یې بد ګڼل چې څوک هلته بدعت تر سره کړي.»

ابن بطه العکبري د هغو بدعاتو له جملې چې ذکر کوي یې وایي: "البناء علی القبور و تَجصیصنها و شدالرحال إلی زیارتها"[1].

یعني؛« (د بدعاتو له جملې نه) په قبر کوټې جوړول، د هغه ګچ کاري کول او همدارنګه د هغوی د زیارت لپاره د سفر بار تړل دي».

امام نووی رح (متوفای ٦٧٦ه) د ابومحمد جوینی له نظر نه په نقل وایی:« علماء د عبادت په نیت په سفر کولو کې له درې مساجدو پرته نورو کې اختلاف لری لکه د صالحینو قبرونو یا مبارکو ځایونو او نورو اماکنو ته سفرکول. شیخ محمد جوینی چې زمونږ له یارانو(شوافع) دی هغه یې حرام او ممنوع ګڼلي دي».[2]

امام ابن حجر عسقلاین د "لا تشد الرحال" حدیث په شرحه کې د جوینی او قاضی عیاض رأیه دا ډول رااخلی: "قال الشیخ أبو محمد ا لجویني: یحرم شد الرحال إلی غیرها؛ عملا بظاهر هذا الحدیث. وأشار القاضِي حسینْ إلی اختیاره، وبه قال عیاض وطائقة".[3]

---

[1] (الشرح و الإبانة في أصول السنة و الديانة و مجانبة المخالفين و مباينة أهل الأهواء المارقين، مشهور به الإبانة الصغرى، ص۲۷۳؛ مسائل شماره ۵۳۵ او ۵۳۵).

[2] (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج ٩/١٠٦).

[3] (فتح الباري شرح صحيح البخاري ٣/٦٥).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« شيخ محمد جويني وايي: ددغه حديث پر ظاهر د عمل له خاطره د عبادت په قصد د سفر بار تړل پرته له درې مساجدو نه حرام دي. او قاضی حسين دې رأی ته اشاره کړې او قياض او يو ډله نور هم په دې فکر او نظر ول».

علامه ابن قدامه مقدسی ر (متوفای ٦٢٠ه) دقبرونو په لور د شدالرحال په اړوند د ابو الوفاء ابن عقيل حنبلی د نظر په رانقلولو کې وايي "فقال ابن عقيل: لا يباح له الترخص؛ لأنه منهي عن السفر إليها"[1].

يعني:« ابن عقيل وايي: د قبرونو په لور سفر جواز نه لري ځگه چې منعه ورنه شوې ده»

ابن الاثير رح وايي: "(لاتشد الرحال)... والْمراد: لا يقصد موضع من الْمواضع بنية العبادة والتقرب إلى الله تعالى إلا إلى هذه الْاما كن الثلاثة، تعظيما لشأنها وتشرَيفا". [2]

[1] (المغني ٢/١٠٠).

[2] (جامع الأصول في أحاديث الرسول ٩/٢٨٣).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:«له "لاتشدالرحال " نه هدف دا دی چې له دغو درې ګونو ځایونو[1] پرته هیڅ ځای ته د عبادت په نیت قصد او اراده ونشي-د دغو(درې) ځایونو د عزت او شریف مقام لپاره».

علامه نعمان بن محمود آلوسی رح (متوفای ١٣١٧ه) وروسته تر دې چې د قبرونو په لور د سفر دحرمت په اړه د ابن تیمیه قول ته لا قوت وربښي وايي: "ونهاية الكلام فِي هذا الْمقام: أن شيخ الإسلام لم ينفرد بهذا القول الذي شنع به عليه، بل ذهب إليه غيره من الأئمة الْأعلام"[2]

یعني:« یعني په دې باب کې د خبرې لنډیز دا ده چې: شیخ الاسلام پخپل دغه قول کې یوازې نه دی چې مخالفینو یې تر نیوکو لاندې نیولی، بلکې پرته له هغه نه ځیني امامان هم پر دې نظر ول».

[1] (مسجد الحرام، مسجد النبوی و مسجد الأقصى)

[2] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين، ص٥٩١).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې هغه علماء چې له شيخ الاسلام رح څخه يې وروسته د قبرونو په لور سفر منع کړی دی.

د بغداد يوه ډله علماؤ په دې برخه کې د د شيخ الاسلام رحمه الله له نظر سره موافقت کړی او دفاع يې ورڅخه کړې ده. علامه ابن عبدالهادي رحمه الله وايي: " وقد وصل ما أجاب به الشيخ فِي هذه المسألة إلى علماء بغداد فقاموا فِي الانتصار له وكتبوا بموافقته ورأيت خطوطهم بذلك".[1]

يعني:« کله چې په دې برخه کې د شيخ رحمه الله ځواب د بغداد علماؤ ته ورسيد، نو د هغه مرستې ته يې ودانګل او له نومورې سره په موافقت او دفاع کې يې مطالب وليکل. (ابن عبدالهادي وايي:) ما دغه ليکنې د هغوي په خپل خط سره ليدلي». تر دې وروسته علامه عبدالهادي رح د دوی ليکنې رانقلوي.

[1] (العقور الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص٣٥٨)

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامه امیر صنعانی رحمه الله(متوفای ۱۱۸۲هـ) د "لا تشد الرحال" حدیث په شرحه کې وايي:"والحديث دليل على فضيلة المساجد هذه ودل بمفهوم الحصر أنه يحرم شد الرحال لقصد غير الثلاثة كزيارة الصالحينْ أحياء وأمواتا لقصد التقرب ولقصد المواضع الفاضلة لقصد التبرك بها والصلاة فيها وقد ذهب إلى هذا الشيخ أبو محمد ا جويني وبه قال القاضِي عياض وطائفة" [1]

يعني:« داحديث ددې مساجدو پر فضيلت دليل دی او د حصر په مفهوم دلالت کوي چې له دې درې مساجدو پرته بل چيرته د عبادت په قصد سفر، لکه دتقرب(نژديوالي) په قصد د صالحينو زيارت مړه وي او که ژوندي، همدارنگه دتبرک په قصد فاضله ځايونه، اوهلته لمونځ کول ټول حرام او ممنوع دي. او دا هغه نظر دی چې ابو محمد جويني، قاضي عياض او يو ډله نورو درلود.»

شاه ولی الله دهلوی رح د "لا تشد الرحال" حديث په اړه وايي: "أقول: كَان أهل الجاهلية يقصدون مواضع معظمة بزعمهم يزورونها، ويتبركون بها، وفيه من التحريف والفساد ما لا يخفَى فسد الْنبي صلى الله عليه وسلم الفساد لئَلا يلتحق غير الشعائر بالشعائر، ولئَلا يصير ذريعة لعبادة غير الله، والحق عندي أن القبر ومحل عبادة ولي من أولياء الله والطور كُل ذلك سواء فِي الْنهي والله أعلم".[2]

[1] (سبل السلام ۲/۱۷۷)

[2] (حجة الله البالغة ۱/۳۲۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« اهل جاهليت والاوو معظمو ځايونو ته نيت کولو، دهغوی زيارت يې کولو او د هغوی په وړاندې يې تبرک لټولو، او هلته دومره فساد او تحريف شتون درلود چې له هيچا پټ نه وه پاتې، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د فسا مخه ډب کړه تر څو شعائر غيرالله له شعائرالله سره ګډ نشي، او د غيرالله د عبادت لپاره وسيله پيدا نشي. نو زما(شاه ولی الله) په نظر حق او رښتيا دا ده چې: قبر، له اولياؤ د کوم ولی د عبادت ځای، او کوه طور ټول په يو رديف کې د نهی او منع په حکم کې شامل دي. والله اعلم».

علامه سيد صديق حسن خان حسينی رحمه الله (متوفای۱۳۰۷ ه) وايي: "وأما السفر لغير زيارة القبور -كما تقدم نظائره- فقد ثبت بأدلة صحيحة، ووقع فيِ عصره صلى الله عليه وآله وسلم، وقرره الْنبي عليه السلام؛ فلا سبيل إلى الْمنع منه والْنهي عنه، بخلاف السفر إلى زيارة القبور؛ فإنه لم يقع فيِ زمنه، ولم يقر أحدا من أصحابه، ولم يشر فيِ حديث واحد إلى فعله واختياره، ولم يشرَعه لأْحد من أمته؛ لا قولا، ولا فعلا، وقد كَان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يزور أهل البقيع وغيرهم من غير سفر ورحلة إلى قبورهم؛ فسنته التي لا غبار عليها ولا شنار فيها: هي زيارة القبور من دون اختيار سفر لْها، لتذكر الْخرة".[1]

[1] (السراج الوهاج۵ /۱۱۴-۱۱۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:« له قبرونو پرته سفر په صحيحو دلايلو ثابت شوی او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په مهال هم پيښ شوی دی، هغه صلی الله عليه وسلم يې پر مشروعيت اقرار کړی او منعه يې ورځخه نه ده کړې نو ځکه خو يې د ممنوعيت او نهی لپاره لار لار شتون نه لري. مګر د قبرونو په لور سفر د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې نه دی پيښ شوی، نه يې هم هيڅ کوم صحابي ته په دې کار اقرار کړی، نه يې په هيڅ کوم حديث کې ورته اشاره کړې او نه يې هيڅ کوم امتی ته دغه کار مشروع ګرځولی. پيغمبر صلی الله عليه وسلم به پرته د سفر له بار تړلو څخه د بقيع د هديرې اونورو زيارت کاوه، په دې کې هيڅ شک نشته او دا هماغه پرته د سفر له ارادې او د آخرت په ياد راوړلو لپاره د قبرونو زيارت دی.»

علامه نعمان بن محمود آلوسی رح (متوفای ۱۳۱۷ه) وروسته تر دې چې د قبرونو په لور د سفر دحرمت په اړه د ابن تيميه قول ته لا قوت وربښي وايي: "ونهاية الكلام فِي هذا الْمقام: أن شيخ الإسلام لم ينفرد بهذا القول الذي شنع به عليه، بل ذهب إليه غيره من الْأئمة الْأعلام"[1]

يعني:« يعني په دې باب کې د خبرې لنډيز دا ده چې: شيخ الاسلام پخپل دغه قول کې يوازې نه دی چې مخالفينو يې تر نيوکو لاندې نيولی، بلکې پرته له هغه نه ځيني امامان هم پر دې نظر ول».

[1] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين، ص۵۹۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ابن تيميه رح پخپل دې نظر کې يوازې نه دی بلکې مخکې او وروسته تر هغه داسې علماء او اسلامي پوهان ول چې دا رأيه او نظر يې درلود.

د مطلب خلاصه دا چې: علماؤ د قبرونو پر لور دسفر د بار تړلو يا شد الرحال په اړوند درې منهجه تر غور لاندې نيولي.

لومړی منهج: مطلقا يې روا بللی او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم او نورو قبرونو تر منځ پر کوم توپير نه دي قائل شوي، له دې ډلې علامه ابن قدامه مقدسی، امام نووی او امام ابن حجر؛ دي او کوم دلائل چې دوی يې وړاندې کوي په شدت د نقد وړ دي او غالبا موضوع يا ضعيف دي. او همدارنګه د " لا تشد الرحال" د روايت په اړه يې توجيه هم ضعيفه او منلو وړ نه ده.

دوهم منهج: مطلقا يې ممنوع ګڼلی او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د قبر او نورو صالحينو د قبرونو(پر لور سفر د قصد) تر منځ کوم توپير ته قائل نه دي او ټول ممنوع او حرام ګڼي. دا ډله د قبرونو د زيارت اصل روا ګڼي خو هغو پر لور د سفر د پنډکي تړلو مخالف دي. له ډلې لکه څنګه چې مخکې مو اقوال ذکر کړل دا دي:امام مالك، ابن بطة، ابن عقيل، ابن اثير، ابن تيميه، امام صنعانی رحمهم الله دي.

دريم منهج: د پيامبر صلی الله عليه وسلم د قبر لور سفر يې جائز ګڼلی مګر د نورو صالحينو د قبرونو پر لور يې ناسم ګڼلی، لکه علامه انور شاه کشميری رحمه الله چې وايي: "السفر لزيارة قبور الأولياء كما هو معمول أهل العصر لابد من الْنقل عليه من صاحب الشريعة أو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب الْمذهب أو الْمشائخ، ولا يحوز قياس زيارتها على زيارة القبور الْملحقة بالبلَدة فإنه لا سفر فيها" [1]

یعني:« د اولیاؤ د قبرونو په لور سفر چې نن سبا عام شوی دی، باید د شریعت یا مذهب له څښتن او مشائخو څخه دلیل شتون ولري او جائزه نه ده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د قبر پر لور سفر د نورو قبرونو له زیارت سره چې ښارونو کې موجود دي قیاس او پرتله کړای شي. ځکه هغوی ته سفر کول سم نه دي».

لکه څنګه مو چې تیرو پاڼو کې پرې بحث وکړ، په دې کې شک نشته چې دوهم منهج په نصوصو، دلایلو او غښتلو براهینو سره ثابت دی او ابن تیمیه رح په دې برخه ډیرې هڅې کړي او ډیرې داسې لیکنې لري چې پکې یې په رښتیا هم د نوموړي له درست دریځ، او حق نه دفاع کړې او قناعت بښوونکي دلائل یې وړاندې کړي دي.

[1] (العرف الشذي شرح سنن الترمذي،١/٣٢٨).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شيخ رح له د دغو کتابونو او ليکنو له ډلې د بيلګې په ډول کولی شو لاندې دوو کتابونو ته اشاره وکړو:

لومړی: د "الإخنائيه" او يا "الرد على الإخنائي"؛ کتاب؛ کله چې شيخ الاسلام رحمه الله د شدالرحال په قضيه کې د تقی الدين إخنائی او د هغه د ملګرو په دسيسه زندان ته ولويدو، نو له خپل دريغ او فتوا نه د دفاع لپاره يې دا کتاب وليکلو او هغه څه چې ويلي يې ول په غښتلو دلايلو يې شرحه او واضح کړل[1]، پر دې بحث د لا ډير پوهيدلو لپاره د دې کتاب لوستل ډير مهم دي.

دوهم کتاب: "الجواب الباهر فِي زوار المقابر"؛ لکه له نامه يې چې ښکاري؛ د قبرونو د زيارت او د سلف رحمهم الله د منهج له مخې د هغه د مفهوم په اړه دی؛ هغه مهم مسائل چې په دې کتاب کې پرې بحث شوی عبارت دي له:

الف: د قبرونو د زيارت حکم. ب:د رسول الله صلى الله عليه وسلم د قبر زيارت. ج: پر نذر د وفاء حکم او څو نور مسائل.

---

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۳۸۴-۸۳۳ او طبقات حنابله۴ /۵۲۸-۵۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته شیخ رحمه الله په نورو کتابونو کې هم په دې قضیه او د مخالفینو د شبهاتو په ځوابولو بحث کړی د دې کتابونو له جملې "قاعدة جليلة فِي التوسل والوسيلة" او همدارنګه د "مجموع الفتاوى" په مختلفو جلدونو خصوصا ۲۷جلد.

د شیخ رح مخالفینو د هغه په حق کې تر ټولو ناوړه ظلم هم روا ګڼلی او هغه یې د خپلې دغې حقې فتوا له امله چې تر هغه پخوا هم ډیر پر دې نظر ول، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کې په کمي او تنقیص متهم کړی دی آن تردې چې لکه د خوارجو په څیر یې د هغه د کفر فتوا ورکړې ده.

ابن تیمیه رحمه الله چې د "الصارم المسلول على ساب الرسول" د کتاب لیکوال دی او په هغه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه په دفاع کې لیکلی، آیا هغه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وړاندې په بې ادبۍ متهموئ؟

په رښتیا هم تعصب او حسادت ډیرې ناوړه پدیدې دي!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه شبهه: آيا شيخ الإسلام ابن تيميه رحمه الله د جهنم د اور په فناء يا له منځه تللو باور درلود؟

تر هر څه وړاندې بايد په دې پوهه شو چې سمه او صحيحه دا ده چې چې د جهنم اور له منځه نه ځي او تلپاتې دى. او د ا دعلم د خاوندانو نظر دى لکه څنګه چې ابن حزم رحمه الله پر دې نظر اجماع را نقلوي:

"وأن الْنار حق وأنها دار عذاب أبدا لا تفنى ولا يفنى أهلها أبدا" [1]

يعني:« او (اجماع ده) پر دې چې د جهنم اور حق دى، د تل لپاره د عذاب هستوګنځى دى او له منځه نه ځي او نه دوزخيان له منځه ځي».

[1] (مراتب الإجماع في العبادات والمعاملات والاعتقادات، ص١٧٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز وايي: "اتفقت فرق الأمة كلها على أنه لا فناء للجنة ولا لُنعيمها ولا للنار ولا لعذابها"[1] يعني:«ټول امت پر دې اتفاق لري چې جنت او جنتيان له منځه نه ځي او همدا رنګه دوزخ او عذاب يې هم له منځه نه ځي».

مګر ځينې علماء د وزخ اور په وه ډولونو ويشي:

لومړی: د کافرانو لپاره د دوزخ اور

دوهم: د موحدو ګناهګارانو لپاره د دوزخ اور

او وايي: هغه اور چې د کافرانو لپاره دی له منځه نه ځي مګر کوم اور چې د مسلمانانو او موحدينو(ګناهګارانو) لپاره دی له منځه ځي؛ ځکه په پای کې موحدين له جهنم څخه وځي او جنت ته ځي؛ هغه ځای خالي کيږي او بلاخره له منځه ځي. خو دا قول د قرآن او د پيغمبر پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحيحو سنت خلاف دی او کوم دلائل چې دوی يې وړاندې کوي له اشکال نه تش نه دي، د جمهورو صحيح قول دا دی چې دوزخ يو دی او توپير يې يوازې د عذاب په درجو کې دی. خو د شيخ الاسلام رح ځينو مخالفينو هم په تېر کې او

[1] (الفصل في الملل والأهواء والنحل ۴/۶۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم اوس پر هغه دا ناروا تور پورې کړی چې گنې هغه د دوزخ په فناء او له منځه تللو معتقد وه، په داسې حال کې چې کولی شو دا شبهه په څلورو غښتلو او مستدلو طريقو رد کړو:

لومړۍ طريقه: شيخ الاسلام رح په خپلو مصنفاتو او ليکنو کې دغه نظر رد کړی دی له دې جملې نه هغه وايي:"وقد اتفق سلف الأمة وأئمتها وسائر أهل السنة و الجماعة على أن من المخلوقات ما لا يعدم و لا يفنى بالكلية كالجنة و النار وعرش وغير ذلك. ولم يقل بفناء جميع المخلوقات إلا طائفة من أهل الكلام المبتدعينْ كَلجهم بن صفوان ومن وافقه من المعتزلة ونَحوهموهذا قول باطل يُخالف كتاب الله وسنة رسوله وإجماع سلف الأمة وأئمتها".[1]

يعني:«ائمهء سلف رحمهم الله او ټول اهل سنت او جماعت پر دې اتفاق لری چې: ځينې له مخلوقاتو څخه له منځه نه ځي لکه: جنت، جهنم، عرش او ځينې نور، او پرته له ځينو کلامي او بدعتي ډلو لکه جهم بن صفوان[2] او له معتزله و هغه کسان چې ورسره يې موافقت

[1] (مجموع الفتاوى ۱۸/۳۰۷)
[2] (د جهميه فرقې ريس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی؛ نور هيڅوک د ټولو مخلوقاتو په له منځه تللو عقيده نه لري. او دا يوه باطله او د قرآن سنت او سلفو امامانو د اجماع خالفه خبره ده.»

همدارنګه وايي:د: "فقال جهم بن صفوان:...وإن جنة والْنار تفنيان ويفنى أهلهما...، وإنهما لا تزالان باقيتينْ، وكذلك أهل جنة لا يزالون فيِ جنة يتنعمون، وأهل الْنار فيِ الْنار يعذبون، ليس لذلك آخر"[1]

يعني:« جهم بن صفوان وايي: (...جنت او دوزخ او ثوک چې پکې دي له منځه ځي ...)په داسې حال کې جنت او وزخ له منځه نه ځي، جنتيان به د تل لپاره په جنت کې وي او پر نعمتونو به يې نازول کيږي او دوزخيان به په جهنم کې د تل لپاره وي او تعذيبيږي به؛ او دا حالت پای هم نه لري».

دوهمه طريقه: ابن حزم رحمه الله وايي:

"وأن الْنار حق وأنها دار عذاب أبدا لا تفنى ولا يفنى أهلها أبدا"[2]

يعني:« او (اجماع ده) پر دې چې د جهنم اور حق دی، د تل لپاره د عذاب هستوګنځی دی او له منځه نه ځي او نه دوزخيان له منځه ځي».

---

[1] (درء تعارض العقل والنقل ٢/٣٥٨).

[2] (مراتب الإجمال في العبادات والمعاملات والاعتقادات، ص١٧٣)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ الإسلام رحمه الله د: "نقد مراتب الإجماع" په نوم کتاب لري او په دې کتاب کې يې په دې هکله د اجماع د شتون په اړه د ابن حزم رح له ادعا سره مخالفت کړی مګر د جهنم د نه له منځه تللو په اړه يې سکوت کړی او هيڅ رد يې نه ده پرې کړی چې دا له ابن حزم سره په برحه کې د شيخ رح پر موافقت دلالت کوي.

دريمه طريقه: علامه ابن عبدالهادی رحمه الله د شيخ الاسلام رح د ليکنو د معرفي کولو په برخه کې وايي: "وقاعدة فِي الرد على من قال بفناء ااالجنة والْنار".

يعنی: «او (د شيخ الإسلام ابن تيميه رحمه د مصنيفاتو له ډلې د)"قاعدة فِي الرد على من قال بفناء الكنة والْنار"[1] او لکه له نامه يې چې ښکاري د جنت او جهنم د له منځه تللو د نظريې په رد کې ليکل شوی. متاسفانه تر کومه ځايه چې زه خوار بنده پوهيږم تر دې مهاله (۱۴۴۳ه) دا کتاب د ورکو له ډلې دی اوهيله لرم يوه ورځ پيدا او د چاپه په ګاڼه سمبال شي.

[1] (العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية، ص۸۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورمه طريقه: يو شمير علماؤ په صراحت سره د شيخ رح له دريځ نه د تهمت گرانو په وړاندې دفاع کړې او هغه څه چې حق دي روښانه کړي يې دي.

د دې علماو له جملې نه د عراق له خورې مفتي علامه نعمان بن محمود آلوسي رح دى چې وايي: "قد تبينْ لك ممُا نقلناه من الْاقوال: أن القول الصحيح، الحرى بالترجيح، هو بقاء الجنة والْنار وساكنيهما من الْخيار والفجار، وإن الشيخ ابن تيمية لم يتبينْ عنه نقل صحيح فيما نسب إليه"[1]

يعني:« د هغو په لړ کې چې نقل مې کړل، تاسو ته څرگند چې سم او د ترجيح وړ قول دا دى چې: جنت او دوزخ او پکې شته کسان که بد وي او که ښه د تل لپاره به پکې وى. او هغه څه چې شيخ ابن تيميه ته منسوب شوي، هيڅ صحيح او سم نقل له هغه څخه په دې اړه نه دى ثبوت شوى». علامه آلوسي له دې خبرې وروسته وايي: فرضا که دا نسبت رښتيا هم وي (چې نه دى) هغه مجتهد وه او ستونزه نه لري.

د بحث لنډيز دا چې: هغه چې تير شول دا ترې ښکاره شوه چې ابن تيمه رح د جهنم په له منځه تللو عقيده نه درلوده بلکې په کتابونو کې يې له دې خبرې سره مخالفت شوى دى.

[1] (جلاء العينين في محاكمة الأحمدين، ص۴۸۸).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوومه شبهه : آیا شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله د عالم په ازلی والي عقیده درلوده؟

د شیخ الإسلام ابن تیمیه رحمه الله مخالفینو پر هغه تهمت تړلی چې ګنې نوموړي د عالم په ازلي والي عقده درلوده او لکه د فلاسفه ؤ په څیر وايي: دا عالم قدیمي دی او راپیښ شوی نه دی!

ځواب: پرته له شکه چې په شیخ رح پورې دا تړل شوی نسبت ناسم او غلط دی بلکې د فیلوسوفانو د دغې نظریې مخالفت د هغه کتابونو کې ډیر ځایونه لیدل کیږي. شیخ الإسلام رح له ډیر تفصیل او تشریح سره د پیښو د تسلسل په جواز او امکان (نه وجوب) باور درلودو خو دا دعالم په قدیم والي د عقیدې درلودلو په منا نه ده او همدارنګه دا تسلسل په حوادثو کې دی نه په مؤثراتو کې.

د شیخ الإسلام رح دا خبره د اهل سنت و جماعت له عقیدې څخه اخیستل شوی چې أئمه و رح به د تعالی د صفاتو د اثبات په اړه داسې ویل: "وأن الله یفعل ما یشاء متی شاء، وکیف شاء سبحانه وتعالی"

یعني:« الله تعالی چې هر څه وغواړي، هر کله یې چې اراده وکړي او په هر ډول یې چې وغواړي، تر سره کوي یې».

ښه ده چې په دې ځای کې د حوادثو د تسلسل په اړه د علامه ابن عثیمین رح

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې په مختصر ډول بیان کړم ترڅو قضیه لا ښه روښانه شي. شیخ ابن عثیمین رح د تسلسل حوادث په اړه نظر ورکوونکي په څلورو ډلو ویشي.

لومړی ډله: تسلسل په تیر او راتلونکي کې ممنوع اومحال دی، له همدې امله یې د جنت او جنهم په نابودۍ باور لري او دا د جهمیه فرقې فکر دی. د دوی په منځ کې یوه ډله په دې نظر ده چې حرکات له منځه ځي مګر ذوات نه فاني کیږي او موجودات لکه د بت په څیر کیږي، او دا د علاف معتزلی فکر دی چې یو نامعقوله او ګمراه کوونکې خبره ده.

دوهمه ډله: دغه د لومړۍ هغې برعکس وایي: تسلسل په پیل او پای کې وجود لري، خلقت قدیم دی او هیڅ انتهاء نه لري، دوی وایي چې: تر څو چې د حوادثو د تسلسل امکان په راتلونکي کې شتون ولري او جنت او دوزخ تلپاتې وي نو په تېر کې یې هم شتون درلود.

دریمه ډله: دوی وایي: تسلسل په راتلونکي کې واجب دی او په تېر کې غیرممکن دی. دا خبره په دې معنا ده چې په راتلونکي کې دوزخ او جنت له منځه نه ځي، مګر په تېر کې داسې تسلسل ناممکن نه دی. ځکه چې په تېر کې د حوادثو له تسلسل څخه د هغوی قدامت ثابتیږي او دا قدیم والی د الله تعالی د قدیم والي په څېر دی او داسې یو څه شرک دی.

څلورمه ډله: دا ډله وایې: تسلسل په راتلونکي او په هغو ذواتو کې چې شتون لري او یا هغه ذوات په راتلونکي کې به منځته راشي؛ ممکن دی. مګر تسلسل په تېرکې او په ذواتو کې ناممکن او محال دی. دا خبره په دې معنا ده چې:داسې نه دی چې دا ذات همیشه وه او وي به؛ ځکه له دا ډول قول او خبرې څخه د عالم قدیم والی د الله تعالی د قدیم والي په څیر لازم ګرځي چې داسې یوڅه محال او ناممکن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر ښکاره ده چې الله تعالی تل پيداکوونکی دی او وي به، او دا چې له اسمانونو او ځمکې پرته نور مخلوقات شتون لري؛ لمونځ گزار پخپل لمانځه کې وايي: "ملء السموات وملء الأرض وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء بعد".

يعني:«(حمد او ستاينه ده چې) د اسمانونو، ځمکې او د هغوی تر منځ د واټن په ډکولو، او د بل هر هغه شي په ډکولو چې ته يې غواړې».

نو له اسمانونو او عرش څخه مخکې داسې مخلوقات ول چې مونږ پرې نه پوهيږو؛ ځکه الله هميشه پيداکوونکی وه او دی خو دا په دې معنا نه ده چې مفعول(مخلوق) د فاعل(خالق) په څير قديم والی لري او او ازلي دي.

ځکه چې د عاقلانو په اتفاق سره ثابته ده چې مفعول تر خالق وروسته وي. او په کې مفعول د فاعل د فعل نتيجه ده، او د فاعل دغه فعل د هغه لپاره وصف او دحال بيان دی. نو خامخا موصوف له صفت نه مخکې او مفعول ورڅخه وروسته وي. د دې مقولې په اړه لا ډير وضاحت: مونږ مفعول، فعل او همدارنگه فاعل لرو، پرته له شکه مفعول وروسته د فاعل له فعل او فعل وروسته له فاعل څخه وي. نو پر دې اساس د حوادثو پر قديموالي زمونږ له باور څخه دا نه لازميږي چې د الله په څير دې وي او هغه ته دې په وجود کې شريک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دا نظريه د حوادثو د تسلسل په اړوند حق ده او شيخ الاسلام رح هم په دې نظر وه؛[1] خو د نوموړي مخالفينو پر هغه نيوکه کړې او ويلي يې دي چې: دا دفلاسفه و خبره ده، مگر دا (ادعا) ناسمه او باطله ده.[2] مگر په دا چې د شيخ رح مخالفين وايي چې: هغه د عالم په قديم والي باور درلود.؛ شک نشته چې دا خبره ناسمه او د هغه څه خلاف ده چې شيخ رح ويلي دي، او ددې خبرې بطلان په درې طريقو سره په اثبات رسوم:

لومړۍ طريقه: مخالفين، بايد د شيخ رح له کتابونو دليل راوړي چې گنې هغه ويلي: عالم قديم دی. «هاتوا برهانكم إن كنتم صادقينْ!.»

دوهمه طريقه: د شيخ رح په کتابونو کې صريح مطالب وجود لري چې ښيي هغه د دې ادعا مخالف دی، نوموړی وايي: "فإن كُل مفعول فهو محدث، فكل ما سواه مفعول، فهو محدث مسبوق بالعدم".[3]

[1] (لکه څنگه چې شيخ الإسلام رحم هم په مجموع الفتاوی ١٦/۴۴۴ په دی اړه تفصيل ورکړی)

[2] شرح العقيدة السفاينية - الدرة المضية في عقد أهل الفرقة المرضية، ص٣١٨-٣١٥)

[3] (درء تعارض العقل والنقل ١/٣٦٧)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني:«هر مفعول حادث (دقديم ضد) دی؛ له الله پرته هرڅه مفعول او حادث دي او له وجود مخکې يې شتون نه درلود».

دغه راز وايي:: "فكل ما سوى الرب حادث كَائن بعد أن لم يكن، وهو سبحانه الْمختص بالقدم والْأزلية، فليس فِي مفعولاته قديم، وإن قدر أنه لم يزل فاعلا، وليس معه شيء قديم بقدمه، بل ليس فِي الْمفعولات قديم البتة، بل لا قديم إلا هو سبحانه".[1]

يعني:« له الله پرته هر څه حادث او وروسته له هغه منځته راغلي دي چې شتون يې نه درلود، يوازې الله قديم او ازلي دی خو هيڅ يو له مخلوقاتو يې قديم نه دی. او که چيرې فرض شي چې هغه هميشه ترسره کوونکی دی بيا هم هيڅ شی د هغه په څير قديمي نه دي بلکې ټول مخلوقات يې خامخا حادث دي او قديم يوازې الله تعالی دی».

[1] (درء تعارض العقل والنقل ٢٧٣-١/٢٧٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو شیخ ابن تیمه رح په پوره صراحت د عالم قدیم والي ردوي او د حادثوالی یې په اثبات رسوي خو بیا هم مخالفین پر هغه تهمت پورې کوي او داسې ناروا نسبتونه په نومړي پورې تړي چې ته وا په رښتیا یې د هغه خبره نه ده درک کړې؟

دریمه طریقه: ډیرو علماؤ له شیخ الاسلام رح څخه دفاع کړې او دا یې څرگنده کړې ده چې دا له تهمت او بهتان پرته بل څه نه دي. له دې جملې علامه نعمان بن محمود آلوسی رح وایي: "ومن جملة ما یبرأ به الشیخ ابن تیمیه عن القول بقدم العالم".[1]

یعني؛« له کوموشیانو چې ابن تیمیه بېزاره دی یو یې د عالم د قدیموالي نظریه ده». تر دې وروسته وایي چې شیخ الاسلام رح هغه کسان چې د عالم په قدیم والي یې عقیده درلوده تکفیر کړي؛ نو بیا څنگه نومړي پخپله دا نظریه منلې ده؟

ایا پر الله تعالی د قدیم او ازلي اطلاق جائز دی؟

[1] (جلاء العینین في محاکمة الأحمدین، ص ۳۸۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چيرې د نوم د اطلاق له مخې وي جائز نه دی، ځکه د الله تعالی نومونه توقيفي دي او د اجتهاد او اشتقاق[1] مجال پکې شتون نه لري خو که چيرې په اخباري ډول د الله تعالی لپاره اطلاق شي نو مجال يې پراخ دی او ځينې علماو جائز ګڼلی ځکه د خبر باب تر اسماؤ پراخ دی لکه هغسې چې علامه ابن قيم رح فرمايي: "ما يطلق عليه فِي باب الْأسماء والصفات توقيفي وما يطلق عليه من الْأخبار لا يُجب أن يكون توقيفا كَلقديم والشيء والْموجود والقائم بنقسه"[2]

يعني:« هغه څه چې له اسماء او صفاتو پر الله تعالی اطلاق کيږي، توقيفي دي او هغه څه چې له اخبار نه پرې اطلاق کيږي لازمه نه ده چې توقيفي دې وي لکه قديم، شَیء، موجود وقائم بنفسه .

نو نشو کولی چې د الله تعالی لپاره د قديم او ازلي تر عنوان لاندې نوم اختراع کړو، ځکه د الله تعالی نومونه توقيفي او هيڅوک يې د کموالي او زياتوالي اجازه نه لري. مګر د خبر په توګه دا چې الله لومړی دی او ورته د قديم دي او د فليسوفانو او کلاميانو له دغو الفاظو څخه لرې و اوسو. په ځانګړې توګه د قديم لفظ چې دوه اړخې معناوې لري او کيدای شي

[1] (له يوې کلمې نه د بلې اخيستل)
[2] (بدائع الفوائد ١/١٧٠).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذم په مفهوم هم اطلاق شي او مراد ورڅخه "قديم نسبی" شي نه "قديم مطلق". (العياذبالله)

شيخ الاسلام ابن تيميه او د اهل سنت و جماعت نور علماء له دې امله چې له اهل کلام او فلاسفه و سره د مناظرو او خبرو اترو په حال کې ول، له دا ډول الفاظو يې استفاده کړې تر څو مخالفين پرې ځواب کړي.

اتمه شبهه: ايا ابن تيمه رح د اولياؤ له کراماتو منکر وه او د خدای دوستانو ته يې بد رد ويل؟

يو بله مشهوره شبهه چې د ابن تيميه رح د مخالفينو لخوا مطرح کيږي دا ده چې: نوموړی دالله تعالی له اولياؤ سره په دښمنۍ او د هغوی له کراماتو په انکار کولو، متهوي. د کرامت په هکله درې نظرونه شتون لري:

لومړی نظر: کرامت مني او پکې افراط کوي، په داسې ډول چې هر خارق عادت (غيرطبيعي عمل) کرامت ګڼي او د شعبده بازانو (فريب کارانو)، فريب هم کرامت ګڼي.

دوهم نظر: تفريط پکې کوي، کرامت هيڅ نه مني او انکار ترې کوي لکه جهميه او معتزله فرقې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم نظر: دا متعدل نظر دی، او کرامت مني مګر یوازې الهي اولیاؤ ته یې ثابتوي نه هر دجا او شعبده باز ته؛ چې دا د اهل سنت و جماعت نظر دی.

دې بحث ته تر ورننوتلو مخکې ښه ده چې په لنډه توګه د خوارقو عاداتو په شرحه وغږیږم تر څو موضوع لا ښه روښانه شي.

خوارق عادات څه شی دي؟

اصل دا دی چې الله تعالی کائنات د ثابتو او حتمي قوانیو پر بنسټ پیدا کړي دي، له همدې امله ده چې اور سوځوونکی، سمندر ډوبوونکی دی او انسان (پرته له وسایلو) هوا ته د الوتلو وړتیا نه لري؛ خو کله هم ځینې کارونه د طبیعت او د کائناتو د معمول عادت پر خلاف منځته راځي، د بیلګې په ډول: اور خپل همیشنۍ عادت تغیروي او سوځول نه کوي او همداسې نورې بیلګې د شیانو د اصلي طبیعت او عادت دې خلاف عمل ته خارق عادت ویل کیږي.

د خوارق عاداتو ډولونه

علماء دې ته په کتو چې خوارق عادت له کومو اشخاصو او افرادو څخه راپیښیږي ؛ هغه په درې ډولونو ویشي: معجزه، کرامت او استدراج. او ځینې نور یې د پېښېدلو د څرنګوالي له مخې په شپږو ډولونو ویشي. دلته په لنډ ډول دغه شپږ ډولونه شرحه او واضح کوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی؛ ارهاصات: د ارهاص جمع ده چې د اماده باش اوسیدلو په معنا ده؛ او په اصطلاح کې هغو خارق العاده پېښو ته ویل کیږي چې معمولا د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ظهور او زیږیدنې سره یوځای منځته راغلې وي. له ارهاس څخه هدف، په راتلونکي کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نبوت د ادعا د منلو لپاره د خلکو ذهني اماده کول دي، لکه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له نبوت مخکې د اصحاب فیل پېښه یا هم په ماشومتوب کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د شق صدر پېښه.

دوهم؛ معجزه: په لغت کې د هغه خارق العاده کار په معنا ده چې نور یې له بیلگې او مثال راوړلو څخه ناتوانه کړي. او په اصطلاح کې له هغه خارق العده کار څخه عبارت دې چې الله تعالی یې د خپلو انبیاؤ په واسطه جاري کوي تر څو د هغوی د نبوت پر رښتینوالي دلیل شي، دښمنانان یې وننگوي او د هغه کار له بیلگې او مثال له راوړلو یې عاجز کړي. لکه قرآن کریم پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم، د موسی علیه اسلام لکړه، اود مور ذاتي ړوند رغول د عیسی علیه السلام لپاره. ارصاهات او معجزې د انبیاؤ له ځانگړنو دي او په دې کار کې له هغوی سره څوک شریک او ملگری نشته.

دریم؛ کرامات: د کرامت جمع ده او د نورو د عزت او درناوي په معنا ده، د پستوالي او سپکوالي ضد ده. او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت ده چې له اولیاؤ او صالحو بندگانو څخه صادریږي. په دې مورد به لا ډیر وضاحت ورکړو إن شاء الله.

ارهاصات، معجزه او کرامت کسبي نه دي بلکې له انبیاؤ او اولیاؤ څخه چې هر چاته د الله تعالی خوښه شي ورکوي یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم سحر او جادو: سحر په لغت کې هغه څه ته ويل کيږي چې سبب يې پټ او پوښلی وي او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت دی چې له فاسق او کافر انسان څخه د شيطاني او کفري اورادو په ويلو سره صادريږي تر څو يې په فسق او کفر کې لا زياتوالي راشي. سحر او جادو مختلف ډولونه او انواع لري چې دلته يې د بحث لپاره مجال نشته.

پنځم، استدراج: په لغت کې د انجام يا تدريجې نږدې کيدلو په معنا ده او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت دی چې له فاسق او گمراه انسان څخه سر وهي او هغه تدريجا الهي عذاب ته ورنږدې کوي. استدراج ته املاء او امهتال هم ويل کيږي. له استدراج څخه هدف دا دی چې الله تعالی جسور او نافرمانه گنهگاران ژر په عذاب او عقاب نه گرفتاروي بلکې د نعمتونو دروازې پرې راپرانيزې چې دغه د نعمتونو پراخوالی هغوی د غفلت له خوب څخه راويښوي او هدايت يې په برخه کيږي او يا هم دا چې د هغوی غرور لا پسې ډيروي او عاقبت يې ورته لا سختوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عقبة بن عامر وايي نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: " إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما ذلك استدراج له " ثم تلا رسول الله صلى الله عليه وسلم: {فلما نسوا ما ذكروا... الى: والحمدلله ربالعالمين}"[1]

يعني:« هركله دې چې وليدل الله تعالى يو گنهگار بنده په نعمتونو کې پراخوالى راوستلى دى. نو دا ورته استدراج دى تر دې وروسته رسول الله ص د خپلې خبرې د اثبات لپاره لاندې آيت تلاوت کړ:ژباړه " بيا کله چې هغوی هغه نصيحت هېر کړ چې ورته شوی ؤ، نو موږ د هر ډول سوکالۍ دروازې د هغو لپاره پرانيستې. تر دې پورې چې کله هغوی په هغو نعمتونو کښې چې وربښل شوي ول، ښه ډوب شول. نو موږ په ناڅاپي ډول هغوی ونيول او په دې وخت کښې د هغو دا حالت ؤ چې له هرې ښېگڼې څخه ناهيلي ول. په دې توگه د هغو خلکو سټه ويستله شوه چې ظلم يې کړی ؤ. او ثنا، ستاينه د کائيناتو د پالونکي لپاره ده"»[2].

---

[1] (مسند احمد روایت شماره ۱۷۳۱۱، معجم الکبیر ۱۷/۳۳۰، معجم الأوسط روایت شماره۹۲۷۲ ، او شیخ البانی رح دا روایت په "سلسلة الأحاديث الصحيحة وشيء من فقهها وفوائدها" ۱/۷۷۳روایت شماره ۴۱۳ سره صحیح گڼلی)

[2] . (سوره انعام ایت ۴۴-۳۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم؛اهانت: په لغت کې د چا د سپک ګڼلو په معنا ده، او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت دی چې د دنبوت د درواغجن مدعي په لاس او د هغه څه خلاف چې هغه يې غواړي راپيښ شي. لکه هغه څه چې مسلمه کذاب ته ورپېښ شول چې غوښتل يې ځان د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په څير کړي. علامزه امام ابن کثير رح داسې نقل کوي: "بصق فيِ بئر فغزر ماؤه، فبصق فيِ بئر فغاض ماؤاه بالكَلية: وفيِ أخرى فصار ماؤه أجاجا، وتوضأ وسقى بوضوئه نخلا فيبست وهلكت... ويقال: إنه دعا لرجل أصابه وجع فيِ عينيه فمسحهما فعمى"[1]

يعني:«يوه ورځ يې په څاه کې د خولې لاړې واچولې، او اوبه يې وچې شولې، په بله څاه کې يې د خولې لاړې واچولې، د هغې اوبه تروشې شولې، د اوداسه اوبه يې د خرما تر ونې لاندې تيرې شوې نو هغه ونه له منځه لاړه، او ويل کيږي چې هغه د يو کس پر سترګو چې درد يې کولو لاس تير کړ نو سترګې يې ړندې شوې».

دغه اهانت د درواغجن پيغمبر د پيروانو د بيدارۍ او همدارنګه د نورو په وړاندې د هغه د ذلت او خوارولو لپاره، پيښيږي.

---

[1] (البداية و النهاية ٦/٣٢٧).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاؤ د کرامت په اړه د ابن تیمیه رح نظر

د دې لپاره چې اصلي بحث ته ورننوځو، د اولیاو د کرامت په اړه د شیخ الاسلام ابن تیمیه رح نظر را اخلو. شیخ رحمه الله وايي: "ومن أصول أهل السنة: التصديق بكرامات اولياء.وما يُجرى الله على أيديهم؛ من خوارق العادات، فِي: أنواع العلوم والمكَاشفات وأنواع القدرة والتأثيرات وكالمأثور عن سالف الْامم، فِي سورة الكهف وغيرها وعن صدر هذه الْأمة من الصحابة والتابعينْ وسائر قرون الْامة و هى موجودة فيها إ لى يوم القيامة"[1]

يعني:« د اهل سنت و جماعت د عقيدې له اصولو او اساساتو څخه د اولياؤ د كراماتو تصديق دی. او كرامت هغه دی چې الله تعالی د خپلو دوستانو په لاس خارق العاده كارونه صادروی لكه د علومو انواع، مكشوفات، د قدرت انواع او تاثيرات، لكه هغه څه چې له تيرو امتونو نه په سورت كهف او نورو سورتونو كې چې راغلي او ددې امت له پيله له صحابه و ،تابعينو او د امت له نورو ډلو صادر شوی دی. او دا د امت په منځ كې د قيامت تر ورځې شتون لري».

پام مو شو چې شيخ رح د اولياؤ د كراماتو مخالف نه دی بلكې د اهل سنت و جماعت له باوري اصولو او اساساتو يې ګڼي؟

[1] . (العقيدة الواسطية، ص٢٨-٢٧).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ولې د امام ابن تیمیه رح مخالفین پر هغه پسې دغه ډول تهمت تړي؟

دې پوښتنو ته په ځواب کې د درې احتمالونو تصور کیږي:

لومړی: ممکن دوی د شیخ ابن تیمیه رح له کتابونو ناخبره او جاهل وي او د شیخ رح په وړاندې د هغه د مخالفینو د تبلیغاتو تر اغیز لاندې راغلي وي.

دوهم: احتمال لري چې له اولیاؤ د خپل ناسم تعریف له مخې وي.

دریم: ممکن له کرامت څخه ناسم او د واقعیت خلاف تعریف ولري.

ښه ده چې دغه درې احتماله لږ شرحه کړو:

لومړی احتمال: متاسفانه ځینې خلک له داسې یو څه او چا سره دښمني کوي چې له خپلې ژبې یې نه پیژني. لکه هغسې چې علی رضی الله عنه ته منسوبه خبره چې هغه فرمایي: "الْناس أعداء ما جهلوا".[1]

[1] (الإعجاز والإیجاز ۱/۳۴ و نهج البلاغه حکمت ۱۷۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« خلک د هغه څه دښمنان دي چې پرې جاهل دي.». او یا هم د دوی ځینې همیشني عادتونه دي چې هغه څه چې اوري پرته له څیړنې او تحقیق نه پرې قضاوت کوي او حکم پرې صادروي؛ دا د قرآن او سنت خلاف عادت دی او پرته له شکه له اصیلو اسلامي اخلاقو سره په تضاد کې دی.

الله تعالی فرمایي:{ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ}[1]

ژباړه: اې مؤمنانو! که کوم فاسق تاسي ته له کوم خبر سره راشي، نو تاسي (د خبر په اړه) پلټنه او تحقیق وکړئ، هسي نه چې کومي ډلي ته په ناپوهۍ سره ضرر ورسوئ او بیا پخپلو کړو پښېمانه شئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: "بحسب المرء من الكذب أن يحدث بكل ما سمع"[2]

یعني:« دیو شخص د دروغګویۍ لپاره دا کافي ده چې هر څه یې اوریدلي وي (نو خلکو ته یې) وایي». نو ددغه ډول کسانو د درد دوا مطالعه او تحقیق دی. ترڅو پرته له پوهې د هیڅ کس په ځانګړې توګه د شیخ الاسلام ابن تیمیه رح په څیر جلیل قدر عالم په اړوند بې ادبي او ګستاخي ونه کړي.

---

[1] (سوره حجرات ایت٦).

[2] (صحیح مسلم روایت شماره٥).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د علماو غوښه مسمومه(زهرلرونکې) ده او هر څوک يې چې وخوري په دنيا او آخرت کې تبا او برباد شي.

دوهم احتمال: په دې کې شک نشته چې د الله تعالی له دوستانو سره دښمني ډيره خطرناکه ده تر کومه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم له الله متعال نه روايت کوي چې (حديث قدسی) الله جل جلاله فرمايي: من عادي لي وليا فقد آذنته بالحرب"[1]

يعني:« هر څوک چې زما له دوستانو سره دښمني وکړی زه د هغه پر وړاندې د جنگ اعلان کوم».

مگر اساي مشکل دا دی چې يو ډير شمير خلک هر فريبکار، گمراه او دجال د الله ولي گڼي او د خدای له دوستانو يې شميري. او د دوی دغه غلط فهمي ددې سبب گرځي چې که هرڅوک له دغه دجال سره مخالفت وکړي نو هغه د اولياء الله دښمن نوموي او ورسره عداوت او دښمني کوي.

الله تعالی د خپلو اولياؤ او دوستانو ځينې صفات دا ډول بيانوي:{أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ~الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقون}[2]

---

[1] (صحيح بخاری روايت۶۵۰۲)

[2] (سوره يونس آيات۶۲-۶۳ـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:« واورئ! څوك چي د الله دوستان دي، پر هغو کومه وېره نشته؛ او غمجن کیږي نه. هغوی چي ایمان یې راوړي دی او د پرهېزگارۍ کړنلاره یې غوره کړېده.»

هوکې! په دې مبارکو ایاتونو کې د اولیاؤ لپاره دوه صفتونه بیان شوي دي، ایمان او تقوا؛ نو د دې دواړو په شتون سره هر متقی مسلمان د الله دوست دی.

نو هغه څوک چې دین او شریعت ته پابندې ونه لري او حتی د جماعت لمونځ یې پرته له ضرورت څخه ترک کړی وي، د جمعې او نور لمونځونه یې پرایښې وي، نو څنگه کیدای شي چې د خدای دوست شي؟

هغه څوک چې حلال او حرامو ته پاملرنه نه کوي او هر څه یې چې مخې ته راځي له ستوني یې تیروي، څنگه ممکنه ده چې د الله دوست دې وي؟ او یا هم د زرگونه فسق او فجور مرتکب شوی وي، مگر بیا یې د الله ولي نوموي، له ټولو فجائعو یې سترگې پټوي او هر څوک چې له هغه سره محالفت وکړي نو د الله د دوستانو د دښمنۍ ټاپه یې پر تندي ور وهي.

یقینا شیخ ابن تیمیه رح یا بل هر څوک چې یوازې د یونس سورې په همدې آیتونو باندې وپوهیږي؛ نو دغه ډول دجال به د الله دوستان ونه گڼي بلکې د شیطان دوستان به یې وشمیري.

دریم احتمال: یوه ډله خلک هر خارق عادت کرامت نوموي، او ترسه کوونکی یې ولی گڼي چې دا یوه ښکاره او څرگنده غلط فهمي ده او ددې سوء تفاهم د له منځه وړلو لپاره مې ددې مبحث په پیل کې د خوارق عاداتو ډولونه بیان کړل، تر څو ستاسو په یاد وي چې هر خارق عادت، کرامت نه دی او کرامت هغه خارق عادت چې د الله د یو ولي په لاس پیښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، او هدف ورڅخه کیدای شي دا اسباب وي: ياري، د دغه شخص تثبيت او تشويق، ياهم د الله د دين نصرت.

خورقو عاداتو ته د اشارې په لړ کې وپوهيدو چې کرامت له تقوالرونکو، صالحو او پرهيزګاره بندګانو څخه صادريږي مګر که په چا کې دا غوره صفتونه نه وي، فاسق او شريعت څخه لرې انسان وي نو يقينا دغه خارق العاده پېښه به کرامت نه بلکې کیدای شي شيطاني استدراج به وي.

البته دا بايد روښانه کړم داسې نه دی چې هر ولي د کرامت څښتن دی بلکې کرامت د يوې تحفې او ځينو هغو عواملو له امله چې وړاندې مو ياد کړل، ولي ته ورکول کيږي. له يو چا څخه د خارق العاده کار پيښيدل د هغه په ښه والي او صلاح دلالت نه کوي تر څو ورته د خدای ولي وويل شي او کار کرامت وګڼل شي؛ بلکې د هغه کس کړنو ته ګورو چې که چيري ظاهرا صالح او د شريعت پابند وه او دا کار يې د کرامت په توګه شميرو؛ له دې پرته له ستر دجال نه هم ځينې خارق العاده کارونه صادريږي چې هيڅکله دا د هغه پر صدق او ښه والي دلالت نه کوي هغه لا ښه راپيژني چې دجال دی.

ځينې هغه خارق العاده کارونه چې دجال يې تر سره کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله د دجال د سرعت په اړه فرمايي: "كالغيث استدبرته الريح"[1] يعني:«د هغې وربځې په څير دی چې باد يې په خوځښت راولي.» همدارنګه د ځينو نورو کارونو په اړه يې وايي: "فيأتي على القوم فيدعوهم، فيؤمنون به ويستجيبون له. فيأمر السماء فتمطر. والأرض فتنبت. فتروح عليهم سارحتهم، أطول ما كانت ذرا، وأسبغه ضروعا، وأمده خواصر. ثم يأتي القوم. فيدعوهم فيردون عليه قوله. فينصرف عنهم. فيصبحون ممحلين ليس بأيديهم شيء من أموالهم. ويمر بالخربة فيقول لها: أخرجي كنوزك. فتتبعه كنوزها كيعاسيب النحل. ثم يدعو رجلا ممتلئا شبابا. فيضربه بالسيف فيقطعه جزلتين رمية الغرض ثم يدعوه فيقبل ويتهلل وجهه. يضحك."[2]

يعني:«(دجال) د يوې طائفې خواته ورځي او هغوی د خپل ځان خواته دعوتوي، هغوی پرې ايمان راوړي او دعوت يې مني، بيا اسمان ته امر کوي او باران وري، بيا ځمکې ته امر کوي او هغه راشنه کيږي، او د هغه قوم څاروي چې په څريدلو کې دی په داسې حال کې د هغوی مخ ته راځي چې شاوې او لګنونه يې تر پخوا غټ او غښتلي شوي دي(چاغ شوي دي) او پۍ يې له شيدو ډکې دي. وروسته تر دې د بل قوم خواته ورځي خپل ځان ته يې دعوتوي خو هغوی يې دعوت نه مني او ترې منصرف کيږي، بيرته راګرځي او هغه قوم له وچ

[1] (صحيح مسلم روايت شماره۲۹۳۷)

[2] (صحيح مسلم روايت شماره۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کالیو سره مخ کيږي او ټولې شتمنۍ یې له منځه ځي، او بیا دجال په یوه ویجاړه تیریږي او هغې ویرانې او کنډوالې ته خطاب کوي: خزانې دې دباندې راوباسه! او په هغه ځمکه کې پټې خزانې داسې هغه ته راوځي لکه مچۍ چې خپله ملکه پسې ځي. وروسته یو تندرسته ځوان سړی دعوتوي، او هغه په توره وهي او لکه د هدف په لور د غشي د وارولو په څیر یې په سرعت په منځ کې دوه ټوټې کوي او وروسته یې بیرته خپل لور ته ور بلي او هغه په داسې حال کې چې وجود یې ځلیږي او خاندي(ژوندۍ کیږی) او د هغه خواته راځي.».

دجال په دې کارونو سره د الله ولی نه دی! بلکې د الله دښمن دی او دا کارونه یې د استدراج په توګه او همدارنګه د بندګانو د ایمان او بې ایمانۍ د ازمویلو لپاره دي. نو اصل تقوا او پرهیزګاري ده نه خارق العاده کارونه.

یونس بن عبد الأعلی صدفی رح وایی: امام شافعی رح ته مې وویل : "إن صاحبنا الليث كَان يقول: إذا رأيتم الرجل يمشي على الماء فلا تعتبروا به حتَّى تعرضوا أمره على الكتاب والسنة؟ فقال الشافعِي: قصر الليث رح بل ذا رأيتم الرجل يمشي على الماء، ويطير فِي الهواء، فلا تعتبروا به حتَّى تعرضوا أمره على الكتاب والسنة"[1]

[1] (شرح العقیدة الطحاویة لابن ابی العز ۲/۷۶۹ ، ځینې علماء ددی روایت سند له امام شافعی نه ضعیف ګڼلی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني:« زمونږ لیث رحمه الله ویل: که مو څوک ولیدل چې د اوبو پر مخ ځي، نو تر هغو مه پرې دوکه کیږئ څو چې وینئ د کتاب او سنت پابند دی او کنه؟ امام شافعي رح وفرمایل: لیث رح تقیر کړی بلکې که مو څوک ولیدل چې د اوبو پر مخ ځي، یا په هوا کې الوځي (پرته له وسیلې نه) نو تر هغو ارزښت مه ورکوئ څو چې وینئ د کتاب او سنت پابند دی او کنه؟».

بایزید بسطامی وایي: "لو نظرتم إلی رجل أعطي من الكرامات حتَّی یرفع فِي

الهواء فلا تغتروا به حتَّی تنظروا كیف تَجدونه عند الْامر والْنهي وحفظ الحدود وأداء الشرَیعة".[1]

یعني:« که مو څوک ولیدل چې کرامات ورته ورکړای شوي دی تر دې چې په هوا کې پرواز کوي نو فریب یې مه خورئ تر څو چې ووینې رویه یې له امر او نهی، د حدود ساتنې او د شرعي اعمالو ترس ره کولو کې څنګه ده».

همدارنګه وایي : "الذي یمشي علی الْماء لیس بعجب لله خلق كثیر یمشون علی الْماء لیس لْهم عند الله قیمة».[2]

---

[1] (حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء ١٠/٤٠).

[2] (حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء ١٠/٣٩).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: هغه چې د اوبو پر مخ ځي کوم د حیرانتیا وړ کار یې نه ده کړی، الله تعالی ډېر داسې مخلوقات لري چې د اوبو پر مخ ځي او د الله تعالی په وړاندې هیڅ ازښت نه لري».

شیخ الاسلام رحمه الله د الهي اولیاؤ ریښتوني کرامات مني مگر دجل کاري، شعبده بازي، سحر، جادو او شیطاني اعمالو ته مخه کول استدراج گڼي او ورسره مخالف دی.

شیخ الإسلام رحمه الله د "الفرقان بینْ أولیاء الرحمن و أولیاء الشیطان" تر نامه لاندې کتاب لیکلی او په دې کتاب کې یې هڅه کړې تر څو د شرعي نصوصو له مخې د الله د دوستانو او د شیطان د دوستانو تر منځ توپیر روښانه کړي او هم یې دا ټاپه زموږ له لاسه اخیستي تر څو په هر کس، ناکس د ولی الله یا د خدای د دوست نسبت ونه تړو. همدارنگه دا کتاب له جهمیه، معتزله او حتی اشاعره -نه پر ټولو- څخه پر ځینو بدعتیانو رد دی چې د شرعي او حقیقي اولیاؤ له کراماتو څخه انکار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاتمه

الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات،وبفضله تتنزل الْخيرات والبركات وبتوفيقه تتحق المقاصد والغايات.

د الله تعالی شکر ادا کوم چې د دې توفیق یې راکړ تر څو وکړای شم چې قلم را پورته کړم او پر دې مهمه او بنسټیزه موضوع چې د اسلام د تاریخ د ستر میړني شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله پر ژوند بحث دی؛ لیکنه وکړم. هڅه مې کړې چې خطاګانې مې په دې لیکنه کې کمې وي مګر یقین لرم دا چې انسان کمزوری او ناتوانه دی نو په همدې اساس زما کار هم له خطا او تیروتنې پاک نه دی. نو بناء زما غوښتنه له ټولو د علم او قلم له څښتنو څخه دا ده چې که چیرې یې املایي یا هم علمي خطا په دې کتاب کې ولیدله نو خامخا دې ماته را په ګوته کړي تر څو په بل چاب کې پرې له سره غور وشي.

او په پای کې ځانګړې مننه کوم له ډاکټر صاحب مبارز او همدارنګه ډاکټر صاحب حازم حفظهماالله څخه چې کتاب یې مطالعه کړ او د دې رسالې د لا ښه والي لپاره یې ځینې نظریات وړاندې او تقریظ یې پرې ولیکلو. همدارنګه له هغو عزیزانو څخه مننه کوم چې زحمت یې وویستو او ځینې ټایپي غلطۍ یې اصلاح کړې او په دې برخه کې یې له ما سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

همکاري وکړه. همدارنګه مننه کوم د عاصم له انتشاراتو څخه چې د کتاب د چاپړلو زحمت يې وزغملو او همدارنګه مننه کوم له درنو خيرينو څخه چې هر يوه د کتاب د چاپ يوه برخه لګښت په غاړه واخيستلو. الله تعالی دې ټولو عزيزانو او د کتاب ليکوال،او درانه لوستونکي ته عظيم اجر او د حق په لاره کې ثبات ور په برخه کړي. آمين

عبدالرحمن فاتح

AB.RAHMANFATEH@GMAIL.COM

د منابعو فهرست

•القرآن الكريم

• الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه= صحيح البخاري؛ المؤلف: محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي، المحقيق: محمد زهير بن ناصر الناصر، الناشر: دار طوق النجاة (مصورة عن السلطانية بإضافة ترقيم ترقيم محمد فؤار عبد الباقي)، الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ.

• المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسو الله صلى الله عليه وسلم؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

المؤلف: مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري النيشابوري (المتوفى٢٦١هـ)، المحقق: محمد فؤار عبد الباقي، الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت.

• سنن أبي داود؛ المؤلف: أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي السجستاني (المتوفى: ٢٧٥هـ)، المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد، الناشر: المكتبة العصرية، صيدا – بيروت.

• مسند الإمام أحمد بن حنبل؛ المؤلف: أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلا ل بن أسد الشيباني (المتوفى: ٢٤١هـ)، المحقق: شيعيب الأر نؤوط - عيار مرشد، وآخرون، إشراف: ر عبد اللع بن عبد المحسن التركي، الناشير: مؤسسة الرسالة، الطبعة: الأولى، ١٤٢١هـ - ٢٠٠١ م.

• المعجم الأوسط؛ المؤلف: سليمان بن أحمد بن أيوب بن مطير اللخمي الشامي، أبو القاسم الطبراني (المتوفى: ٣٦٠هـ)، المحقق: طارق بن عوض الله بن محمد , عبد المحسن بن إبراهيم الحسيني، الناشر: دار الحرمين – القاهرة.

•المعجم الكبير؛ المؤلف: سليمان بن أحمد بن أيوب بن مطير اللخمي الشامي، أبو القاسم الطبراني (المتوفى:٣٦٠هـ)، المحقق: حمدي بن عبد المجيد السلفي، دار النشر: مكتبية ابن تيمية – القاهرة، الطبعة: الثانية.

• فتح الباري شرح صحيح البخاري؛ المؤليف: أحمد بن علي بن حجر أبو الفضل العسقلاني الشافعي، الناشر: دار المعرفة - بيروت، ١٣٧٩.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج؛ المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيي بن شرف النووي (المتوفى: ٦٧٦هـ)، الناشر: دار إحياء التيراث العربي – بيروت، الطبعة: الثانية، ١٣٩٢هـ.

• السراج الوهاج من كشف مطالب صحيح مسلم بن الحجاج، المؤلف: صديق حسن خان حققه و عنى بطبعه خادم العلم عبدالله بن ابراهيم الأنصاري، طبع على نفقة الشؤن الدينية بدولة قطر.

•سبل السلام؛ المؤلف : محمد بن إسماعيل الأمير الكحلانى الصنعاني (المتوفى ١١٨٢هـ)، الناشر : مكتبة مصطفى البابي الحلبي، الطبعة : الرابعة ١٣٧٩هـ/ ١٨٦٠م.

• الثقات؛ المؤلف: محمد بن حبان بن أحمد بن حبان بن معاذ بن معبد، التميمي، أبو حاتم الدارمي، البستي (المتوفى: ٣٥٤هـ)، طبع بإعانة: وزارة المعارف للحكومة العالية الهندية، تحت مراقبة: الدكتور محمد عبد المعيد خان مدير دائرة المعارف العثمانية، الناشر: دائرة المعارف العثمانية بحيدر اباد الدكن الهند، الطبعة: الأولى، ١٣٩٣هـ = ١٩٧٣م.

•الأسماء والصفات للبيهقي؛ المؤلف: أحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخسروجردي الخراساني، أبو بكر البيهقي (المتوفى:٤٥٨هـ)، حققه وخرج أحاديثه وعلق عليه: عبد الله بن محمد الحاشدي، قدم له: فضيلة الشيخ مقبل بن هادي الوادعي، الناشر: مكتبة السوادي، جدة - المملكة العربية السعودية، الطبعة: الأولى، ١٤١٣هـ -١٩٩٣ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

•تاريخ بغداد؛ المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (المتوفى: ٤٦٣هـ)، المحقق: الدكتور بشار عواد معروف، الناشر: دار الغيرب الإسلامي – بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤٢٢ هـ - ٢٠٠٢ م.

•المنتخب من علل الخلال (ومعه تتمة)؛ المؤلف: أبو محمد موفق الدين عبد الله بن أحمدبن محمد بن قدامة الجماعيلي المقدسي ثم الدمشقي الحنبلي، الشهير بابن قدامة المقدسي (المتوفى: ٦٢٠هـ)، تحقيق: أبي معاذ طارق بن عوض الله بن محمد، الناشر: دار الراية للنشر والتوزيع.

• ميزان الاعتدال في نقد الرجال ؛ المؤلف: شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز الذهبي (المتوفى: ٧٤٨)، تحقيق: علي محمد البجاوي، الناشير: دار المعرفة للطباعة والنشر، بيروت – لبنان، الطبعة: الأولى، ١٣٨٢هـ - ١٩٦٣ م.

•اللآلىء المصنوعة في الأحاديث الموضوعة؛ المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (المتوفى: ٩١١هـ)، المحقيق: أبو عبد الرحمن صلاح بن محمد بن عويضة، الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤١٧هـ- ١٩٩٦م.

•كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس؛ المؤلف إسماعيل بن محمد العجلوني الجراحي (المتيوفى: ١١٦٢هـ)، الناشر: مكتبة القدسيي، لصاحبها حسام الدين القدسي – القاهرة، عام النشر: ١٣٥١.

• الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة؛ المؤلف: محمد بن علي بن محمد الشوكاني (المتوفى: ١٢٥٠هـ)، المحقق: عبد الرحمن بن يحي المعلمي اليماني، الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت، لبنان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة؛ المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن ادم، الأشقودري الألباني (المتوفى: ١٤٢٠هـ)، دار النشر: دار المعارف، الرياض - الممكلة العربية السعورية، الطبعة: الأولى، ١٤١٢هـ / ١٩٩٢م.

• التنكيل بما في تأنيب الكوثري من الأباطيل؛ المؤلف: عبد الرحمن بن يحيى بن علي بن محمد المعلمي العتمي اليماني (المتوفى: ١٣٨٦هـ)، مع تخريجات وتعليقات: محمد ناصر الدين الألباني - زهير الشاويش - عبد الرزاق حمزة، الناشير: المكتب الإسلامي، الطبعة: الثانية، ١٤٠٦هـ - ١٩٨٦ م.

•العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تيمية؛ المؤلف: شمس الدين محمد بن أحمد بن عبد الهادي بن يوسف الدمشقي الحنبلي (المتوفى: ٧٤٤ه)، المحقيق: محمد حامد الفقي، الناشر: دار الكاتب العربي – بيروت.

• البداية والنهاية؛ المؤلف: أبو الفداء إسيماعيل بن عمير بن كثير القرشيي البصري ثم الدمشقي (المتوفى: ٧٤٤ه)، الناشر: دار الوكر، عام النشر: ١٤٠١ ه - ١٩٨٦ م.

• الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة: المؤلف: أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر العسقلاني (المتوفى: ٨٥٢ه)، المحقق: مراقبة / محمد عبد المعيد ضان، الناشر: مجلس دائرة المعارف العثمانية - صدر اباد/ الهند، الطبعة: الثانية، ١٣٩٢ه/ ١٩٨٦م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

•رد المحتار على الدر المختار؛ المؤلف: ابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبيد العزيزعابدين الدمشقي الحنوي (المتوفى: ١٢٥٢ه)، الناشر: دار الوكر-بيروت، الطبعة: الثاية، ١٤١٢ه - ١٩٩٢م.

• العرف الشذي شرح سنن الترمذي؛ المؤلف: محمد أنور شاه بن معظم شياه الكشميري الهندي (المتوفى: ١٣٥٣ه)، تصحيح: الشيخ محمود شاكر، الناشر: دار التراث العربي – بيروت، لبنان، الطبعة: الأولى، ١٤٥٢ه - ٢٠٠٤ م.

•تاريخ إربل؛ المؤلف: المبارك بن أحمد بن المبارك بن موهوب اللخميي الإربلي

المعروف بابن المستوفي (المتوفى: ٦٣٧ه)، المحقق: سامي بن سيد خماس الصقار، الناشر: وزارة الثقافة والإعلام، دار الرشيد للشر، العراق؛ عام النشر: ١٩٨٠ م.

• معجم البلدان؛ المؤلف: شهاب الدين أبو عبد الله ياقوت بن عبدالله الرومي الحميوي (المتوفى: ٦٢٦ه)، الناشر: دار صارر، بيروت، الطبعة: الثانية، ١٩٩٥م.

•ذيل طبقال الحنابلة؛ المؤلف: زين الدين عبد الرحمن بن أحمد بى رجب بى الحسين السلامي، البغدادي، ثم الدمشقي، الحنبلي (المتوفى: ٧٩٥ه)، المحقق: د عبد الرحمن بن سليمان العثيمين، الناشر: مكتبة العبيكان – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢٥ ه - ١٩٩٥ م.

• الوابل الصيب من الكلم الطيب؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سيعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ٧٥١ه)، تحقيق: سيد إبيراهم، الناشر: دار الحديث – القاهرة، رقم الطبعة: الثالثة، ١٩٩٩ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح؛ المؤلف: علي بن)سلطان(محمد، أبو الحسن نورالدين الملا الهروي القيادي (المتيوفى: ۱۰۱۴هی)، الناشر: دارالفكر، ببيروت – لبنان، الطبعة: الأولى، ۱۴۲۲ه - ۲۰۰۲م.
- إعلام الموقعين عن رب العالمين؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سيعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ۷۵۱ه)، تحقيق: محمد عبد السلام إبراهم، الناشر: درا الكتب العلمية – بيروت، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۱ه - ۱۹۹۱م.
- بدائع الوفائد؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين اابن قيم الجوزية (المتوفى: ۷۵۱ه)، الناشر: مكتبة نزار مصطفى الباز - مكة المكرمة، الطبعة الأولى، ۱۴۱۶ – ۱۹۹۶، تحقيق: هشام عبد العزيز عطا - عاد عبد الحميد العدوي - أشرف أحمد الج.
- مدارج السالكين بين منازل إياك تعبد وإياك نستعين؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ۷۵۱ه)، المحقق: محمد المعتصم بالله البغدادي، الناشر: درا الكتاب العربي – بيروت، الطبعة: الثالثة، ۱۴۱۶ ه - ۱۹۹۶م.
- مجموع الفتاوى؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن تيمية الحرانيي (المتوفى: ۷۲۸ه)، المحقق: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم، الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدنية النبوية، المملكة العربيية الويعورية، عيام النشير: ۱۴۱۶ه/۱۹۹۵م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- الأعلام العلية في مناقب ابن تيمية؛ المؤلف: عمر بن علي بن موسى بن خليل البغدادي الأزجي البزار، سراج الدين أبو حويص (المتيوفى: ٧٤٩هـ)، المحقيق: زهير الشاويش، الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت، الطبعة: الثالثة، .
- الكواكب الدرية في مناقب المجتهد ابن تيمية؛ المؤلف: مرعي بن يوسف الكرمي الحنبل المحقق: نجم عبد الرحمن خلف، حالة الفهرسية: غير مفهرس، الناشر: درا الغرب الإسلامي، سنة النشر: ١٤٠٦ – ١٩٨٦.
- الشهادة الزكية في ثناء الأئمة على ابن تيمية؛ المؤلف: مرعي بن يوسف بن ابى بكر بن أحمد الكرمى المقدسي الحنبليى (المتوفى: ١٠٣٣هـ)، المحقيق: نجم عبد الرحمن خلف، الناشر: دار الفرقان , مؤسسة الرسالة – بيروت، الطبعة: الأولى،١٤٠٤.
- الرد الوافر؛ المؤلف: محمد بن عبد الله)أبي بكر(بن محمد ابن أحمد بن مجاهد القيسي الدمشقي الشافعي، شمس الدين، الشهير بابن ناصر الدين (المتوفى: ٨٤٢هـ)، المحقق: زهر الشاويش، الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت.
- تقريظ للحافظ ابن حجر العسقلاني على الرد الوافر؛ المؤلف: محمد بن أحمد بن محمد بن خير الله، أبو الفضل، صفي الدين الحنفي الأثيري الحسيني البخاري (المتوفى: ١٢٠٠هـ)، المحقق: محمد بن إبراهم الشيباني، الناشر: مكتبة ابن تيمية – الكويت.
- الجامع لسيرة شيخ الإسلام ابن تيمية خلال سبعة قرون؛ المؤلف: محمد عزيز بن شمس وعلي بن محمد العمران، الناشر: دار عالم الفوائد – مكة، الطبعة: الثانية، شوال١٤٢٢ هـ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- شذرات الذهب في أخبار من ذهب؛ لعبد الحي بن أحمد العكري الدمشقي،)الكتاب مدقق مرة واحدة(، ولادة المؤلف :: ١٠٣٢، وفاة المؤلف :: ١٠٨٩، دار النشر: دار الكتب العلمية.
- تاريخ ابن الوردي؛ المؤلف: عمر بن مظور بن عمر بن محمد ابن أبي الفوارس، أبو حفص زين الدين ابن الوردي المعري الكندي (المتوفى: ٧٤٩ه)، الناشر: دار الكتيب العلمية - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤١٧ه - ١٩٩٦م.
- تاريخ الإسلام ووفيات المشاهر والأعلام؛ المؤلف: شمس الدين أبو عبد الله محميد بن أحمد بن عثمان بن قايماز اليذهبي (المتوفى: ٧٤٨هى)، المحقق: الدكتور بشار عواد معروف، الناشر: دار الغرب الإسلامي، الطبعة: الأولى، ٢٠٠٣
- مجمع الآداب في معجم الألقاب؛ المؤلف: كما الدين أبو الفضل عبد الرزاق بن أحمد المعروف بابن الوسطي الشيباني (المتوفى: 723 ه)، المحقق: محمد الكاظم، الناشر: مؤسسة الطباعة والنشر- وزارة الثقافة والإرشاد الإسلامي، إيران، الطبعة: الأولى، ١٤١٦ ه.
- أسماء مؤلفات شيخ الإسلام ابن تيمية؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سيعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ٧٥١هى)، المحقيق: د. صلاح الدين المنجد، الناشر: دار الكتاب الجديد – بيروت، الطبعة: الرابعة، ١٤٠٣ – ١٩٨٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طريق الهجرتين وباب الوعارتين؛ المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سيعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى: ٧٥١هـ)، الناشر: دار السلفية، القاهرة، مصير، الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.
- القصيدة النونية؛ المؤلف : محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سيعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى : ٧٥١هـ)، الناشر : مكتبة ابن تيمية، القاهرة، الطبعة : الثانية، ١٤١٧هـ.
- منهاج السنة النبوية في نقض كلام الشيعة القدرية؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محميد ابن تيمية الحرانيي الحنبلي الدمشقي (المتوفى: ٧٢٨هـ)، المحقق: محمد رشاد سالم، الناشر: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ ه - ١٨٩٦ م.
- رحلة ابن بطوطة المسماة تحفة النظار في غرائب الامصار وعجائب الأسفار؛ المؤلف محمد بن عبد الله بن محمد بن إبراهم اللواتي الطنجى، أبو عبد الله، ابن بطوطة (المتوفى: ٧٧٩هـ)، الناشر: دار الشرق العربي.
- شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة؛ المؤلف: أبو القاسيم هبة الله بن الحسين بن منصور الطبري الرازي اللالكائي (المتوفى: ٤١٨هـ)، تحقيق: أحمد بن سيعد بن حمدان الغامدي، الناشر: دار طيبة – السعودية، الطبعة: الثامنة، ١٤٢٣هـ / ٢٠٠٢م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- العقيدة الواسطية؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحرانيي الحنبلي الدمشقي (المتوفى: ٧٢٨ه)، الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية.
- شرح حديث النزو ل؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحرا انى لحنبلي الدمشقي (المتوفى: ٧٢٨ه)، الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، لبنان، الطبعة: الخامسة، ١٣٩٧ه/١٩٧٧م.
- جمع الوسائل في شرح الشمائل، المؤلف : علي بن)سلطان(محمد، أبو الحسن نور الدين الملا الهروي القاري (المتوفى : ١٠١٤ه)، الناشر : المطبعة الشرفية - مصر ، طبيع على نفقة مصطى البابي الحلبي وإخوته.
- جلاء العينين في محاكمة الأحمدين، المؤلف: اعمان بن محمود بن عبد الله، أبو البركات خير الدين، الآلوسي (المتوفى: ١٣١٧ه)، قدم له: علي السيد صبح المدني - رح -، الناشر: مطبعة المدني، عام النشر: ١٤٠١ ه - ١٩٨١ م.
- الإستقامة، المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبدالله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (المتوفى: ٧٢٨هى)، المحقق: ر. محمد رشاد سالم، الناشر: جامعة الإمام محمد بن سعو د- المدينة المنورة، الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
- سير أعلام النبلاء؛ المؤلف : شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز الذهبي (المتوفى : ه)،٧٤٨ المحقق : مجموعة من المحققيين بإشراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

الشيخ شيعيب الأرتاؤوط، الناشر : مؤسسة الرسالة، الطبعة : الثالثة ، ١٤٠٥ ه / ١٩٧٨٥ م.

- بيان تلبيس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (المتوفى: ٧٢٨ه)، المحقق: مجموعة من المحققين، الناشير: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، الطبعة: الأولى، ١٤٢٦ه.
- رفع الملام عن الأئمة الأعلام؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحرانيي الحنبلي الدمشيقي (المتوفى: ٧٢٨ه)، طبع ونشر: الرئاسة العامة لإدارة البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد، الرياض - المملكة العربية السعودية، عام النشر: ١٤٠٣ ه - ١٩٨٣ م.
- جزء القراءة خلف الإمام؛ المؤلف: محمد بن إسماعيل بن إبراهم بن المغيرة البخاري، أبو عبد الله (المتوفى: ٢٥٦ه)، حققه وعلق عليه: الأستاذ فضل الرحمن الثوري، راجعه: الأستاذ محمد عطا الله خليف الفوحباني، الناشر: المكتبة السلفية، الطبعة: الأولى، ١٤٠٠ ه - ١٩٨٠٠ م.
- التنبية على مشكلات الهداية؛ المؤلف: صدر الدين علي بن علي ابن أبي العز الحنفي)المتوفى ٧٩٢ه(، تحقيق ودراسة: عبد الحكيم بن محمد شاكر (ج٣،٢،١)- أانور صالح أبو زيد (ج ٤، ٥)، أصل الكتاب: رسالة ماجستير- الجامعية الإسلامية بالمدينة المنورة، الناشر: مكتبة الرشد ناشرون - المملكة العربية السعودية، الطبعة: الأولى،١٢٤ه - ٢٠٠٣ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- النقض على المريسي؛ المؤلف: أبو سعيد عثمان بن سعيد بن خالد بن سعيد اليدارمي السجستاني (المتوفى: ٢٨٠ ه)، المحقق: أبو عاصم الشيوامي الأثري، الناشر: المكتبة الإسلامية للنشر والتوزيع، القاهرة – مصر، الطبعة: الأولى، ١٤٣٣ ه - ٢٠١٢ م.
- إيضاح الدليل في قطع حجج أهل التعطيل؛ المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إبراهم بن سعد الله بن جماعة الكناني الحموي الشافعي، بدر الدين (المتوفى: ٧٣٣هى)، المحقق: وهبي سليمان غاوجي الألباني، الناشر: دار السلام للطباعة والنشر – مصر، الطبعة: الأولى، ١٣١٠ه - ١٩٩٠م.
- العلل المتناهة في الأحاديث الواهة؛ المؤلف: عبد الرحمن بن علي بن الجوزي، الناشر دار الكتب العلمية – بيروت، الطبعة الأولى، ١٤٠٣، تحقيق: خليل الميس.
- رفع شبه التشبيه بأكف التنزيه؛ المؤلف: جما الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (المتوفى: ٥٩٧ه)، تحقيق: حسن السقاف، الناشر: دار الإمام النيووي، سنة النشر: ١٤١٣ه - ١٩٩٢م، مكان النشر: الأردن.
- إبطال التأويلات لأخبار الصفات؛ المؤلف : القاضي أبو يعلى ، محمد بن الحسين بن محمد بن خلف ابن الفراء (المتوفى : ٤٥٨هى)، المحقق : محمد بن حمد الحمود النجدي، الناشر: دار إيلاف الدولية – الكويت.
- طبقات الحنابلة؛ المؤلف: أبيو الحسين ابن أبي يعلى، محمد بن محمد)المتوفى
- ٥٢٦ه(، المحقق: محمد حامد الفقي، الناشر: دار المعرفة – بيروت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طبقات الشافعية الكبرى؛ المؤليف: تاج الدين عبد الوهاب بن تقي الدين السبكي (المتوفى: ٧٧١ه)، المحقق: ر. محمود محمد الطناحي د. عبد الفتاح محمد الحلو، الناشر: هجر للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة: الثانية، ١٤١٣ه.
- الإنصاف في بيان أسباب الاختلاف؛ المؤلف: أحمد بن عبد الرحيم بن الشهيد وجيبه الدين بن معظم بن منصور المعروف بى »الشاه ولي الله الدهلوي« (المتوفى: ١١٧٦ه)، المحقق: عبد الفتاح أبوغدة، الناشر: دار النفائس – بيروت، الطبعة: الثانية، ١٤٠٤.
- تاريخ ابن معين)رواية الدوري(؛ المؤلف: أبو زكريا ييى بن معين بن عون بن زيا د بسطام بن عبد الرحمن المري بالولاء، البغدادي (المتوفى: ٢٣٣ه)، المحقق: د. أحمد محمد نور سيف، الناشر: مركز البحث العلمي وإحياء التراث الإسلامي - مكية المكرمة، الطبعة: الأولى، ١٣٩٩ – ١٩٧٩.
- الانتقاء في فضائل الثلاثة الأئمة الفقاء مالك والشافعي وأبي حنيفة رضي الله عنهم؛ المؤلف: أبو عمر يوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البر بن عاصم النمري القرطبي (المتوفى: ٤٦٣ه)، الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت.
- جامع بيان العلم وفضله؛ المؤلف: أبو عمر يوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البى بن عاصم النمري القرطبي (المتوفى: ٤٦٣ه)، تحقيق: أبي الأشبال الزهيري، الناشر: دار ابن الجوزي، المملكة العربية السعودية، الطبعة: الأولى، ١٤١٤ ه - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- المدخل إلى السنن الكبرى؛ المؤلف: أحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخسروجردي الخراساني، أبو بكر البيهقيي (المتوفى: ٤٥٨هـ)، المحقيق: د. محمد ضياء الرحمن الأعظمي، الناشر: دار الخلفاء للكتاب الإسلامي – الكويت.
- اداب الشافعي ومناقبه؛ المؤلف: أبو محمد عبد الرحمن بن محمد بن إدريس بن المنذر التميمي، الحنظلي، الرازي ابن أبي حاتم (المتوفى: ٣٢٧هـ)، كتب كلمة عنه: محمد زاهد بن الحسن الكوثري، قدم له وحقق أصله وعلق عليه: عبد الغني عبيد الخالق، الناشير: دار الكتب العلمية، بيروت – لبنان، الطبعة: الأولى، ١٤٢٤ ه - ٢٠٠٣ م.
- مناقب الإمام أحمد؛ المؤلف: جما الدين أبو الفرج عبد اليحمن بن علي بن محمد الجوزي (المتوفى:٥٩٧هـ)، المحقق: د. عبد الله بن عبد المحسن التركيي، الناشر: دار هجر، الطبعة: الثانية، ١٤٠٩ ه.
- مسائل الإمام أحمد رواية أبي داور السجستاني؛ المؤلف: أبو داور سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشى بن شداد بن عمرو الأزدي السجستاني (المتوفى: ٢٧٥هـ)، تحقييق: أبي معاذ طارق بن عوض الله بن محمد، الناشر: مكتبة ابن تيمية، مصر، الطبعية: الأوليى ١٤٢٠ ه - ١٩٩ م.
- قاعدة جليلة في التوسل والوسيلة؛ المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحرانى الحنبلي الدمشقي (المتوفى: 7٢٨هـ)، المحقق: ربيع بن هادي عمير المدخلي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

الناشير: مكتبة الفرقان – عجمان، الطبعة الأولى: (لمكتبة الفرقان) ١٤٢٢ه - ٢٠٠١ه.

- مراتب الإجمال في العبادات والمعاملات والاعتقادات؛ المؤلف : أبو محمد علي بن أحمد سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (المتوفى :٤٥٦ه)، الناشر : دار الكتيب العلمية – بيروت.
- الصفل في الملل والأهواء والنحل؛ المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (المتوفى:٤٥٦ه)، الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.
- حجة الله البالغة؛ المؤلف: أحمد بن عبد الرحيم بن الشهيد وجيه الدين بن معظيم بن منصور المعروف بى »الشاه ولي الله الدهلوي« (المتوفى: ١١٧٦ه)المحقيق: السيد سابق، الناشر: دار الجيل، بيروت – لبنان، الطبعة: الأولى، سنة الطبع: ١٤٢٦ ه - ٢٠٠٥م.
- جامع الأصول في أحاديث الرسول ؛ المؤلف : مجد الدين أبو السعاده المبارك بن محمد بن محمد بن محمد ابن عبد الكريم الشيباني الجزري ابن الأثير (المتوفى : ٦٠٦ى)، تحقيق : عبد القادر الأرنؤوط - التتمة تحقيق بشير عيون، الناشر : مكتبة الحلواني - مطبعة الملاح - مكتبة دار البيان، الطبعة : الأولى.
- الشرح و الإبانة في أصول السنة و الديانة و مجانبة المخالفين و مباينة أهل الأهواء المارقين، مشهور به الإبانة الصغرى؛ دارالأمر الأول للنشى و التوزيى، المملكة العربية الوعورية- الرياض، الطبعة الثانية ١٤٣٣ه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- الأعلام؛ المؤلف: خير الدين بن محمور بن محمد بن علي بن فارس، الزركلي الدمشقي (المتوفى: ١٣٩٦ه)، الناشر: دار العلم للملايين، الطبعة: الخامسة عشر - أيار / مايو ٢٠٠٢م.
- تاج العروس من جواهر القاموس؛ المؤلف: محمد بن محمد بن عبد الرزاق الحسيني، ، الملقب بمرتيى، الزبيدي (المتيوفى: ١٢٠٥ه)، المحقق: مجموعة ميى المحققين، الناشر: دار الهداية.
- المدواة؛ المؤلف: مالك بن أاس بن مالك بن عامر الأصبحي المدني)المتوفى: ١٧٩ه الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، ١٤١٥ه - ١٩٩٤م.
- المغني في فقه الإمام أحمد بن حنبل الشيباني؛ المؤلف: أبو محمد موفق الدين عبد الله بن أحمد بن محمد بن قدامة الجماعيلي المقدسي ثم الدمشقي الحنبلي، الشيهير بابن قدامة المقدسي (المتوفى: ٦٢٠ه) ، الناشر: دار الفكر – بيروت، الطبعة الأولى، ١٤٠٥.
- شرح العقيدة الطحاوية؛ المؤلف: صدر الدين محمد بن علاء الدين علي بن محمد ابن أبي العز الحنفي، الأذرعى الصالحي الدمشيقي (المتوفى: ٧٩٢ه)، تحقيق: شيعيب الأرنؤوط - عبد الله بن المحسن التركي، الناشير: مؤسسية الرسالة – بييروت، الطبعة: العاشرة، ١٤١٧ه - ١٩٩٧م.
- شرح العقيدة السفارينية - الدرة المضية في عقد أهل الفرقة المرضية؛ المؤلف: محمد بن صالح محمد العثيميين (المتوفى: ١٤٢١هى)، الناشى: دار الوطن للنشر، الرياض، الطبعة: الأولى، ١٤٢٦ ه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- حلية الأولياء وطبقات الأصفياء؛ المؤلف: أبو نعيم أحمد بن عبد الله بن أحمد بن إسحاق بن موسى بن مهران الأصبهاني (المتوفى: ٤٣٠هـ)، الناشر: السعادة - بجوار محافظة مصر، ١٣٩٤هـ - ١٩٧٤م، ثم صورتها عدة دور منها ١ - دار الكتاب العربي – بيروت ٢ - دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت ٣- دار الكتب العلمية- بيروت)طبعة ١٤٠٩هـ (بدون تحقيق)
- الإعجاز والإيجاز؛ المؤلف: عبد الملك بن محمد بن إسماعيل أبو منصور الثعالبي (المتوفى: ٤٢٩هـ)، الناشر: مكتبة القرآن – القاهرة.
- صفات الشيعة؛ الصدوق،كاونن انتشارات عابدى، طهران •
- تقصيل وسائل الشيعة إلى تحصيل مسائل الشريعة؛ محمد بن الحسين الحى العاملي تصحيح و تدقيق: مركز الإمام الحسن المجتبى للتحقييق و الدراسات، الأميرة للطباع و النشر و التوزيع.
- المحاسن النفاسانية في أجوبة الموائل الخراسانية؛ حسين آل عصفور الدرازي البحراني منشورات المشرق العربي الكبير، جمعية أهل البيت بالبحرين، الطبعة الأولى ١٣٩٩ ه.
- الكافي؛ محمد بن يعقوب كليني، دار الكتب الإسلامية تهران-إيران •
- الأنوار النعمانية؛ السيد نعمة الله الجزائيري، دارالقارئ و دارالكوفية للطباعية و النشر و التوزيع، بيروت- لبنان، الطبعة الأولى ١٤٢٩ ه - ٢٠٠٨م.
- النصب و النواصب؛ محسن المعلم، دارالهاري للطباعة و النشر و التوزيع، الطبعة الأولى ١٤١٨هـ - ١٩٩٧م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library